

ENAKOST SPOLOV – (ŠE) NEDOKONČANA ZGODBA

Pregled razvoja na področju enakosti
spolov v Sloveniji, 1991–2016

ENAKOST SPOLOV – (ŠE) NEDOKONČANA ZGODBA

Pregled razvoja na področju enakosti
spolov v Sloveniji, 1991–2016

Izdajatelj: Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, Kotnikova 28, Ljubljana

Avtorica: Sonja Robnik, Sektor za enake možnosti

Leto izdaje: 2016

Elektronska izdaja

Publikacija je dostopna na spletni strani: <http://www.mddsz.gov.si>

Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti ni odgovorno za vsebino izjav strokovnjakinj in strokovnjakov, ki jih vsebuje ta publikacija, saj odražajo njihove poglede in stališča na razvoj in/ali stanje na različnih področjih enakosti spolov v Sloveniji, ki niso nujno tudi pogledi in stališča ministrstva. Za izjave smo strokovnjakinje in strokovnjake prosili spomladi leta 2015, zato ni nujno, da so ob izidu publikacije še na položaju, na katerem so bili, ko so zapisali izjavo.

Donator ni odgovoren za vsebino publikacije, ker predstavlja poglede izvajalca projekta. Projekt Uravnotežimo odnose moči med spoloma sofinancira Kraljevina Norveška v okviru Programa norveškega finančnega mehanizma 2009-14 za Slovenijo.

Prek Norveškega finančnega mehanizma in EGP mehanizma Norveška prispeva k zmanjševanju družbenih in ekonomskih razlik ter krepitvi bilateralnih odnosov z državami prejemnicami v Evropi. Norveška tesno sodelujejo z Evropsko unijo prek Sporazuma o Evropskem gospodarskem prostoru (EGP).

Za obdobje 2009-14 je Norveška prispevala 1.7 milijard evrov. Sredstva so namenjena nevladnim organizacijam, raziskovalnim in akademskim institucijam ter javnemu in zasebnemu sektorju v 12 novih državah članicah, Grčiji, Portugalski in Španiji. Vzpostavljeno je bilo široko sodelovanje z norveškimi organizacijami, dejavnosti pa se izvajajo do leta 2016.

Ključna področja, ki jih program podpira, so okoljevarstvo in podnebne spremembe, raziskave in štipendije, civilna družba, zdravje in otroci, enakost spolov, pravosodje ter kulturna dediščina.

Več informacije o Programu norveškega finančnega mehanizma 2009-14 je dostopnih na spletnih straneh: www.norwaygrants.si in www.norwaygrants.org.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

342.726(497.4)“1991/2016”(0.034.2)

ENAKOST spolov - (še) nedokončana zgodba [Elektronski vir] : pregled razvoja na področju enakosti spolov v Sloveniji, 1991-2016 / [urednica Sonja Robnik]. - Elektronska izd. - El. knjiga.
- Ljubljana : Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, 2016

ISBN 978-961-6471-37-4 (pdf)
1. Robnik, Sonja
286995200

Publikaciji na pot

Na področju pravic žensk in enakosti spolov je bilo v zadnjih petindvajsetih letih, ki jih pričujejoča publikacija zajema, narejenega veliko. Tako s strani države in njenih institucij za enakost spolov kot civilne družbe. Rezultati so opazni. Tudi z vidika mednarodne

primerjave: Slovenija je na tem področju dosegla visoko stopnjo razvoja in se zavihtela med nadpovprečne države. To je med drugim razvidno tudi iz indeksa enakosti spolov Evropskega inštituta za enakost spolov in globalnega kazalnika razlik med spoloma Svetovnega gospodarskega foruma.

Past, v katero se lahko ujamemo zdaj, je spanje na lovorikah doseženega. To nas lahko celo vrne v obdobje, ko danes samoumevne pravice, še niso bile niti umevne, kaj šele samoumevne. Nekateri še danes menijo, da bi morali katere izmed težko izborjenih pravic kar ukiniti. Takšne ideje, ki se vsake toliko časa pojavijo in nekoliko predramijo celo tiste, ki verjamejo, da je enakost spolov že dosežena in si zanj zato sploh ni treba več posebej prizadevati, nas potem vendarle spomnijo, da še ni tako dolgo nazaj, ko ženskam ni bil dovoljen vstop na univerzo, niso imele volilne pravice ter pravice do odločanja o lastnem telesu.

Kljub nespornemu napredku si ne zatiskamo oči pred dejstvom, da so tudi pri nas področja, kjer ženske in moški še vedno nismo v enakem položaju. In kjer je potreben večji angažma v prihodnosti. Eno takih je na primer neenaka porazdelitev moči v družbi, ki se kaže tudi v nasilju nad ženskami ali pa v neenaki zastopanosti na položajih odločanja. Kot kažejo izkušnje, vidnih rezultatov ni mogoče doseči kar čez noč. Pa tudi sicer marsikje z neverjetno lahkotnostjo gojimo stereotipe o ženskah in moških, ki predstavljajo oviro za polno uresničenje potencialov enega ali drugega spola. Še več: ne glede na ves razvoj človekovih pravic in standardov še vedno pogosto naletimo na nerazumevanje in odklonilen odnos do pobud za nadaljnje izboljšanje položaja žensk in moških v naši družbi. Kljub temu verjamem, da je, kot se je izkazalo že v številnih primerih, moč v sodelovanju in skupnih projektih različnih akterjev: akademske stroke, nevladnih organizacij in vladnega mehanizma za enakost spolov.

V prihodnje bomo zagotovo potrebovali še več sodelovanja vseh tistih akterjev, ki že več desetletij delujejo na področju enakosti spolov. Potreben pa bo tudi večji angažma moških. Kajti enakost spolov ni in ne more biti zgolj zadeva žensk. Enakost spolov je družbeno vprašanje, je vprašanje tako žensk kot moških. Z enakostjo spolov namreč pridobimo vsi – deklice, dečki, ženske, moški, celotna družba.

Četrto stoletja ni veliko. Je pa zagotovo pomembno, da ne zamudimo priložnosti za obuditev zgodovinskega spomina in se ozremo na prehojeno pot.

*dr. Anja Kopač Mrak
ministrica*

KAZALO

I O čem govorimo?	7
II Pomembnejši zakonodajni in institucionalni mejniki	11
III Ko se primerjamo z Evropsko unijo	17
IV Zagovorništvo	20
V Koordinatorice in koordinatorji za enake možnosti v ministrstvih	23
VI Koordinatorice in koordinatorji za enake možnosti v samoupravnih lokalnih skupnostih	25
VII Nasilje nad ženskami v zasebni sferi	27
VIII Družinsko življenje in partnerstvo, usklajevanje zasebnega in poklicnega življenja	37
IX Politično odločanje	48
X Odločanje v gospodarstvu	56
XI Delo	63
XII Izobraževanje in znanost	76
XIII Zdravje in reproduktivne pravice	82
XIV Odprava stereotipov o ženskah in moških	87
XV Kako naprej?	90

V besedilu uporabljene kratice:

EU	Evropska unija
SURS	Statistični urad Republike Slovenije
NIJZ	Nacionalni inštitut za javno zdravje
MDDSZ	Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti

Na področju enakosti spolov so bili pomembni mejniki postavljeni že pred obdobjem, ki ga zajema ta publikacija (1991–2016) – ženske v Sloveniji so npr. splošno volilno pravico pridobile že takoj po drugi svetovni vojni; ustavno določilo o svobodnem odločanju o rojstvu otrok je bilo sprejeto že pred več kakor štirimi desetletji; dopust za nego in varstvo otroka si starša lahko delita že štirideset let; skoraj tako dolgo je od pridobitve pravice do svetovanja o načrtovanju družine in do dostopnosti sredstev za uravnavanje rodnosti ter od pridobitve pravice do umetne prekinitve nosečnosti iz drugih, ne le zdravstvenih razlogov; več kakor tri desetletja so od uzakonitve obveze, da so pokojninsko in invalidsko zavarovane vse osebe gospodinjstva, ki delajo na kmetiji, itd.

Priprava publikacije o četrtnem stoletnem razvoju področja enakosti žensk in moških v Sloveniji je velik zalogaj – ne le zaradi včasih težke dostopnosti gradiv, ampak tudi zaradi vprašanja, katere od nešteti dogodkov zajeti, kateri ukrepi so bili prelomni za razvoj področja in izboljšanje stanja, kaj je tisto, kar je zaviralo razvoj ... Pogosto opozarjamo, da je doseganje enakosti spolov proces – nerealna so namreč pričakovanja, da lahko posamezni ukrepi prinesejo takojšen učinek. Za spremembo stanja je nujna sprememba družbene klime, zlasti osebnih prepričanj, stališč in praks delovanja vseh članic in članov neke družbe. To pa – kakor kaže praksa – včasih traja več desetletij. Naš izbor podatkov, raziskav in akcij zato temelji na dostopnosti gradiv in daje prednost tistim, ki so nastala v okviru Urada za žensko politiko, Urada za enake možnosti in Sektorja za enake možnosti pri Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti¹, kamor je od leta 2012 institucionalno umeščeno področje enakosti spolov. Izbor temelji na tem predvsem zato, ker ta gradiva in akcije dobro poznamo, nikakor pa si ne domišljamo, da si lahko področje v celoti lastimo.

S publikacijo želimo – med drugim – opozoriti, da mnoge danes samoumevne pravice niso bile takšne od nekdaj in da njihova samoumevnost ni večna. Na področju enakosti spolov namreč ne bijemo bitke med spoloma, ampak bitko s poskusi retradicionalizacije in redomestifikacije žensk. Povedano drugače: ne glede na visoko stopnjo tehnološkega razvoja, ki ga je dosegla naša družba, se na področju odnosov med spoloma in delitve dela vedno znova vračamo k sklicevanju na argumente tako imenovane 'naravnosti', ki pod krinko bioloških razlik med spoloma skušajo upravičevati oženje ženske na vlogo matere, gospodinje in skrbnice ostarelih ter pomoči potrebnih. V času samostojne države smo uspeli narediti številne premike na bolje: zakonsko smo uredili kar nekaj področij, ki prej bodisi niso bila urejena (npr. področje nasilja nad ženskami) bodisi ureditve niso upoštevale razlik med položajem žensk in moških (npr. uvedba prepovedi različnega plačila za delo enake vrednosti, ukrepi za lažje usklajevanje družinskega in poklicnega življenja itd). Kljub številnim izboljšavam pa je enakost spolov področje, kjer zgodba še ni končana, saj se vedno znova porajajo potrebe tako po normativni ureditvi kot tudi po ozaveščanju in vidnosti vidika spola v novih družbenih pojavih.

Za razvoj področja so poleg organov institucionalne ureditve zaslužne številne posameznice in tudi posamezniki ter organizacije civilne družbe – njihov prispevek je neprecenljiv zlasti na področju raziskovanja, nastavljanja kritičnega ogleda javnim politikam, skrbi, da vprašanje enakosti spolov (p)ostaja sestavni del dnevnega reda javnih razprav, vzpostavljanja novih praks ter približevanja potrebam uporabnic in uporabnikov storitev nevladnih organizacij. Z mnogimi od njih so Urad za žensko politiko, Urad za enake možnosti ter Sektor za enake možnosti pri Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti plodno sodelovali – naj bo ta publikacija razumljena tudi kot zahvala njihovim prizadevanjem za naš skupni cilj: družbo, v kateri bodo ženske in moški uživali enake pravice in imeli enake možnosti za prispevanje k družbenemu razvoju ter uživali enake rezultate napredka.

¹ Poleg v publikaciji naštetih virov so bile uporabljene še podatkovne baze Eurostata, Statističnega urada (SURS) in Nacionalnega inštituta za javno zdravje (NIJZ), baze Pravno-informacijskega sistema ter spletne strani ministrstev in vladnih služb.

I O ČEM GOVORIMO?

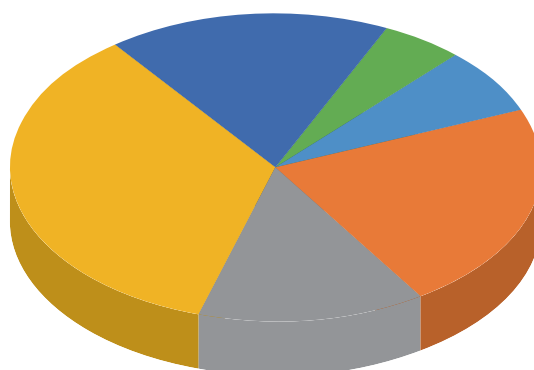
»Enakost spolov je še vedno sintagma, ki buri duhove. V zvezi s tem še vedno ali vedno znova potekajo burne razprave o tem, kaj to pomeni in kako enakost spolov realizirati. Čeprav gre pri zavzemanju za enakost spolov za celo vrsto različnih idej, metod in strategij, pa je skupen cilj vseh vzpostavitev družbe, v kateri bosta oba spola vzajemno in na spoštljiv način sodelovala pri iskanju najboljših rešitev in ne dominacija enega spola nad drugim. Prav zato enakost spolov ni le stvar žensk, ampak žensk in moških.«

Red. prof. dr. Milica Antić Gaber, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani

ENAKOPRAVNOST SPOLOV

Enakopravnost spolov pomeni tako imenovano pravno (de iure) enakost, torej zakonsko zagotovljeno enakost žensk in moških. To pomeni, da so obojim, tako ženskam kot moškim, zagotovljene enake pravice in morajo izpolnjevati enake obveznosti. Izraz se velikokrat uporablja napačno namesto izraza enakost spolov.

Pretirano izenačevanje pravic obeh spolov po navadi ni dobro

■ V celoti se strinjam 7% ■ Strinjam se 22% ■ Niti se strinjam niti ne strinjam 14%
■ Ne strinjam se 35% ■ Sploh se ne strinjam 17% ■ Ne vem 5%

Vir: Slovensko javno mnenje 2001/1

ENAKOST SPOLOV

Enakost spolov vključuje enakopravnost spolov, ni pa samo to. Enakost spolov ne pomeni istosti ali podobnosti spolov – ne pomeni zanikanja razlik med ženskami in moškimi in ne pomeni, da bi morali biti ženske in moški isti/podobni ali početi iste stvari, da bi bili enaki. Enakost spolov je koncept, s katerim označujemo to, da moramo biti ženske in moški ne le zakonsko, ampak tudi v praksi (de facto) enako prepoznavni, imeti enako moč in biti enako udeleženi na vseh področjih javnega in zasebnega življenja.

Neenakost spolov je vidna na vseh področjih življenja – v zasebnem se npr. kaže tako, da so moški veliko manj udeleženi pri negi in vzgoji otrok, gospodinjskih opravilih in skrbi za ostarele, skratka imajo na tem področju manj moči in so dojeti zgolj kot pomočniki. V javnem pa se npr. kaže tako, da je žensk malo na najvišjih mestih gospodarskega odločanja ter na županskih mestih, posledično ženske na teh področjih razpolagajo z manj moči.

»Enakost spolov bi morala biti samoumevna, a to še zdaleč ni. Zanj se borimo vsak dan, v službi, doma, na ulicah, v prostem času. Zavedanje o enakosti spolov je treba negovati in o njem poučevati najmlajše generacije. Enakost spolov je del vzgoje otrok, družbeni ideal in odraz medsebojnega spoštovanja ženskega in moškega elementa družbe.«

Tanja Fajon, poslanka v Evropskem parlamentu (od leta 2009)

FEMINIZEM

Feminizem bi lahko označili kot boj za socialno pravičnost, kot gibanje zoper spolno neuravnoteženo ureditev sveta. Opredelitev feminizma je mnogo, saj je gibanje skozi zgodovino in v različnih družbah imelo različne pojavne oblike in cilje delovanja. V trenutni slovenski družbi ima 'biti feministka ali feminist' pogosto negativen prizvok. Neredko tiči vzrok v nerazumevanju tega družbenega gibanja. Avstralska feministka in akademičarka Dale Spender na takšno nerazumevanje odgovarja: »Feminizem ni netil vojn, ni ubijal nasprotnikov. Ni postavljaj koncentracijskih taborišč, stradal sovražnika ali ga mučil. Njegove bitke so bile bitke za izobraževanje, za volilno pravico, za boljše delovne pogoje, za varnost na ulicah, za otroško varstvo, za socialno blaginjo, za krizne centre za žrtve posilstev, za varne hiše, zakonske reforme. Če kdo reče: 'Oh, jaz pa nisem feministka/feminist', vprašam: 'Zakaj, v čem je tvoj problem?'«²

»V slovenski institucionalni politiki sta oznako 'ženska politika', ki označuje politiko, katere cilj je odprava podreditvenih razmerij, vezanih na spol(-e), izpodrinili oznaki 'enakost možnosti' in 'enakost spolov' oziroma 'enakost moških in žensk', torej oznaki, ki relativizirata neenakosti in prikrivata diskriminacijo žensk. Spremembi imena je sledila tudi institucionalna marginalizacija te politike (ukinitve vladnega urada), vse to pa vzbuja strah, da se bo v kriznih razmerah in razmerah, kjer sta ključni politični imperativ tekmovalnost in individualizacija odgovornosti, reducirala na mrtve črke v pravnih aktih.«

Dr. Metka Mencin Čeplak, poslanka v Državnem zboru v letih 1990–1992

SEKSIZEM

Termin označuje 'najrazličnejše oblike gospodovanja enega spola nad drugim'³, pojavlja se v očitnih (npr. nižje plačilo žensk za enako delo, neuravnotežena zastopanost žensk na mestih političnega odločanja ...) in prikritih oblikah (npr. šale o blondinkah, poveljevanje ženske zgolj v vlogi matere, nezaznaten izražanje nekaterih čustev pri moških, obstoj nevidnih ovir za napredovanje žensk – stekleni stop, stekleni labirint, obstoj nevidnih pospeševalcev moškega kariernega razvoja – stekleno dvigalo...) V grobem bi lahko rekli, da seksizem pomeni, da enemu spolu posplošeno pripišemo neke lastnosti (npr. ženske so čustvene, moški so racionalni) ali načine delovanja (npr. ženske ne znajo voziti avta, moški ne znajo skrbeti za otroke).

»Manj ko imajo ljudje znanja s področja enakosti spolov, bolj naivno verjamejo, da je enakost dosežena. Za enakost v socializmu ni bilo dovolj, da so bile ženske polno zaposlene, tako tudi danes ne zadostuje, da deklice plezajo na drevesa in ob boku z moškimi dvigujejo uteži v fitnes centru. Enakost med spoloma je osebna in družbena drža, je svetovni nazor, je razumevanje demokracije 'od spodaj'. Enakost med spoloma je priznanje, da zgodovina, tradicija in religiozni pogled na svet – samoumevno kot dihanje zraka – vplivajo na vzgojo, izobraževanje, na vse družbene strukture, medosebne odnose in na samorazumevanje posameznika in posameznice. Enakost med spoloma ni privilegij nekaterih žensk in moških, ampak je vizija, ki vključuje vse ženske in moške različnih kultur in etničnih skupin, religij, starosti, telesnih in drugih osebnih posebnosti.«

Red. prof. dr. Darja Zaviršek, Fakulteta za socialno delo, Univerza v Ljubljani
Častna profesorica Alice Salomon University of Applied Science Berlin in predsednica Vzhodnoevropske mreže šol za socialno delo v okviru mednarodne organizacije IASSW

² Vir: <http://www.feministpeacenet.org/2008/03/24/feminism-has-fought-no-wars/>

³ Vir: Jogan, Maca. 2001. Seksizem v vsakdanjem življenju. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede.

ŠOVINIZEM

Termin označuje prepričanje enega spola, da je več vreden od drugega, najpogosteje je v rabi termin 'moški šovinizem', ki pomeni prepričanje, da so ženske intelektualno in tudi sicer manj sposobne od moških.

»Vsak dan v vsakem pogledu vse bolj napredujemo. Mar res? Želim si že, da bi bilo tako, vem pa, da boj še zdaleč ni končan. Predvsem na medijskem področju, na katerem delujem, ugotavljam, da so strokovnjakinje manj zaželenе sogovornice v najbolj gledanih TV oddajah, če sodim na podlagi analiz deleža gostov po spolu. V prizadevanjih za enakost in enakopravnost spolov pred nami ostaja kopica izzivov.«

Mag. Nataša Briški, soustanoviteljica in urednica Metine liste

DISKRIMINACIJA

V grobem ločimo dve vrsti diskriminacije: neposredno in posredno. Kadar govorimo o neposredni diskriminaciji zaradi spola, to pomeni, da je nekdo v enakih ali podobnih situacijah obravnavan manj ugodno kakor oseba drugega spola. Primer neposredne diskriminacije je npr., če vam za isto storitev v frizerskem salonu zaračunajo več kakor osebi nasprotnega spola, ali če vam na razgovoru za službo rečejo, da sicer ustrezate vsem pogojem, vendar iščejo osebo nasprotnega spola itd.

Posredna diskriminacija zaradi spola pa obstaja, kadar je nekdo zaradi svojega spola bil, je ali bi bil zaradi navidezno nevtralnega predpisa, merila ali prakse v enakih ali podobnih situacijah in pogojih v manj ugodnem položaju kot oseba drugega spola (razen izjemoma). Primer posredne diskriminacije bi npr. bil, če bi v zakonu zapisali, da prvi dan odsotnosti za nego bolnega družinskega člana/članice ni plačan. Predpis je navidezno nevtralen, vendar pa podrobnejši vpogled pokaže, da bi bolj prizadel ženske, saj v Sloveniji ženske izrabijo 80, moški pa 20 % dni dopusta za nego bolnih, zlasti otrok.

»Pri nas je globok prepad med pravom in vsakdanom: vsakršna diskriminacija se ne kaznovano dogaja vsem pred očmi. To škodi vsem, grobo krši človeško dostojanstvo žrtev in zanika njihovo enako vrednost, hkrati pa ruši zaupanje v pravo, pravice in državo. Najgloblji problem je brezbržnost. Pravico do enakega obravnavanja morajo vzeti resno najprej država ter tisti, ki jo vodijo: brezkompromisno morajo zagotoviti njeno varovanje, spoštovanje in lasten zgled. Dokler je ne bodo, je vse izgubljeno. Nobeno prizadevanje za dejansko enakost tega ne more nadomestiti.«

Boštjan Vernik Šetinc, zagovornik načela enakosti 2010–2016

SPOLNI STEREOTIPI

Stereotipi pomenijo posplošeno in poenostavljeno dojetje žensk in moških ter njihovih družbenih vlog. Nanje naletimo v vseh sferah življenja: v družini, vrtcu, šoli, službi, medijih, pri sami izbiri izobraževanja in zaposlitve, v športu, prostočasnih dejavnostih ... Pogosto so tako vpeti v naše življenje, da jih sprejemamo kot samoumevne in se tako tudi obnašamo. Predstavljajo enega najbolj trdovratnih vzrokov za neenakost spolov v družbi, saj imajo – med drugim – vpliv na ključne odločitve glede interesov, izobraževanja ter kariernih poti žensk in moških.

Seksistični stereotipi, torej fraze/klišei, ki so včasih o moških in ženskah, so glavni vzrok številnih neenakosti. Kje, po vaših izkušnjah, so takšni seksistični stereotipi najpogostejši? (največ trije odgovori)								
	V delovnem življenju	V oglaševanju	V novičarskih medijih	V politiki	V svetu športa	V policiji	V šolskih programih	Ne obstajajo
EU-27	54 %	34 %	25 %	24 %	16 %	14 %	9 %	4 %
Slovenija	50 %	28 %	30 %	32 %	11 %	12 %	7 %	4 %

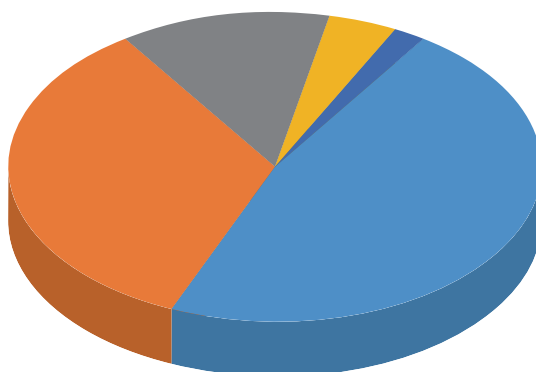
Vir: Posebni Eurobarometer 326: Enakost spolov v EU v letu 2009

»Ključnega pomena je preseči esencionaliziranje moškosti in ženstvenosti. Ta miselni preobrat torej zahteva, da se preneha gledati na moški in ženski spol kot na dve nasprotujoči si binarni polji, saj takšen pogled zgolj utrjuje in upravičuje obstoječe neenakosti med spoli. Identiteto posameznika sestavljajo še druge bistvene dimenzije, ki so med seboj tesno prepletene, npr. psihološka, razredna in politično-ideološka. Šele s tem uvidom v mislih si lahko prizadevamo za osvoboditev vseh spolov iz utrjenih neenakih predstav na različnih področjih družbenega življenja.«

Alen Toplišek, doktorski kandidat politične filozofije, Queen Mary, University of London (2015)

NESEKSISTIČNA RABA JEZIKA

V pogovoru in v pisni obliki bi bilo nujno uporabljati tudi žensko obliko

■ Popolnoma se strinjam 47% ■ Strinjam se 34% ■ Niti niti 13%
 ■ Ne strinjam se 4% ■ Sploh se ne strinjam 2%

Vir: Ženske v političnih strankah, 1994 (Anketa med članicami parlamentarnih političnih strank, 1993)

Slovenski jezik je eden tistih, kjer poznamo moško in žensko spolno slovnično obliko. Kljub temu v veliki večini besedil prevladuje uporaba zgolj moške oblike, ki naj bi jo bralke in bralci razumeli kot spolno nevtralno. Takšni – za spol neobčutljivi – rabi jezika lahko rečemo tudi seksistična, saj kot osnovo jemlje moški spol, zanemarja pa in povzroča nevidnost ženskega. Pomemben korak na področju neseksistične rabe jezika je bil narejen, ko smo vse poklice v standardni nomenklaturi poklicev poimenovali v njihovih obeh različicah, torej v ženski in moški (1999). Naslednji pomembni korak je bil storjen, ko je Poslovnik državnega zbora (2002) določil, da morajo vsi predlogi zakonov v besedilu členov smiselno uporabiti ženski in moški spol v tistih prvih členih oziroma poglavjih predloga zakona, ki določajo temeljne subjekte predloga zakona, z navedbo, da se v nadaljnjem besedilu uporabi naslavljanje v moškem spolu.

II POMEMBNEJŠI ZAKONODAJNI IN INSTITUCIONALNI MEJNIKI

Publikacija zajema obdobje od 1990-ih dalje, zato mnogo pomembnih pravic, ki so bile pridobljene že v času Socialistične federativne republike Jugoslavije (npr. splošna volilna pravica iz leta 1946, leta 1974 v ustavo zapisano določilo o svobodnem odločanju o rojstvu otrok, leta 1976 pridobljena pravica do delitve dopusta za nego in varstvo otroka med oba starša, leta 1977 pridobljena pravica do svetovanja o načrtovanju družine in do dostopnosti sredstev za uravnavanje rodnosti ter pravica do umetne prekinitve nosečnosti iz drugih, ne le zdravstvenih razlogov, leta 1983 uzakonjena obveza, da so pokojninsko in invalidsko zavarovane vse osebe gospodinjstva, ki delajo na kmetiji, leta 1986 podaljšan porodniški in dopust za nego otroka z 8 mesecev na eno leto ...) ne izpostavljamo posebej.

»V dvajsetih letih je bil storjen pomemben napredek na področju zakonodaje, ki ni več spolno neobčutljiva oziroma slepa, temveč zapoveduje enakost spolov in prepoveduje diskriminacijo. Veliko je bilo tudi ozaveščanja o problemih in ovirah, s katerimi se srečujejo zlasti ženske na različnih področjih in ki onemogočajo dejansko enakost žensk in moških v vsakdanjem življenju. Kljub vsem tem prizadevanjem se položaj žensk le počasi spreminja. Veliko lažje je nekaj spremeniti na papirju, težje v glavi. Tradicionalni vzorci in vloge, povezani s spolom, so še vedno močno zakoreninjeni. Ne samo pri moških, temveč tudi pri ženskah, ki velikokrat v prvi plan postavljajo pričakovanja družbe, ne pa svojih lastnih želja in potreb. Potrebno bo še kar nekaj časa, da bomo ženske in moški spoznali koristi, ki jih prinaša enakost spolov.«

Mag. Tanja Salecl, direktorica Urada za enake možnosti, 2004–2008 in 2010–2012

1990	Ustanovljena je Komisija za žensko politiko v Skupščini Republike Slovenije. Njene osnovne naloge: podajanje pripomb in stališč na zakonske predloge z namenom zagotavljanja možnosti ženskam za doseganje enakega položaja, skrb za ohranjanje že pridobljenih pravic, spremljanje položaja žensk, podajanje predlogov vladi in skupščini za izboljšanje položaja, sodelovanje s civilno-druženimi gibanji ter strokovno javnostjo.
1991	Sprejeta je Ustava Republike Slovenije, ki – med drugim – določa, da so vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine ne glede na spol, da zakonska zveza temelji na enakopravnosti zakoncev, da je odločanje o rojstvu otrok svobodno, da je volilna pravica splošna in enaka.
1992	Vlada Republike Slovenije ustanovi Urad za žensko politiko. Njegove ključne naloge so: spremljanje položaja žensk na vseh področjih življenja in dela, skrb za ohranjanje pridobljenih pravic, sodelovanje pri pripravi zakonov, priprava zakonov, ukrepov in aktov, ki pozitivno vplivajo na položaj žensk v državi.
	Ustanovljena je Komisija za žensko politiko v Državnem zboru Republike Slovenije.
	Ministrstvo za zdravstvo, družino in socialno varstvo, Ministrstvo za delo, Ministrstvo za šolstvo in šport in Zavod Republike Slovenije za statistiko pripravijo Poročilo o položaju žensk v Sloveniji. Ključni problem pri pripravi poročila je pomanjkanje podatkov, razčlenjenih po spolu.
	Komisija za žensko politiko Skupščine Republike Slovenije pripravi Poročilo o položaju žensk v Republiki Sloveniji. Poročilo je nekoliko širše od vladnega (gl. prejšnjo vrstico), zajema položaj žensk na področjih izobraževanja, zaposlovanja, politike, družine ter zdravja.
	Zakon o zdravstveni dejavnosti določi, da je preventivno zdravstveno varstvo žensk obvezna vsebina primarne zdravstvene dejavnosti, ki jo mora opravljati vsak zdravstveni dom.
	Republika Slovenija postane pogodbenica Konvencije Organizacije združenih narodov o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk kot pravna naslednica Socialistične federativne republike Jugoslavije.

1993	Republika Slovenija Odboru Organizacije združenih narodov za odpravo vseh oblik diskriminacije žensk predloži Začetno poročilo o sprejetih ukrepih za odpravo vseh oblik diskriminacije žensk.
	Kazenski zakonik Republike Slovenije določi kaznivo dejanje kršitve enakopravnosti: kaznuje se, kdor zaradi razlike v spolu prikradja koga za katero izmed človekovih pravic in temeljnih svoboščin, mu jo omeji ali na podlagi takšnega razlikovanja komu da posebno pravico ali ugodnost.
	Zakon o družinskih prejemkih omogoči kmečkemu prebivalstvu, ki je zavarovano za pravico do nadomestila za čas zadržanosti z dela, enako pravico do porodniškega dopusta in dopusta za nego in varstvo otroka, kot jo imajo starši, ki so v delovnem razmerju. Če starši niso zavarovani za to pravico, imajo pravico do starševskega dodatka.
	Sprejet je Zakon o varuhu človekovih pravic. Prvi varuh človekovih pravic z delom začne 1. januarja 1995.
	Sprejeta je Resolucija o temeljih družinske politike, katere temeljno načelo je tudi promocija enakih možnosti obeh spolov, konkretniji cilj pa ustvarjanje pogojev za bolj kakovostno usklajevanje družinskih in poklicnih obveznosti staršev in spodbujanje k enaki odgovornosti obeh staršev.
1994	Veljati začne Zakon o družinskih prejemkih, ki nadomesti Zakon o družbenem varstvu otrok iz leta 1979. Zakon določi denarno nadomestilo za čas porodniškega dopusta, starševski dodatek, pomoč za opremo novorojenca/novorojenke, otroški dodatek, dodatek za nego otroka. Denarno nadomestilo za čas porodniškega dopusta znaša 100 % osnove (povprečne mesečne plače v dvanajstih mesecih pred nastopom porodniškega dopusta) in ne more biti nižje od zajamčene plače.
	Zakon o političnih strankah določi, da morajo stranke v statutih določiti način zagotavljanja enakih možnosti obeh spolov pri določanju kandidat in kandidatov za volitve. Ni pa sprejet predlog, da bi morale stranke na kandidatnih listah zagotoviti enako zastopanost obeh spolov.
1996	V Državnem zboru Republike Slovenije je ustanovljena Komisija za politiko enakih možnosti žensk in moških.
	Sprejet je Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja, ki med načeli določa razvijanje zavesti o enakopravnosti spolov, razvijanje enakih možnosti obeh spolov in spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin.
1997	Republika Slovenija pred Odborom Organizacije združenih narodov za odpravo vseh oblik diskriminacije žensk zagovarja začetno poročilo o izvajanju določil Konvencije o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk.
1998	Spremenjen je Zakon o kazenskem postopku, ki kot alternativni ukrep priporu uvede prepoved približanja določenemu kraju ali osebi, torej tudi ženski, žrtvi nasilja v družini.
	Ustanovljena je medresorska delovna skupina za integracijo načela enakosti spolov (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Ministrstvo za šolstvo in šport, Ministrstvo za notranje zadeve, Urad za žensko politiko), katere naloga je priprava strategije za vključitev vidika spolov v vsakdanje delo vlade na vseh ravneh.
	Urad za žensko politiko uvede brezplačno telefonsko številko 080 12 13, ki je sprva namenjena zlasti ženskam, ki se soočajo z različnimi oblikami diskriminacije in kršitvami zakonodaje na trgu dela, kasneje pa je svetovanje razširjeno tudi na druga področja.
1999	Republika Slovenija Odboru Organizacije združenih narodov za odpravo vseh oblik diskriminacije žensk predloži Drugo poročilo o sprejetih ukrepih za odpravo vseh oblik diskriminacije žensk
	V Kazenskem zakoniku je kaznivo dejanje nasilništva dopolnjeno z nasiljem v družini, spremenita se opisa kaznivih dejanj zvodništva in posredovanja pri prostituciji.
	Zakon o jamstvenem in preživninskem skladu Republike Slovenije določi, da je Jamstveni in preživninski sklad pristojen za poravnavo obveznosti iz naslova pravic otrok v primeru neplačevanja preživnin.
2000	V mandatu 2000–2004 v Državnem zboru Republike Slovenije ni posebnega delovnega telesa za politiko enakosti spolov.
	Sprejet je Nacionalni program socialnega varstva do leta 2005, ki vsebuje ukrepe tudi za ženske in otroke, žrtve nasilja.
	Sprejet je Nacionalni program zdravstvenega varstva, ki med ukrepi navaja pospeševanje spolnega in reproduktivnega zdravja ter preučevanje škodljivih vplivov na zdravje posameznih skupin prebivalstva, s poudarkom na nosečnicah.
	Sprejet je nov Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju – pri pridobitvi pravice do starostne pokojnine pogoji za oba spola še niso izenačeni, ženske se lahko upokojijo dve leti prej kot moški (kot nadomestilo za neplačano skrbstveno in gospodinjstvo delo).

2001	Novi Zakon o varnosti in zdravju pri delu določa, da mora delodajalec zagotoviti obveščenost nosečih delavk o rezultatih ocenjevanja tveganja za varnost in zdravje ter o njegovih ukrepih za zagotovitev varnosti in zdravja pri delu.
	Urad za žensko politiko je preimenovan v Urad za enake možnosti.
	Ustanovljena je Komisija za uveljavitev vloge žensk v znanosti.
	Sprejet je Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (velja od 2002 oziroma 2003 dalje), ki opredeli očetovski dopust; pravica do dopusta za nego in varstvo otroka pa ni več izvirna pravica matere, ampak obeh staršev – o načinu izrabe te pravice se morata dogovoriti, izraba pa je prožna (polna ali delna odsotnost). Zakon uvede tudi dobroimetje (za starše, ki dopusta za nego in varstvo otroka ne izrabijo v celoti) ter delo s krajšim delovnim časom zaradi starševstva.
	Pri Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve je kot posvetovalno telo ministra ustanovljen Strokovni svet za problematiko nasilja nad ženskami.
	Vlada ustanovi Medresorsko delovno skupino za boj proti trgovini s ljudmi, ki deluje kot strokovno posvetovalni organ.
	Sprejet je Nacionalni program razvoja trga dela in zaposlovanja do leta 2006 – vsebuje tudi ukrepe za povečanje udeležbe žensk v programih izobraževanja in usposabljanja, podporo ženskemu podjetništvu, zmanjševanje segregacije na trgu dela in plačne neenakosti med ženskami in moškimi, preprečevanje, odkrivanje in odpravljanje vseh oblik diskriminacije.
2002	Na naknadnem zakonodajnem referendumu o zdravljenju neplodnosti in postopkih oploditve z biomedicinsko pomočjo volivke in volivci zavrnejo uveljavitev Zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o zdravljenju neplodnosti in postopkih oploditve z biomedicinsko pomočjo, ki bi umetno oploditev omogočil tudi samskim ženskam.
	Sprejet je Zakon o enakih možnostih žensk in moških, ki določa skupne temelje za izboljšanje položaja žensk in ustvarjanje enakih možnosti žensk in moških na političnem, ekonomskem, socialnem, vzgojno-izobraževalnem ter na drugih področjih družbenega življenja. Zakon, med drugim, opredeli posredno in neposredno diskriminacijo zaradi spola, uravnoteženo zastopanost spolov, uvede inštitut zagovorništva enakih možnosti žensk in moških ter ministrstvom naloži, lokalnim skupnostim pa omogoči, imenovanje koordinatoric oziroma koordinatorjev za enake možnosti.
2003	Postopno se začne uvajati neprenosljiva pravico očetov do očetovskega dopusta v skupnem trajanju 90 dni, opredeljena v leta 2001 sprejetem Zakonu o starševskem varstvu in družinskih prejemkih.
	Republika Slovenija pred Odborom Organizacije združenih narodov za odpravo vseh oblik diskriminacije žensk zagovarja drugo in tretje periodično poročilo o izvajanju določil Konvencije o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk. Ključna priporočila Odbora se nanašajo na krepitev vladnega Urada za enake možnosti, sprejem zakonodaje s področja nasilja nad ženskami, sprejetje celovite strategije za boj proti trgovanju z ženskami in dekleti, nizko zastopanost žensk na voljenih in imenovanih položajih, znižanje stopnje maternalne umrljivosti ter spodbujanje medijev k dejavnemu spreminjanju spolnih stereotipov.
	V okviru Urada za enake možnosti začne z delovanjem zagovornica enakih možnosti žensk in moških, ki obravnava primere domnevnega neenakega obravnavanja zaradi spola. Leta 2005 obravnavo tovrstnih primerov prevzame zagovornica načela enakega obravnavanja.
	Leta 2003 uveljavljeni Zakon o delovnih razmerjih prvič prepove spolno nadlegovanje na delovnem mestu. Med pomembnejšimi ukrepi z vidika enakosti spolov so še: prepoved diskriminacije, prepoved objave delovnega mesta za samo en spol, prepoved postavljanja vprašanj o družinskem ali zakonskem stanu, nosečnosti, načrtovanju družine kandidatkam/kandidatom za zaposlitev, načelo enakega plačila za enako delo in delo enake vrednosti, usklajevanje poklicnega in družinskega življenja, varstvo zaradi nosečnosti in starševstva ...
	Sprejet je Pravilnik o varovanju zdravja pri delu nosečih delavk, delavk, ki so pred kratkim rodile ter doječih delavk, po katerem ima delavka pravico do plačane odsotnosti z dela za čas tistih preventivnih pregledov v zvezi z nosečnostjo, porodom in dojenjem, ki jih ni mogoče opraviti izven rednega delovnega časa.
	Zakon o policiji uvede prepoved približanja določenemu kraju ali osebi, ki jo lahko odredi policistka ali policist v primerih nasilja v družini.
	Stanovanjski zakon omogoči dodelitev bivalnih enot v najem na podlagi seznama upravičenih oseb (torej brez javnega razpisa) tudi žrtvam nasilja v družini.
2003	Zakon o socialnem varstvu je dopolnjen z določbo, ki polnoletnim osebam s težko motnjo v duševnem razvoju in polnoletnim težko gibalno oviranim osebam zagotovi pravico do družinske pomočnice oziroma pomočnika. To razbremeni zlasti ženske, ki večinoma skrbijo za pomoči potrebne.

2003	Spremenjen je Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju, ki kot zavarovanke in zavarovance določa tudi kmete, kmetice in članice ter člane njihovih gospodinjstev, ki opravljajo kmetijsko dejavnost kot edini ali glavni poklic, ustvarjajo dohodek in so na tej podlagi vključeni v pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Na ta način je izboljšano zdravstveno varstvo kmečkih žensk.
2004	Zakon o volitvah poslancev iz Republike Slovenije v Evropski parlament določi, da na kandidatni listni noben spol ne sme biti zastopan z manj kakor 40-imi odstotki in določi tudi sistem sestavljanja kandidatnih list. V Državnem zboru Republike Slovenije je ustanovljena Komisija za peticije ter za človekove pravice in enake možnosti. Komisija spremlja in proučuje vprašanja, ki se nanašajo na uresničevanje politike enakih možnosti ter na izvajanje enakopravnega vključevanja žensk in moških in vseh področjih družbenega življenja. Obravnava tudi predloge zakonov in drugih aktov, ki se nanašajo na človekove pravice in temeljne svoboščine ter zagotavljanje enakih možnosti. Sprejet je Ustavni zakon o spremembi 43. člena Ustave Republike Slovenije, ki zakonodajalca pooblašča, da z zakonom določi ukrepe za spodbujanje enakih možnosti žensk in moških pri kandidiranju na volitvah v državne organe in organe lokalnih skupnosti. Sprejet je Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja, temeljni in splošni zakon o prepovedi diskriminacije na podlagi katerekoli osebne okoliščine, torej tudi spola. Med drugim zakon uvede inštitut zagovornišva načela enakega obravnavanja – v neformalnem postopku zagovornica oziroma zagovornik obravnava primere domnevne diskriminacije na podlagi osebnih okoliščin. Ustanovljen je Svet Vlade RS za uresničevanje načela enakega obravnavanja, ki spremlja, ugotavlja in ocenjuje položaj posameznih družbenih skupin z vidika uresničevanja načela enakega obravnavanja, oblikuje predloge, pobude in priporočila za sprejem predpisov in ukrepov, za spodbujanje izobraževanja, ozaveščanja in raziskovanja na področju enakega obravnavanja. Uredba o kriterijih za upoštevanje načela uravnotežene zastopanosti spolov opredeli postopek zagotavljanja uravnotežene zastopanosti žensk in moških pri sestavi delovnih teles ter imenovanju in predlaganju predstavnic in predstavnikov vlade. Kazenski zakonik na novo opredeli kazniva dejanja: zloraba prostitucije, posredovanje pri prostituciji ter trgovina z ljudmi. Sprejet je Zakon o ratifikaciji Opcijskega protokola h Konvenciji o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk. Zakon določa, da država priznava pristojnost Odbora za odpravo diskriminacije žensk, da sprejema in obravnava sporočila oseb, ki trdijo, da so žrtve kršitve katere koli pravice, navedene v konvenciji, ki jo zakrivi država pogodbenica. Slovenija ratificira Konvencijo Združenih narodov proti mednarodnemu organiziranemu kriminalu ter Protokol za preprečevanje, zatiranje in kaznovanje trgovine z ljudmi, zlasti ženskami in otroki.
2005	Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o lokalnih volitvah določi minimalni delež vsakega od spolov na kandidatnih listah (20 % leta 2006, 30 % 2010, 40 % od leta 2014 dalje) in sistem sestavljanja kandidatnih list. Sprejeta je prva Resolucija o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških, 2005–2013. Ta strateški dokument določi cilje in ukrepe ter ključne nosilce politik za uresničevanje enakosti spolov na posameznih področjih življenja žensk in moških. Zakon o javnih uslužbencih dobi določbo, ki prepoveduje vsako neželjeno fizično, verbalno ali neverbalno ravnanje ali vedenje javne uslužbenke ali uslužbenca, ki temelji na katerikoli osebni okoliščini (torej tudi spolu) in ustvarja zastrašujoče, sovražno, ponižujoče, sramotilno ali žaljivo delovno okolje za osebo in žali njeno dostojanstvo.
2006	Veljati začne novi Zakon o varstvu javnega reda in miru, ki posebej opredeli prekrške, povezane z nasiljem v družini, in zanje predpiše višje kazni od obstoječih. Republika Slovenija Odboru za odpravo diskriminacije žensk odda četrto poročilo o uresničevanju določil Konvencije o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk. Poročilo Slovenija zagovarja leta 2008, Odbor pa priporoči krepitev Urada za enake možnosti, vključno s povečanjem finančnih virov ter števila zaposlenih, zagotovitev neodvisnega statusa zagovornice oziroma zagovornika enakih možnosti žensk in moških ter okrepitev naporov za povečanje udeležbe žensk v političnem življenju.
2007	Zakon o delovnih razmerjih na novo opredeli spolno nadlegovanje in nadlegovanje, ki temelji na osebnih okoliščinah – torej tudi spolu. Spolno nadlegovanje je kakršna koli oblika neželenega verbalnega, neverbalnega ali fizičnega ravnanja ali vedenja spolne narave z učinkom ali namenom prizadeti dostojanstvo osebe, zlasti kadar gre za ustvarjanje zastraševalnega, sovražnega, ponižujočega, sramotilnega ali žaljivega okolja. Nadlegovanje zaradi spola je vsako neželjeno vedenje, povezano s spolom, z učinkom ali namenom prizadeti dostojanstvo osebe ali ustvariti zastraševalno, sovražno, ponižujoče, sramotilno ali žaljivo okolje.

2008	Sprejet je Zakon o preprečevanju nasilja v družini, ki opredeljuje različne vrste nasilja v družini, določa vloge, naloge, mrežo in sodelovanje različnih državnih organov in nevladnih organizacij pri obravnavi nasilja v družini ter opredeljuje ukrepe za varstvo žrtev nasilja.
	Sprejet je novi Kazenski zakonik, ki nasilje v družini prvič opredeli kot posebno kaznivo dejanje.
	Zakon o vrtcih določi, da je v primeru, ko je v vrtec vključen več kakor en otrok iz družine, vrtec za mlajše otroke brezplačen. Pravica je spremenjena leta 2012 z Zakonom o uravnoteženju javnih financ, in sicer starši za drugega otroka plačajo 30 % njim določene cene, za mlajše otroke pa so plačila oproščeni. Dostopno otroško varstvo je pomembno za zlasti prisotnost žensk na trgu dela, saj so v nasprotnem primeru praviloma ženske tiste, ki čuvajo otroke doma.
	Sprejeta je Resolucija o nacionalnem planu zdravstvenega varstva 2008–2013, ki ima kot enega izmed ciljev zapisano zmanjšanje neenakosti v zdravju med spoloma.
2009	Sprejeta je prva Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini, 2009–2014, ki določa cilje, ukrepe in ključne nosilce politik za preprečevanje in zmanjšanje nasilja v družini.
	Vlada sprejme Uredbo o ukrepih za varovanje dostojanstva zaposlenih v organih državne uprave, ki predvideva ukrepe za preprečevanje in obravnavanje spolnega in drugega nadlegovanja ter trpinčenja.
2010	Zakon o šolski prehrani uvede subvencijo za malico za osnovno- in srednješolsko populacijo, ki se redno izobražuje. Leta 2012 sprejeti Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev ukine splošno subvencijo (2/3 cene malice) in jo ohrani za socialno šibkejše. Organizirana šolska prehrana prispeva k lažjemu usklajevanju družinskih in poklicnih obveznosti, zlasti žensk.
2011	Republika Slovenija podpiše Konvencijo Sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter boju proti njima. Konvencija celovito določa obveznosti pogodbenic za preprečevanje nasilja, zaščito in podporo žrtev, pregon storilcev, celovito in koordinirano ukrepanje ter krepi odgovornost držav za spodbujanje enakosti spolov in varstvo človekovih pravic žrtev tovrstnega nasilja.
	Sprejet je novi Zakon o varnosti in zdravju pri delu, ki delodajalcem nalaga sprejem ukrepov za preprečevanje, odpravljanje in obvladovanje primerov nasilja, trpinčenja, nadlegovanja (tudi zaradi spola) in drugih oblik psihosocialnega tveganja na delovnih mestih, ki lahko ogrozijo zdravje delavk/delavcev.
	Sprejeta je Resolucija o raziskovalni in inovacijski strategiji Slovenije 2011–2020, v kateri je eden od ciljev izboljšava kariernih priložnosti za raziskovalke/raziskovalce in vključitev načela enakih možnosti spolov.
2012	Vlada Republike Slovenije ukine Urad za enake možnosti, delovno področje prevzame Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.
	Zakon o uravnoteženju javnih financ zniža višino starševskega nadomestila, razen porodniškega nadomestila, s 100 % osnove na 90 % osnove in nadomestilo navzgor omeji na 2-kratnik povprečne plače (prej 2,5-kratnik). Zakon tudi ukine pravico do brezplačnega vrtca za drugega otroka (cena je zdaj 30 % zakonsko določenega plačila) ter zniža delež financiranja iz obveznega zavarovanja (s 85 na 80 %) za zdravstvene storitve v zvezi z ugotavljanjem zmanjšane plodnosti in umetno oploditvijo, sterilizacijo ter umetno prekinitev nosečnosti.
2013	Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve se preimenuje v Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti.
	Sprejet je Zakon o nalogah in pooblastilih policije, ki nadomesti Zakon o policiji, ter policijsko pooblastilo v primerih odreditve prepovedi približevanja dopolni s pridržanjem kršitelja/kršiteljice, ki ne spoštuje takšne prepovedi.
	Veljati začne Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, ki postopoma (do leta 2019) izenačuje upokojitveno starost žensk in moških.
	Sprejet je nov Zakon o delovnih razmerjih, ki delavki, ki dela s polnim delovnim časom, pravico do odmora za dojenje med delovnim časom omeji do 18. meseca otrokove starosti.
	Zakon o interventnih ukrepih na področju trga dela in starševskega varstva zniža porodniško nadomestilo s 100 na 90 % osnove.
2014	Sprejet je novi Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih, ki določa, da ima vsak od staršev pravico do starševskega dopusta v trajanju 130 dni, pri čemer lahko mati na očeta prenese 100 dni starševskega dopusta, 30 dni pa je neprenosljivih. Oče lahko prenese na mater 130 dni starševskega dopusta. Eden od staršev ga izrabi neposredno po izteku materinskega dopusta. Plačani očetovski dopust (prej 15 dni) se postopoma podaljša na 30 dni.

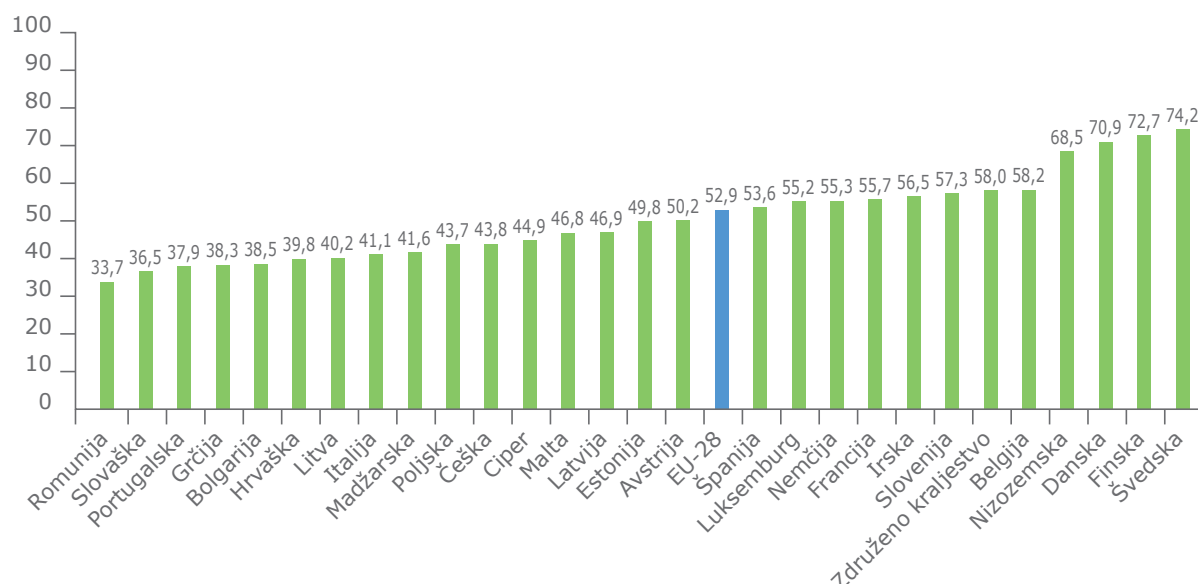
2014	Republika Slovenija Odboru Organizacije združenih narodov za odpravo vseh oblik diskriminacije žensk v obravnavo predloži peto in šesto poročilo o napredku po Konvenciji o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk. Poročili Slovenija zagovarja leta 2015, Odbor pa – med drugim – priporoči krepitev nacionalnega mehanizma za enakost spolov, sprejetje zakona o varstvu pred diskriminacijo, sprejem nacionalnega programa za preprečevanje nasilja v družini in nad ženskami, dejavnosti na področju trgovine z ljudmi, ki upoštevajo vidik spola, dejavnosti za povečanje zastopanosti žensk v upravnih odborih.
2015	Republika Slovenija ratificira Konvencijo Sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter boju proti njima. Kazenski zakonik je dopolnjen s kaznivima dejanjema zalezovanje ter prisilna sklenitev zakonske zveze ali vzpostavitev podobne skupnosti. Sprejeta je Resolucija o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških, 2015–2020. Ustanovljen je Strokovni svet za enakost spolov. Je strokovno posvetovalni organ Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, ki spremlja izvajanje določb Zakona o enakih možnostih žensk in moških ter ciljev in ukrepov Resolucije o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških, spremlja in ocenjuje stanje in napredek pri uresničevanju enakosti žensk in moških na različnih področjih družbenega življenja, daje pobude, predloge in priporočila za sprejem zakonodaje in ukrepov, za pospeševanje izobraževanja, ozaveščanja in raziskovanja na področju enakosti spolov ...
2016	Sprejet je Zakon o varstvu pred diskriminacijo, ki nadomesti Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja. Zakon npr. določa varstvo oseb pred diskriminacijo ne glede na spol, narodnost, raso ali etnično poreklo, jezik, vero ali prepričanje, invalidnost, starost, spolno usmerjenost, spolno identiteto in spolni izraz, družbeni položaj, premoženjsko stanje, izobrazbo ali katero koli drugo osebno okoliščino; kot samostojen državni organ na področju varstva pred diskriminacijo ustanovi zagovornika oziroma zagovornico načela enakosti (ta prej deluje v sklopu Urada za enake možnosti in po letu 2012 Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti), opredeljuje in prepoveduje diskriminacijo ter določa organe in ukrepe za spodbujanje enakega obravnavanja. Ustanovljena je Medresorska delovna skupina za spremljanje izvajanja Konvencije Sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter o boju proti njima (Istanbulska konvencija), ki je odgovorna za usklajevanje, izvajanje, spremljanje in vrednotenje politik in ukrepov za preprečevanje vseh oblik nasilja in boj proti njim, ki jih zajema področje Istanbulske konvencije.

»Na podlagi analize dokumentov, rezultatov spletne ankete in ekspertnih intervjujev ugotavljamo, da sta ukinitve Urada marca 2012 in vključevanje njegovega področja dela v ovir Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti prinesli več negativnih kot pozitivnih posledic. Premisliti je treba o prihodnji institucionalni umestitvi akterja, odgovornega za koordinacijo politik na področju enakosti spolov. [...] Na podlagi analize se kaže, da je optimalno, če je za področje enakosti spolov kot glavna skrbnica zadolžena institucija, ki ima finančno in organizacijsko avtonomijo.«

Vrednotenje izvajanja Resolucije o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških, 2005–2013⁴

⁴ Vir: Kanjuo-Mrčela, Aleksandra, Filipovič Hrast, Maša, Humer, Živa. 2014. Vrednotenje izvajanja Resolucije o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških, 2005–2013. Ta vir je uporabljen povsod, kjer se sklicujemo na vrednotenje te resolucije.

III KO SE PRIMERJAMO Z EVROPSKO UNIJO

Vir: Gender Equality Index 2015.

Indeks enakosti spolov⁵, ki ga je razvil Evropski inštitut za enakost spolov, meri enakost spolov v EU. Zadnji razpoložljivi podatki zajemajo obdobje med leti 2005 in 2012. Indeks meri spolne vrzeli na številnih področjih: delo, denar, znanje, čas, moč, zdravje, nasilje in intersekcijska neenakost. Indeks enakosti spolov je na ravni EU-28 nekaj malega čez polovico poti do popolne enakosti (52,9 točk od 100 možnih), Slovenija je nekoliko nad povprečjem (57,3). V sedmih letih (2005–2012) je stopnja napredka na ravni EU-28 majhna (1,6 točke). Enakosti spolov se najbolj približujejo države evropskega severa: Švedska (74,2), Finska (72,7), Danska (70,9) in Nizozemska (68,5). Najslabše pa so se odrezale Portugalska (37,9), Slovaška (36,5) in Romunija (33,7).

Indeks enakosti spolov	2005	2010	2012
EU-28	51,3	52,4	52,9
Slovenija	52,7	54,9	57,3

Vir: Gender Equality Index 2015.

Podrobnejši pogled na posamezna področja Delo

Na področju dela, ki zajema podatke, kot so ustreznik polnega delovnega časa, trajanje delovnega življenja, sektorska segregacija (zaposlenost na področju izobraževanja, zdravja in socialnega dela), prožnost osebnih/družinskih ureditev (možnost, da si zaposlena oseba med delovnim časom vzame uro ali dve za urejanje osebnih ali družinskih zadev) ter intenzivnost dela (opravljanje dela s kratkimi roki za izvedbo), za Slovenijo zaznamo trend zmanjševanja enakosti, medtem ko se stanje v EU-28

⁵ Vir: Gender Equality Index 2015. Measuring gender equality in the European Union 2005-2012. Report. European Institute for Gender Equality, 2015.

nekoliko izboljšuje. Najslabši kazalniki so tako v Sloveniji kot v EU-28 na področju segregacije in kakovosti dela, kjer smo le nekoliko čez polovico poti (52,2 točk od 100), najboljše pa nam gre na področju udeležbe (77,4 točke v Sloveniji, 72,3 v EU-28).

	Indeks enakosti spolov			Delo			Udeležba			Segregacija in kakovost dela		
	2005	2010	2012	2005	2010	2012	2005	2010	2012	2005	2010	2012
EU-28	51,3	52,4	52,9	61,1	62,2	61,9	71,6	72,8	72,3	52,2	53,1	53,0
Slovenija	52,7	54,9	57,3	65,9	65,3	63,6	80,9	80,5	77,4	53,7	52,9	52,2

Vir: Gender Equality Index 2015.

Denar

Na področju denarja so zajeti podatki, kot so povprečni mesečni zaslužek, izenačen povprečni neto prihodek, delež populacije, stare 60 let ali več, ki ni izpostavljena tveganju revščine, in porazdelitev prihodkov. Tako v EU-28 kot tudi v Sloveniji indeks na vseh treh sklopih (denar, finančni viri ter ekonomski položaj) kaže rahel trend rasti. Najbolj se enakosti približujemo na področju ekonomskega položaja, kjer smo leta 2012 dosegli 96,1 točke od 100 možnih in smo za 17 točk nad povprečjem EU-28. Največ dela nas čaka na področju finančnih virov, kjer dosegamo 52,9 točk in smo za 5,1 točke pod povprečjem EU-28.

	Indeks enakosti spolov			Denar			Finančni viri			Ekonomski položaj		
	2005	2010	2012	2005	2010	2012	2005	2010	2012	2005	2010	2012
EU-28	51,3	52,4	52,9	64,1	67,0	67,8	52,2	56,8	58,0	78,7	79,0	79,1
Slovenija	52,7	54,9	57,3	65,9	70,3	71,3	46,0	51,6	52,9	94,4	95,9	96,1

Vir: Gender Equality Index 2015.

Znanje

V sklopu znanje so zajeti podatki o diplomantkah/diplomantih terciarnega izobraževanja (delež v populaciji, stari od 15 do 74 let), delež študentk in študentov v terciarnem izobraževanju na področju izobraževanja, zdravja in blaginje ter humanistike in umetnosti, delež vključenih v formalno ali neformalno izobraževanje in usposabljanje (15 do 74 let). Na tem področju se Slovenija ne odreže najbolje: na področju znanja in udeležbe ter segregacije ne dosegamo niti 50 točk, na področju vseživljenjskega učenja pa smo le nekoliko nad to mejo. Pri vseživljenjskem učenju smo sicer 9,2 točke nad povprečjem EU-28, na področju udeležbe in segregacije pa 9,5 točke pod povprečjem.

	Indeks enakosti spolov			Znanje			Udeležba in segregacija			Vseživljenjsko učenje		
	2005	2010	2012	2005	2010	2012	2005	2010	2012	2005	2010	2012
EU-28	51,3	52,4	52,9	52,1	49,1	49,1	55,6	57,7	56,7	48,9	41,8	42,5
Slovenija	52,7	54,9	57,3	52,3	51,4	49,4	43,7	46,4	47,2	62,7	57,0	51,7

Vir: Gender Equality Index 2015.

Čas

V tem sklopu so zajeti podatki, kot so delež zaposlenih, ki skrbijo in izobražujejo svoje otroke ali vnuke/vnukinje vsaj eno uro na dan, delež zaposlenih, ki kuhajo in gospodinijo vsaj eno uro dnevno, delež zaposlenih, ki se ukvarjajo s športom, obiskujejo kulturne ali prostoračasne dejavnosti izven svojega doma vsaj vsak drugi dan, delež zaposlenih, ki so vključeni v prostovoljske ali dobrodelne dejavnosti vsaj enkrat mesečno. To je sklop indeksa enakosti spolov, kjer niti na ravni EU-28 niti v Sloveniji še nismo na polovici poti do enakosti. Slovenija se sicer pri vseh treh sestavnih delih tega sklopa (čas, skrb, družbeno) odreže bolje od povprečja EU-28 – največja razlika je pri družbenem, kjer smo 14,4 točke nad povprečjem EU-28.

	Indeks enakosti spolov			Čas			Skrb			Družbeno		
	2005	2010	2012	2005	2010	2012*	2005	2010	2012*	2005	2010	2012*
EU-28	51,3	52,4	52,9	41,5	37,6	37,6	41,5	42,8	42,8	41,5	33,0	33,0
Slovenija	52,7	54,9	57,3	53,4	46,6	46,6	39,6	45,9	45,9	72,0	47,4	47,4

* Zaradi pomanjkanja podatkov izračuni temeljijo na podatkih iz leta 2010

Vir: Gender Equality Index 2015.

Moč

Ta sklop zajema podatke, kot so delež ministric/ministrov, poslank/poslancev, članstvo po spolu v regionalnih skupščinah, članstvo po spolu v upravah največjih gospodarskih družb, ki kotirajo na borzi, članstvo po spolu v centralnih bankah. Slovenija je nad povprečjem EU-28 pri delu, ki izračunava moč in gospodarstvo, pri politiki pa pod povprečjem. Na vseh teh delih se pri nas v sedmih letih kaže trend naraščanja. Pričakovati je, da bo ta pri kazalnikih pri politiki ob naslednjem izračunu indeksa še višji, saj se je delež poslank povečal tako na volitvah leta 2010 kot 2014, spomladi leta 2016 pa je bila v vladi polovica ministric.

	Indeks enakosti spolov			Moč			Politika			Gospodarstvo		
	2005	2010	2012	2005	2010	2012	2005	2010	2012	2005	2010	2012
EU-28	51,3	52,4	52,9	31,4	37,9	39,7	38,8	50,2	49,8	25,4	28,5	31,7
Slovenija	52,7	54,9	57,3	26,7	35,9	47,2	18,9	43,0	38,5	37,6	29,9	58,0

Vir: Gender Equality Index 2015.

Zdravje

To področje indeksa zajema podatke, kot so (zelo) dobra ocena lastnega zdravja, pričakovana življenjska doba, zdrava leta življenja, prebivalstvo brez nezadovoljenih zdravstvenih in zobozdravstvenih potreb. Slovenija na področju dostopnosti do (zobo)zdravstvenih storitev dosega popolno enakost spolov, na preostalih dveh (zdravje in položaj) pa se kaže trend izboljševanja. V primerjavi s povprečjem EU-28 smo boljši pri dostopnosti in zdravju, pri položaju pa za povprečjem zaostajamo za 5,2 točki.

	Indeks enakosti spolov			Zdravje			Položaj			Dostop		
	2005	2010	2012	2005	2010	2012	2005	2010	2012	2005	2010	2012
EU-28	51,3	52,4	52,9	87,8	90,0	90,0	85,2	86,6	86,4	90,4	93,7	93,8
Slovenija	52,7	54,9	57,3	88,4	88,7	90,1	78,2	78,7	81,2	99,9	100,0	100,0

Vir: Gender Equality Index 2015.

Intersekcijska neenakost

Ta del indeksa vključuje podatke, kot so stopnja zaposlenosti manjšin in/ali migrantske populacije, stopnja zaposlenosti starejših, stopnja zaposlenosti staršev samohranilcev. Zaradi zgodnjega upokojevanja v preteklosti se Slovenija slabo odreže zlasti na področju stopnje zaposlenosti starejših. Rezultat je boljši na področju enakosti spolov pri zaposlenosti staršev samohranilcev, čeprav smo v sedmih letih na tem področju nazadovali za 12,2 točki.

	Rojeni drugje		Domači		Starejši delavci/delavke (55–64)		Delavci/delavke 15–54		Samski z odvisnim otrokom		Samski brez odvisnega otroka	
	2005	2012	2005	2012	2005	2012	2005	2012	2005	2012	2005	2012
EU-28	71,6	75,8	74,1	77,2	48,6	57,1	76,3	79,3	73,2	73,6	79,5	82,4
Slovenija	85,5	78,4	80,1	79,7	27,3	35,0	87,4	88,7	96,2	84,0	55,9	71,8

Vir: Gender Equality Index 2015.

IV ZAGOVORNIŠTVO

Zakon o enakih možnostih žensk in moških je leta 2002 uvedel zagovorništvo enakih možnosti žensk in moških. Prva zagovornica enakih možnosti žensk in moških je z delom pričela leta 2003. Vsakdo, vključno z organizacijami civilne družbe, je lahko podal pobudo za obravnavo primera domnevnega neenakega obravnavanja spolov. Obravnava je bila neformalna in brezplačna, zagovornica pa je izdala pisno mnenje, v katerem je navedla ugotovitve in oceno, ali gre za neenako obravnavo žensk in moških ali ne. Leta 2005 je obravnavo primerov domnevne diskriminacije zaradi spola prevzela zagovornica načela enakosti, kasneje pa zagovornik načela enakosti. Namen obravnave primerov je predvsem odkrivanje diskriminacije in opozarjanje – naloga zagovornice oziroma zagovornika je, da daje splošne informacije in pojasnila v zvezi z diskriminacijo, opozarja na ugotovljene nepravilnosti in priporoča, kako jih odpraviti. Praksa je pokazala, da kršitelji in kršiteljice praviloma upoštevajo priporočila in odpravijo diskriminatorne prakse, zato bi bilo potrebno ozaveščevalnim dejavnostim (mnogo diskriminatornih dejanj namreč ni storjenih namenoma, ampak zaradi nepoučenosti) nameniti več časa in denarja. Mnogokrat so bile na zagovornico/zagovornika naslovljene pobude, iz katerih je bilo očitno razvidno, da ne gre za diskriminacijo – zagovornica je v letnih poročilih redno izpostavljala potrebo po ozaveščanju javnosti o tem, kaj diskriminacija je.

Uvedba novega instrumenta za delo na področju nediskriminacije je zahtevala tudi ozaveščanje o pojavnih oblikah, o tem, kaj diskriminacija sploh je in kaj ni ter o zagovorništvu samem. Urad za enake možnosti je zato izvajal tudi številne projekte⁶ in slovensko prakso primerjal s številnimi tujimi – zlasti tistimi, kjer je zagovorništvo uveljavljena praksa (npr. Švedska, Norveška, Avstrija).

Vsebina obravnavanih pobud domnevne diskriminacije zaradi spola je zelo raznolika. V letnih poročilih o delu zagovornice je pogosto izpostavljeno, da je ugotavljanje dejanskega stanja brez preiskovalnih pogojev praktično nemogoče, saj gre pogosto zgolj za besedo ene strani proti besedi druge, velikokrat pa se domnevni kršitelji ali kršiteljice tudi ne odzovejo na poziv zagovornice, da podajo svoje videnje problema.

V dobrem desetletju obstoja zagovorništva se je pokazalo tudi, da za dejansko spreminjanje stanja potrebujemo več kakor relativno ranljiv (ena oseba brez nadomeščanja v primeru odsotnosti) institut zagovorništva. Leta 2016 je Državni zbor sprejel Zakon o varstvu pred diskriminacijo, ki vzpostavlja Zagovornika oziroma zagovornico načela enakosti kot samostojen državni organ za obravnavo primerov in nudenje pomoči žrtvam diskriminacije, spremljanje stanja, analiziranje in raziskovanje področja, ozaveščanje in informiranje javnosti o diskriminaciji in ukrepih za njeno preprečevanje itd.

»Slovenija je z uvedbo zagovornice oziroma zagovornika enakih možnosti žensk in moških leta 2002 naredila velik korak naprej glede prepoznavanja različnih oblik diskriminacije zaradi spola. Z vzpostavitvijo posebnega instituta je področje pridobilo na pomenu, začela se je oblikovati praksa in - kar je najpomembnejše - izkazalo se je, da so tudi tisti, ki so bili odgovorni za nastalo diskriminacijo, mnenja in priporočila zagovornice oziroma zagovornika vzeli resno in skušali odpraviti neenakost v praksi. Kar nekaj primerov diskriminacije žensk je bilo javno zelo odmevnih, kot npr. neenake nagrade za ženske in moške na maratonih, spolno nadlegovanje na delovnem mestu, diskriminacija pri sklepanju zavarovanj itd. Žal pa se je osebna okoliščina spol po letu 2004, ko smo uvedli zagovornico/zagovornika načela enakosti, začela izgubljati med vsemi ostalimi osebnimi okoliščinami. Kritičen pogled na preteklost tudi pokaže, da zgolj ena oseba, ki obravnava vse primere diskriminacije, ni dovolj za napredek v smislu prepoznavanja oblik diskriminacije in osveščenosti v zvezi z diskriminacijo žensk. Za boljšo ureditev področja bi Slovenija nujno potrebovala poseben organ, ki bi redno spremljal stanje v družbi, obravnaval posamezne primere diskriminacije s posebnim poudarkom na spolu, opozarjal nanje in na splošno pripomogel k večji prepoznavnosti in občutljivosti celotne družbe do tega vprašanja.«

*Tatjana Strojan, zagovornica enakih možnosti žensk in moških, 2004–2006,
zagovornica načela enakega obravnavanja, 2006–2008*

⁶ Npr. Doseči enakost v raznolikosti, Enaki v raznolikosti, Načelo enakega obravnavanja: novi pristopi in prakse, Informiranje in ozaveščanje o novem pristopu do obravnave primerov domnevnega neenakega obravnavanja spolov: zagovornica enakih možnosti žensk in moških – vsi projekti so bili sofinancirani iz sredstev Evropske unije.

Zagovorništvo spreminja prakso

Pomemben namen zagovorništva je spreminjanje diskriminatornih praks v takšne, ki ne kršijo načela enakega obravnavanja. Primeri, s katerimi so se soočali zagovornice in zagovorniki, so raznoliki – nekaj bolj zanimivih predstavljamo v nadaljevanju.

V diskoteki so vstopnino zaračunavali le obiskovalcem, medtem ko so imele obiskovalke prost vstop. Ker lastnik diskoteke ni posredoval utemeljenih razlogov, zakaj bi bilo takšno razlikovanje dopustno, je zagovornica izdala mnenje, da gre za neposredno diskriminacijo zaradi spola.

Na odbojkarskem turnirju je bil nagradni sklad za ženske nižji od tistega za moške. Utemeljitev organizatorja je bila, da je prijavnina za ženske nižja (ker gre za spodbudo ženskam, da se sploh prijavijo), posledično je nižji tudi nagradni sklad. Zagovornica je ugotovila, da v tem primeru ne gre za diskriminacijo zaradi spola. Je pa poudarila, da je višjo udeležbo žensk možno spodbujati tudi na druge načine, npr. z višjimi nagradnimi skladi in ne le z nižjo prijavnino – organizatorju je priporočila, da v prihodnje predvidi enaka izhodišča za ženske in moške, tako pri prijavninah kot pri določanju nagradnih skladov.

Na tekaškem maratonu so ženske prejele nižje nagrade kakor moški, pri moških je nagrado prejelo prvih deset tekačev, pri ženskah prvih šest tekačic. Nagrade so bile razpisane vnaprej, višina nagrade ni bila odvisna od števila tekmovalcev oziroma tekmovalk in od plačane prijavnine. Zagovornica je ocenila, da so bile ženske v enakih okoliščinah (enaka prijavnina, enaka dolžina proge, enako mesto v svoji konkurenci) obravnavane manj ugodno kakor moški, saj so neutemeljeno prejele nižje nagrade.

»Moški so si skozi tisočletja izmišljali tekmovanja, na katerih utrjujejo svoj primat. Pogrešam pa tekmovanja, ki bi prispevala k utrjevanju samozavesti žensk. Pred časom sem naključno odkril takšno tekmovanje. Gre za tekmovanje študentk in študentov prava v predstavitvi sodb Evropskega sodišča za človekove pravice, ki ga letos (2015) prirejam že desetič. Tekmovanje se imenuje Rubikon, ker opozarja na mejo, ki je evropske države ne smejo prestopiti, če nočejo doživeti moralnih in materialnih sankcij v Strasbourgu. Zmagovalec lahko postane samo nekdo, ki je izjemno inteligenčen, razgledan, iznajdljiv in uporablja prepričljivo argumentacijo, podprto z govorniško spretnostjo. Zmagovalca izbira komisija, ki jo sestavljajo profesorji, ustavni sodniki in gledališki ustvarjalci. Na dosedanjih devetih tekmovanjih so zmagali: 2014 - Laura Martinčič in Katja Krušec, 2013 - Simona Zupančič, 2012 - Neža Šubic, 2011 - Marjana Trebižan, 2010 - Sanda Šabić, 2009 - Ana Kastelec, 2008 - Nina Zupan, 2007 - Staša Nunič, 2006 - Nina Scortegagna.«

Red. prof. dr. Ciril Ribičič, Pravna fakulteta, Univerza v Ljubljani
Član Beneške komisije

Zdravstveno zavarovanje z medicinsko asistenco na potovanjih v tujini je izključevalo vse obveznosti zavarovalnice za stroške, nastale zaradi 'posledic nosečnosti, komplikacij ob nosečnosti, prekinitve nosečnosti ali poroda'. Zagovornica je izdala mnenje, da gre za neenako obravnavanje spolov, saj vsi ostali razlogi, ki jih zavarovalnica tudi izključuje iz zavarovanja, veljajo za oba spola, nosečnost pa zadeva zgolj ženske. Zavarovalnici je priporočila, da razmisli o možnosti uvedbe tovrstnega zavarovanja.

Študentski servis je preko spleta in v svojih poslovalnicah dela ponujal strogo ločeno po spolu – po budnici nekajkrat ni želel posredovati kontaktnih podatkov delodajalca za dela kot so npr. sestavljanje regalov ali programiranje. Servis je to utemeljil z zahtevo naročnika, da delo dobi študent. Zagovornica je izdala mnenje, da gre za diskriminatorno zahtevo naročnika, ki enemu spolu odreka enake možnosti, zato ni utemeljenega razloga, da bi študentski servis takšna navodila upošteval, ampak bi moral naročnike opozarjati, da gre za neposredno diskriminacijo zaradi spola.

Skupina pobudnic je navajala, da so bile s strani direktorja deležne nenehnega rokovanja, zadrževanja in božanja rok, pogostega poljubljanja na lica in usta, verbalnih žalitev in nadlegovanja (npr. 'kaj bi jaz s tabo delal, kako si lepa, bova midva nekam sama šla, sanjal sem te, bilo je noro ...'), vabil na večerje in v službeno stanovanje, božanja, otipavanja, telesnega stiskanja in drgnjenja ob intimne dele telesa ter nepričakovanega pristopanja od zadaj in grabljenja za intimne dele telesa. Zagovornica je podala mnenje, da so v ravnanjih direktorja elementi spolnega nadlegovanja na delovnem mestu, delodajalcu pa je priporočila sprejetje izjave o politiki proti spolnemu nadlegovanju, kjer naj jasno pove, da je spolno nadlegovanje resen problem in da bodo delavke in delavci, ki so mu izpostavljeni, uživali popolno podporo delodajalca.

Letalski prevoznik je pri razpisu za kabinsko osebje pri ženskah opredeljeval višinsko omejitev, primerno telesno težo in primerno zunanost. Zagovornica je izdala mnenje, da gre – med drugim – za neenako obravnavo zaradi spola. Zagovornica je menila, da različna višina glede na spol, prijetna zunanost, primerna telesna teža in starost od 20 do 24 let niso pogoji, povezani z opravljanjem dela in nimajo nikakršnega vpliva na to, kako dobro oseba opravlja delo kabinskega osebja, zaradi česar so takšni pogoji diskriminatorni.

Uprava banke je v okrožnici uslužbenkam v poslovnih prostorih prepovedala nošenje hlač. Zagovornica je ugotovila, da je razumno in utemeljeno, da sta pri delu s strankami pomembni tudi osebna urejenost in izbira oblačil, vendar pa prepovedi nošenja hlač za uslužbenke ne moremo enačiti z zapovedjo, da morajo moški nositi kravato, srajco in suknjič – zapoved za moške je veljala samo za delovni čas in še to ne poleti, zapoved za ženske pa za vse poslovne prostore (ne glede na delovni čas in ne glede na vremenske razmere). Zagovornica je menila tudi, da je garderoba, zapovedana moškim, v skladu s kulturnimi vzorci naše družbe, kdaj velja moški za urejenega, medtem ko za prepoved nošenja hlač za ženske tega ne moremo trditi, saj je v naši družbi že dolgo sprejemljivo, da so hlače del ženske garderobe, ki je urejena. Prepoved nošenja hlač za ženske se je nanašala na vsa delovna mesta in ne samo na tista, kjer prihaja do stika s strankami. Zagovornica za prepoved ni videla utemeljenosti oziroma upravičenosti in jo je označila kot diskriminatorno.

V toplicah je bil obiskovalcu onemogočen vstop v savno, ker je moški, savna pa je bila tistega dne rezervirana zgolj za obiskovalke. Zdravilišče je to utemeljevalo z željami gostij, ki se v savni v družbi moških ne počutijo sproščeno; če bi takšna pobuda prišla s strani gostov, pa bi zdravilišče razmislilo tudi o posebnem dnevu zanje. Zagovornica je menila, da dostopnost storitve en dan v tednu samo enemu ali drugemu spolu ne pomeni kršitve prepovedi diskriminacije zaradi spola, saj ni možno zahtevati, da si morajo moški in ženske storitve vedno deliti, temveč, da niso ponujene pod bolj ugodnimi pogoji samo osebam enega spola.

Na razgovorih za zaposlitev je trgovsko podjetje kandidatkam in kandidatom v vprašalniku zastavljalo vprašanja o družinskem stanu in otrocih. Zakon o delovnih razmerjih postavljanje takšnih vprašanj izrecno prepoveduje, zato ni upravičena utemeljitev delodajalca, da gre za delo v neugodnih časovnih razporeditvah, zaradi česar je zanj podatek o številu otrok pomemben. Zagovornica je menila, da dejstvo, ali nekdo ima otroke ali ne, koliko jih ima in kakšne starosti so, ne vpliva na delo prodajalke ali prodajalca. Menila je, da je potrebno kandidatke in kandidate obvestiti o delovnem času, da se lahko sami odločijo, ali jim delovni čas ustreza ali ne. Zagovornica je izdala mnenje, da gre za posredno diskriminacijo zaradi spola, ker je vprašanja delodajalca na videz nevtralnno, v resnici pa v praksi v večji meri prizadene ženske. Delodajalcu je priporočila, da vprašanje o starosti in številu otrok in o družinskem stanu iz obrazca odstrani.

V lokalu so vstopnino zaračunavali moškim, ženskam pa ne. Zagovornica je menila, da gre za diskriminatorno, neupravičeno različno obravnavanje žensk in moških, saj samo zasledovanje svobodne gospodarske pobude kot take ne pomeni zadostne osnove za različno obravnavanje zaradi spola.

Center za socialno delo matere ni pozval, naj imenuje očeta njenega otroka, ki je bil rojen izven zakonske zveze. Otrokov oče je bil za ugotavljanje očetovstva napoten na sodišče, ne da bi mu bila dana zakonska možnost, da prizna očetovstvo pred centrom za socialno delo. Zagovornica je ugotovila, da je bil pobudnik zaradi svojega spola postavljen v slabši položaj pri ugotavljanju očetovstva. Izpostavila je, da za obstoj diskriminacije ni pomembno, ali je takšno ravnanje namerno ali ne.

V KOORDINATORICE IN KOORDINATORJI ZA ENAKE MOŽNOSTI V MINISTRSTVIH

Slovenija na področju enakosti spolov uporablja integracijo načela enakosti spolov v politike (*angl. gender mainstreaming*) – gre za pristop, ko se za vsako načrtovano politiko, ukrep ali merilo preveri, kakšen vpliv in posledice bi imelo za ženske in kakšen za moške.

»Ko vidim mlade očete, kako na sprehod z vozičkom vozijo svoje otroke, kako se na igrišču pred blokom z njimi igrajo, hodijo na roditeljske sestanke, in ko je rojstvo otroka v prisotnosti očeta nekaj povsem normalnega, imam občutek, da smo kot družba na področju enakosti spolov več kot napredovali. Vsako nasilje v družini, ki ima za posledico celo izgubo življenja, pa me postavi na realna tla, da se vsakič znova zamislim, kje smo vsi skupaj zatajili, da se je lahko v družini in družbi zgodilo najhujše. Narejeni so torej bili koraki k večji enakosti spolov, vendar menim, da bo z njimi v prihodnosti potrebno nadaljevati.«

Martina Stergar, koordinatorica za enake možnosti žensk in moških na Ministrstvu za notranje zadeve in Policiji

Leta 2002 sprejeti Zakon o enakih možnostih žensk in moških je načelo institucionaliziral – vsako ministrstvo mora določiti uradnico oziroma uradnika, ki opravlja delo koordinatorice oziroma koordinatorja za enake možnosti žensk in moških. Ta skrbi za izvajanje nalog, ki jih ima ministrstvo: ministrstva morajo pri pripravi predpisov in ukrepov, ki posegajo na področja, pomembna za ustvarjanje enakih možnosti žensk in moških, upoštevati vidik enakosti spolov. Posebne naloge imata ministrstvi, pristojni za šolstvo in delo, zlasti pri pripravi, sprejemanju in izvajanju javno veljavnih programov vzgoje in izobraževanja ter poklicnega usposabljanja, pri potrjevanju učbenikov in učil, pri uvajanju organizacijskih novosti in spreminjanju pedagoških oziroma andragoških metod.

»Ugotavljanje izhodiščnih položajev in potreb žensk in moških v družbi ter skrb za enakost spolov je za družbo kot celoto velikega pomena. Enake možnosti so eden od ključnih pogojev, da osebe lahko zaživijo v svoji polnosti, lahko izkoristijo svoje potenciale in s tem bogatijo sebe in družbo. To, da je v Sloveniji delež v kulturnem sektorju zaposlenih žensk in moških približno enak, daje temu sektorju dodatno razsežnost in dodatno kakovost. Seveda pa tudi ta sektor ni brez izzivov glede enakosti spolov. V obdobju samostojne države smo se z mnogimi temi izzivi soočili, jih nekatere premostili, nekateri pa ostajajo, da bodo v prihodnosti, takrat ko bodo postali preteklost, dali prostor novim.«

Mag. Brigita Lipovšek, koordinatorica za enake možnosti žensk in moških na Ministrstvu za kulturo

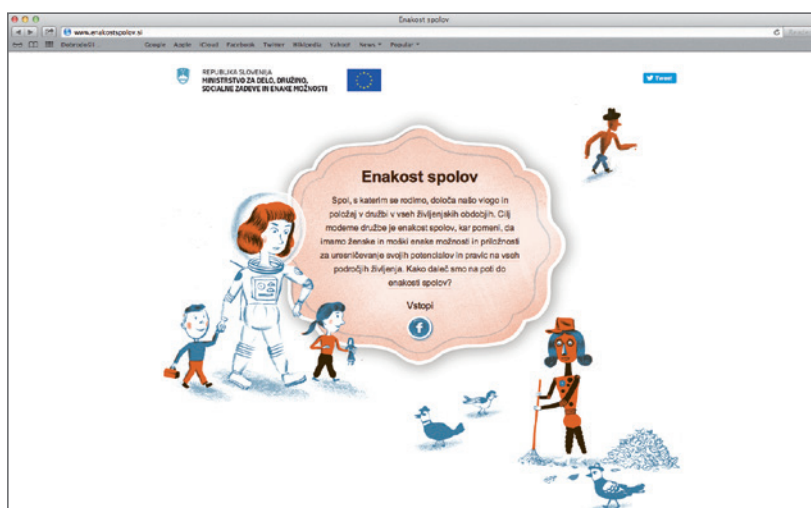
Koordinatorice in koordinatorji so z delom pričeli leta 2003. Urad za enake možnosti (kasneje Sektor za enake možnosti pri MDDSZ) je zanje organiziral številna usposabljanja, delavnice in sestanke. Prvi je bil leta 2003, kjer so se koordinatorice/koordinatorji seznanili s politiko enakosti spolov. Že takrat so se pokazali nekateri izzivi njihovega dela – od umeščenosti v strukturi ministrstev do razpoložljivega časa za koordinatorske naloge ter prepoznavanja pomena prevetritve ukrepov, politik in zakonov z vidika enakosti spolov na vseh ravneh odločanja v ministrstvih.

»Razprava je pokazala odprtost, pripravljenost in nujnost, da postane politika enakosti spolov sestavni del oblikovanja politik posameznih ministrstev. Izpostavljeno je bilo, da ima na nekaterih področjih vidik enakosti spolov večjo in bolj opredeljeno vlogo kot na drugih. Vendar pa nevtralnih področij ni. Vse politike se nanašajo tako na ženske kot moške in lahko ustvarjajo različne posledice za spola. V nadaljevanju je bilo tudi izpostavljeno, da so nekatere imenovane koordinatorice/-ji bliže kabinetom ministrov oziroma ministric kot druge in imajo zaradi tega različne možnosti dostopa do dokumentov, raziskav in strokovnih podlag resornih ministrstev, kjer so zaposlene/-ni.«

Izsek iz zapisnika 1. sestanka koordinatoric in koordinatorjev za enake možnosti v ministrstvih, 27. 1. 2003

V slabih petnajstih letih so bila – med drugimi – izvedena usposabljanja koordinatoric in koordinatorjev in pripravljeni priročniki na naslednje teme:

- o enakosti spolov, načelu integracije enakosti spolov, stereotipih (od leta 2003 dalje);
- redne delavnice za pripravo periodičnih načrtov za enake možnosti žensk in moških (od 2006 dalje);
- krepitev sodelovanja med koordinatoricami/koordinatorji na ministrski in tistimi na lokalni ravni (2006, 2007);
- kako vključiti načelo enakosti spolov pri oblikovanju politik in v vsakdanjem delu v državni upravi⁷ (2008) – delavnica s finskim strokovnjakom;
- izobraževanja za integracijo načela enakosti spolov v politike, prilagojena posameznim ministrstvom (od 2009 dalje);
- preveden je bil priročnik Sveta Evrope Vključevanje vidika spola v proračun: praktično izvajanje, Urad za enake možnosti pa je pripravil kontrolna vprašanja za vključevanje vidika spola v proračun za ministrstva in vladne službe (2009);
- vključevanje vidika enakosti spolov v proračun⁸ (2011) – delavnica s finsko strokovnjakinjo;
- pripravljen je bil priročnik Pot k enakosti spolov: učinkovito integriranje načela enakosti spolov⁹ v politike, ki ponuja konkretne metode in tehnike za integracijo načela enakosti spolov in s pomočjo štirih kontrolnih vprašanj vzpostavlja bolj sistematično presojo vpliva politike na spol;
- pripravljene so bile Smernice za integracijo načela enakosti spolov v politike razvojnega načrtovanja;
- pripravljena sta bila spletni kviz o enakosti spolov ter spletno orodje za vključevanje vidika enakosti spolov v politike¹⁰ (2012),
- preko 50 tematskih konferenc, okroglih miz in posvetovanj na najrazličnejše teme (npr. reproduktivno zdravje žensk, nasilje nad ženskami, mesta političnega odločanja, moški in enakost spolov, ženske v znanosti in raziskovanju, trg dela, usklajevanje zasebnega in poklicnega življenja, enakost spolov v informacijsko-komunikacijskih tehnologijah...)

Slika: Kviz o enakosti spolov (projekt Integracija načela enakosti spolov – strateško)

⁷ Projekt Udejanjimo integracijo načela enakosti spolov, sofinanciran iz EU programa PROGRESS

⁸ Projekt Integracija načela enakosti spolov – strateško, sofinanciran iz EU programa PROGRESS

⁹ Projekt Udejanjimo integracijo načela enakosti spolov, sofinanciran iz EU programa PROGRESS

¹⁰ Projekt Integracija načela enakosti spolov – strateško, sofinanciran iz EU programa PROGRESS

VI KOORDINATORICE IN KOORDINATORJI ZA ENAKE MOŽNOSTI V SAMOUPRAVNIH LOKALNIH SKUPNOSTIH

»Kot koordinatorica za enake možnosti v vseh teh letih mislim, da državne in lokalne skupnosti niso vzele te problematike dovolj resno, saj bi morali v večji meri zastopati enake možnosti na vseh nivojih in vključevati koordinatorje pri svojih odločitvah. Oddelek enakih možnosti, ki je trenutno pri ministrstvu, bi moral imeti večje pristojnosti in sodelovati pri odločitvah na vseh nivojih. Enake možnosti niso samo razlike med spoloma, ampak tudi vsa ostala diskriminacija, socialna izključenost in neenaka obravnava pri raznih postopkih.«

Suzi Kvas, koordinatorica za enake možnosti žensk in moških v Mestni občini Celje

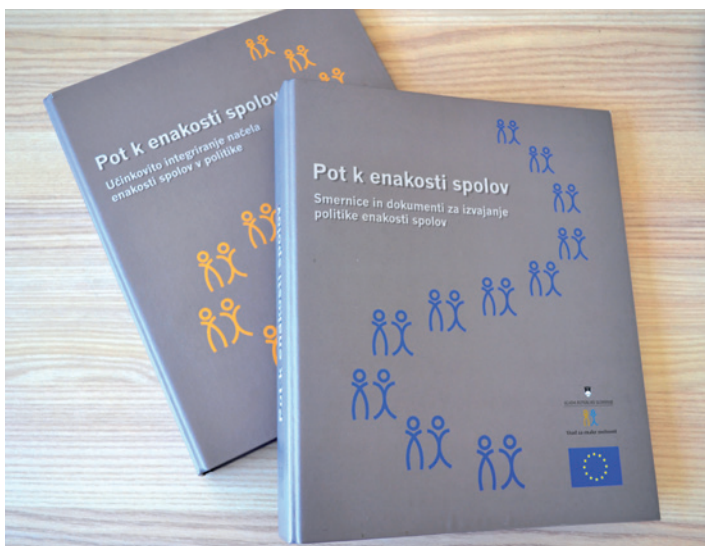
Tudi lokalne skupnosti so pomembne pri spodbujanju in ustvarjanju enakih možnosti v okviru svojih pristojnosti. Zakon o enakih možnostih jim nalaga, da pri sprejemanju ukrepov in dejavnosti, pomembnih za ustvarjanje enakih možnosti, upoštevajo vidik enakosti spolov. Za lažje izvajanje te naloge lahko imenujejo koordinatorico ali koordinatorja za enake možnosti, ki predlaga ukrepe in dejavnosti ter ima svetovalno vlogo.

Lokalne skupnosti se vprašanja enakosti spolov lotevajo na različne načine, žal pa večinoma to ni vprašanje, ki bi mu v upravah ali na sejah mestnih oziroma občinskih svetov namenjali posebno pozornost. Koordinatorice oziroma koordinatorji so imenovani v približno petini občin, njihov status je raznolik: nekateri so zaposleni v občinskih upravah, drugi prihajajo iz svetniških vrst, občasno gre tudi za zunanje sodelujoče.

Urad za enake možnosti je tudi za koordinatorice in koordinatorje, ki delujejo v lokalnih skupnostih, izvedel številna usposabljanja, delavnice in konference. Tako je bil na primer leta 2007 skupaj z Luksemburgom in Dansko partner v projektu Enakost spolov v lokalnem razvoju¹¹. Takrat so bile po celi Sloveniji izvedene številne delavnice, na katerih so predstavnice in predstavniki mestnih in občinskih uprav ter svetov, civilne družbe, javnih institucij itd. določali ključna vprašanja lokalnega razvoja, ki jih je treba obravnavati tudi z vidika enakosti spolov. Nastal je priročnik Pot k enakosti spolov: Smernice in dokumenti za izvajanje politike enakosti spolov, ki obravnava ključna področja, na katerih lahko samoupravne lokalne skupnosti prispevajo k spremembam in uveljavitvi enakosti spolov – npr. procesi odločanja, ekonomska neodvisnost, usklajevanje poklicnega in družinskega ter zasebnega življenja, nasilje nad ženskami, socialna vključenost ranljivih skupin žensk in moških, tradicionalne družbene vloge ter spolni stereotipi. Akcijski načrt za enakost spolov je prva leta 2008 sprejela Mestna občina Velenje. Dejavnosti so se nadaljevale v projektu Integracija načela enakosti spolov – strateško,¹² ko je Urad za enake možnosti organiziral dodatna usposabljanja ter občine z imenovanimi koordinatoricami/koordinatorji spodbujal k upoštevanju vidika spola v njihovih dejavnostih in aktih.

¹¹ Projekt je sofinancirala Evropska unija iz sredstev Programa Skupnosti v zvezi z Okvirno strategijo spolov, 2001–2006.

¹² Projekt je sofinancirala Evropska komisija iz sredstev programa PROGRESS. Izvajal ga je Urad za enake možnosti v letih 2010 in 2011.

Da bi pospešili razvoj na tem področju, so se vodstva občin (županje, župani, direktorice in direktorji občinskih uprav) lahko udeležili študijskega obiska Norveške¹³, kjer je vprašanje enakosti spolov pomembna tema lokalnega razvoja. Rezultat študijskih obiskov je kar nekaj sprejetih akcijskih načrtov za enakost spolov, v katerih lokalne skupnosti naslavljajo različna področja enakosti žensk in moških.

¹³ V okviru projekta Uravnotežimo odnose moči med spoloma, ki se sofinancira iz Norveškega finančnega mehanizma, 2009–2014.

VII NASILJE NAD ŽENSKAMI V ZASEBNI SFERI

»V letih od nastanka nove države, v kateri živimo, se je na področju nasilja nad ženskami na zakonodajnem področju in razvoju možnosti za umik pred nasiljem ter za odpravljanje njegovih posledic spremenilo marsikaj – po drugi strani pa zelo malo. Nasilje nad ženskami je še vedno eden od mehanizmov ohranjanja močno zasidrane neenakosti med spoloma v družbi ter obstoječih struktur moči v odnosih med spoloma. Veliko smo spremenili 'na papirju', v našem vsakdanjem delovanju in razmišljanju pa še vedno premalo: med drugim so kulturni vzorci, škodljivi vplivi določenih tradicionalnih navad ali običajev, sistem vzgoje, verska prepričanja, vpliv medijev tisti, ki še ohranjajo neenakost med spoloma ter posledično ne prispevajo k zmanjševanju nasilja nad ženskami, ki je resna ovira za doseganje enakosti, razvoja in miru.«

Maja Plaz, Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja

Nekateri pomembni nezakonodajni mejniki

1989	Ustanovljeno je Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja, prva nevladna organizacija, ki nudi pomoč ženskam, žrtvam nasilja.
1990	Zavod Pelikan – Karitas odpre svoj prvi, leta 2013 pa še drugi materinski dom.
1993	Urad za žensko politiko organizira prvi posvet o nasilju nad ženskami, kjer so sprejeti zaključki, da je potrebno spremeniti Kazenski zakonik in Zakon o kazenskem postopku.
1994	Urad za žensko politiko in Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja prvič obeležita Mednarodne dneve akcij proti nasilju nad ženskami. Ustanovljeno je društvo Ženska svetovalnica, ki nudi psihosocialno pomoč in samopomoč ženskam, ki so žrtve nasilja ali imajo motnje hranjenja. Ustanovljeno je Združenje proti spolnemu zlorabljanju, ki nudi pomoč ogroženim otrokom in vsem, ki se na osnovi pretrpljene izkušnje v otroštvu doživljajo kot žrtev.
1996	V okviru Centra za socialno delo Maribor je v Sloveniji odprta prva varna hiša za ženske in otroke, žrtve nasilja.
1997	Urad za žensko politiko ustanovi delovno skupino za oblikovanje pobude za spremembe in dopolnitve kazenske zakonodaje. Ustanovljeno je Društvo za nenasilno komunikacijo, prva slovenska nevladna organizacija, ki vzpostavi program svetovalne pomoči osebam, ki povzročajo nasilje.
1998	Ustanovljeno je Društvo življenje brez nasilja, ki nudi zatočišče ter pomoč ženskam in otrokom, žrtvam nasilja v družini.
1999	 8. marca se začne prva slovenska enoletna ozaveščevalna akcija proti nasilju nad ženskami Kaj ti je, deklica? Je prva slovenska kampanja, ki v javni prostor postavi nasilje nad ženskami.

2000	Urad za žensko politiko na šole naslovi pobudo, da v učnih programih nekaj časa namenijo tudi nasilju nad ženskami.
	Ustanovljeno je Društvo gibalno oviranih invalidov Slovenije – Vizija, ki deluje tudi na področju uresničevanja pravic žensk z izkušnjo nasilja v družini in vodi varno hišo za gibalno ovirane ženske.
	Ustanovljeno je Društvo regionalna varna hiša Celje, ki nudi zatočišče ženskam (in otrokom), ki doživljajo nasilje.
	Ustanovljen je Zavod Emma, Center za pomoč žrtvam nasilja, ki nudi pomoč mladostnicam in ženskam, žrtvam nasilja.
2001	Urad za enake možnosti pripravi javno predstavitev nemškega zveznega in deželnega (dežela Mecklenburg – Pomorijansko) zakona o nasilju nad ženskami, ki vsebuje določbo, da lahko policija v primeru nasilja v družini takoj za sedem dni iz skupnega stanovanja izseli storilca.
	Ustanovljeno je Društvo Ključ – Center za boj proti trgovini z ljudmi, prva slovenska nevladna organizacija na tem področju.
	Društvo Ženska svetovalnica in Urad za enake možnosti izdeta knjigo Nasilje nad ženskami – odgovornost policije. Gre za prvo knjigo v slovenskem jeziku, ki daje policiji napotke o ravnanju z žensko, žrtvijo nasilja.
2002	Ustanovljeno je Društvo varnega zavetja Pomurje, ki izvaja program varna hiša Pomurja.
	 Urad za enake možnosti finančno podpre akcijo ozaveščanja o problemu nasilja nad ženskami Stopnice – skupno akcijo treh mest (Ljubljana, nizozemski Utrecht, belgijski Antwerpen).
2003	Ustanovljena je Varna hiša Gorenjske, ki nudi namestitev in pomoč ženskam, z otroki ali brez, ki v krogu svoje družine doživljajo kakršno koli obliko nasilja.
2004	Urad za enake možnosti izvede analizo stanja in posvet o nasilju nad starejšimi ženskami. Najpomembnejše ugotovitve so, da je stopnja ozaveščenosti o nasilju nizka, da storitve pomoči niso prilagojene potrebam starejše generacije in da je delo institucij le redko usklajeno.
2006	Slovenija se pridruži dveletni ozaveščevalni kampanji Sveta Evrope o tem, da je nasilje nad ženskami kršitev človekovih pravic in rezultat nesorazmerja v družbeni moči žensk in moških.
2007	Urad za enake možnosti finančno podpre izdajo priloge Nasilje! Kaj lahko storim? Priročnik uporabnih nasvetov, kaj lahko stori in na koga se lahko obrne žrtev nasilja, pripravijo nevladne organizacije (Amnesty International Slovenije, Društvo Ključ, Društvo za nenasilno komunikacijo, Društvo SOS telefon, Društvo Ženska svetovalnica, Zavod Emma) – izide kot priloga tednika Ona in dnevnika Slovenske novice.
2008	Urad za enake možnosti pripravi analizo stanja in posvet o nasilju nad invalidnimi ženskami – ključni izsledki pokažejo, da gre za nizko stopnjo ozaveščenosti, da žrtve redko poiščejo pomoč in da storitve nujenja pomoči praviloma niso prilagojene potrebam žensk z invalidnostjo.
2009	Pod okriljem Društva VIZIJA odpre vrata prva varna hiša, prilagojena ženskam z gibalnimi oviranostmi.
	Ministrstvo za notranje zadeve skupaj z Zvezo za nenasilje (Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja, Društvo za nenasilno komunikacijo, Društvo Ključ in Društvo Ženska svetovalnica) izvaja kampanjo Slišite?, s katero želijo spodbuditi vse, ki zaznajo nasilje v svoji okolici, naj se ne umikajo, pač pa naj svoje sume prijavijo in prevzamejo dejavno vlogo v boju proti nasilju.
2010	Policija uvede možnost anonimne e-prijave nasilja v družini.
	Slovenija dobi prvo nacionalno raziskavo o pojavnosti nasilja v zasebni sferi in v partnerskih odnosih. Ključne ugotovitve pokažejo, da je eno od oblik nasilja od dopolnjenega petnajstega leta doživela vsaka druga ženska.
	Urad za enake možnosti izvede niz ozaveščevalnih dejavnosti na temo nasilja med zmenkanjem (angl. dating violence).
2011	Ustanovljen je Materinski dom Gorenjske, ki nudi pomoč materam z mladoletnimi otroki do 15. leta starosti in nosečnicam, ki so se znašle v socialni stiski in nimajo drugih možnosti bivanja ter so pripravljene dejavno reševati svojo situacijo.

2013	Začne se enoletna mednarodna kampanja nevladnih organizacij (v Sloveniji je to Društvo SOS telefon) Podpišem.org, namenjena ozaveščanju splošne javnosti o vsebini Konvencije Sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter o boju proti njima. Direktorat za družino pri MDDSZ uspešno kandidira na razpisu za EU sredstva (program PROGRESS) ter skupaj z Ministrstvom za notranje zadeve – Policijo začne izvajati projekt Vesna - živeti življenje brez nasilja. Poleg ozaveščanja so izvedena številna usposabljanja za strokovne delavke in delavce, ki se pri svojem delu srečujejo s področjem nasilja nad ženskami.
-------------	---

Za razvoj področja ključna prizadevanja civilne družbe

V Sloveniji so se institucije s problematiko nasilja nad ženskami začele sistematično ukvarjati šele v devetdesetih letih prejšnjega stoletja. Ledino so na tem področju orale nevladne organizacije, ki so že pred tem začele z zapolnjevanjem vrzeli, nastale zaradi okorelega odziva institucij in pomanjkljivega znanja o nasilju nad ženskami. Na tem področju je namreč dolga leta veljalo, da gre za problem zasebne sfere - družine ali para, v katerega država nima kaj posegati. Šele nevladne organizacije, ki so začele na nasilje nad ženskami gledati kot na problem zlorabe družbene moči moških in v delo uvajati perspektivo uporabnic, so nasilje nad ženskami izza štirih sten prenesle v javni prostor. Ni torej naključje, da so ravno nevladne organizacije vzpostavile takšen sistem pomoči, ki se je odzival na dejanske potrebe žensk z izkušnjo nasilja (telefonska in osebna svetovanja, zatočišča, krizni center za nujne namestitve).

Leta 2001 je takratni minister za delo, družino in socialne zadeve kot posvetovalno telo na pobudo nevladnih organizacij ustanovil Strokovni svet za problematiko nasilja nad ženskami. V njem so bile predstavnice tako nevladnih organizacij kot institucij. Strokovni svet je pripravil podlage za sprejem posebnega zakona o nasilju nad ženskami, saj je bilo področje zakonsko pomanjkljivo urejeno, posamezne določbe v področnih zakonih pa niso zagotavljale pogojev za sistematičen in koordiniran pristop institucij in nevladnih organizacij k temu vprašanju. Leta 2005 je takratni minister kot svoje posvetovalno telo ustanovil Strokovni svet za problematiko nasilja v družini, posebnega posvetovalnega telesa za vprašanje nasilja nad ženskami pa od takrat dalje v Sloveniji nismo več imeli.

Leto 2003 je bilo za področje nasilja nad ženskami v zasebni sferi prelomno leto: takrat je bila namreč sprejeta dopolnitev Zakona o policiji, ki je povečala pooblastila policije ter omogočila izrek prepovedi približanja določenemu kraju ali osebi. Tako smo tudi v Sloveniji sledili Avstriji in Nemčiji, ki sta prvi uvedli t.i. rdeč karton za vse, ki povzročajo nasilje v družini in jim – ne glede na lastništvo stanovanja – poslali jasno sporočilo, da je nasilje prepovedano in da bo sankcionirano.

Naslednje pomembno leto je leto 2008, ko dobimo Zakon o preprečevanju nasilja v družini – sistemski zakon za to področje. Zakon opredeli nasilje v družini, družinske člane in članice, določa posebno zaščito otrok, tudi kadar so nasilju priča, nevladnim organizacijam da možnost, da so prisotne v postopkih, ki jim je v zvezi z nasiljem izpostavljena žrtev, določi ukrepe za zaščito žrtev ter – med drugim – uvede še regijske službe za koordinacijo dela vseh institucij in organizacij. Praksa in ratifikacija Konvencije Sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter boju proti njima sta pokazali, da je zakon v nekaterih točkah nepopoln, zato se v letu 2016 sprejema dopolnjena različica. Predvidene spremembe se nanašajo predvsem na dopolnitev opredelitve nasilja v družini, razširitev opredelitve družinskih članov in članic, razširitev ukrepov sodišč, spremembe na področju prepustitve stanovanja v skupni uporabi, usposabljanje strokovnih delavk, delavcev in nevladnih organizacij ter vlogo policije.

Nasilje nad ženskami je eno redkih področij, kjer Evropska unija nima enotnih zakonodajnih smernic. To vrzel nadomešča Konvencija Sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter boju proti njima. Slovenija jo je podpisala med prvimi, leta 2011, ratificirala pa leta 2015. Gre za prvi in hkrati najobsežnejši mednarodni pravni instrument, ki države pogodbenice obvezuje k celostnemu pristopu obravnave nasilja nad ženskami in deklicami, vključno z nasiljem v družini – to vključuje preprečevanje nasilja, zaščito in podporo žrtvam, pregon storilcev in celovito ter koordinirano ukrepanje. O Konvenciji slovensko javnost ozaveščajo tudi nevladne organizacije.

»Zgodovina boja za popolno enakopravnost žensk in moških odraža stoletna prizadevanja prezrte polovice, ki nenehno in vedno znova dokazuje, kaj vse zna in kaj vse zmore. Gre za zgodovino, v kateri smo sicer kot družba na deklarativni ravni uredili že skorajda vse, v realnosti pa nas čaka še veliko dela. V obdobju po osamosvojitvi je Slovenija po zaslugi angažiranih posameznic, ki so neumorno odpirale razpravo o enakosti med spoloma, naredila nekaj pomembnih korakov. Tako so ženske dobile pomembnejše mesto v politiki in gospodarstvu, pa tudi na področju kulture, medijev, športa in nekaterih drugih poklicev, ki so bili prepoznani kot 'moški'. Kljub temu, da smo razvita družba, ki načeloma nudi enake možnosti obema spoloma, pa nas čaka še vrsta izzivov. Mednje štejem predvsem ukrepe, ki bi ženskam omogočili lažje usklajevanje poslovne in zasebne kariere, pa tudi fleksibilnejše oblike zaposlovanja in varstva otrok. Ob tem pa velik izziv naše družbe predstavlja tudi odprava vseh oblik nasilja nad ženskami, ki je sramotno in nedopustno izkazovanje najpogostejše fizične premoči enega spola nad drugim. Tega kot sodobna družba nikakor ne bi smeli tolerirati.«

Katarina Kresal, ministrica za notranje zadeve, 2008–2011

Zakaj nasilje nad ženskami?

Čeprav se v Sloveniji o nasilju nad ženskami pogovarjamo že skoraj tri desetletja, je še vedno pogosto slišano vprašanje: zakaj pa ne tudi nasilje nad moškimi? Običajno tisti, ki zastavijo to vprašanje, ne želijo slišati argumentov, da s posvečanjem večje pozornosti nasilju nad ženskami nihče ne zanika obstoja nasilja nad moškimi. Da pa med tema dvema vrstama nasilja obstaja nekaj pomembnih razlik: ženske nasilje večinoma doživljajo s strani moških, s katerimi so (bile) v razmerju, moški pa večinoma doživljajo t.i. ulično nasilje s strani drugih (neznanih) moških. Nihče tudi ne zanika, da niso storilke nasilja v družini lahko tudi ženske, vendar pa tudi tukaj velja opozoriti na razlike: ko so žrtve nasilja v družini ženske, so posledice praviloma hujše, poškodbe pri fizičnem nasilju težje, trajanje nasilja pa daljše.

Pri nasilju nad ženskami gre za zlorabo družbene moči moških: ženske so bile v zahodni kulturi dolga stoletja, celo tisočletja, v podrejenem položaju, moški pa nosilci družbene moči. Ta podrejenost v domačem okolju pa se je ohranila tudi, ko so ženske množično vstopile v sfero plačanega dela in javnega življenja. Pomembno je poudariti, da niso vsi moški nasilni (in da so nasilne tudi ženske), meče pa manjšina moških, ki izvajajo nasilje, slabo luč na vse moške, ki tega ne počnejo. Moški imajo zato pri preprečevanju in odpravljanju nasilja nad ženskami ključno vlogo: bodisi pri delu s storilci nasilja bodisi tako, da v svojih vrstah razčistijo, da je biti storilec družbeno nesprejemljivo (celo kaznivo), in da sodoben koncept moškosti ne temelji več na stereotipu družinskega poglavarja, ki odloča o življenju vseh članic in članov družine.

Kaj menimo Slovenke in Slovenci?

Na mnenja ljudi imajo velik vpliv tudi mediji. Analiza poročanja o nasilju v družini v slovenskih medijih med leti 1985 in 2006¹⁴ je pokazala, da se je v tem času število člankov o tej vrsti nasilja povečalo za skoraj trikrat – ne toliko zaradi povečane občutljivosti družbe in medijev do nasilja, ampak bolj zaradi nastanka tabloidnih medijev. Mediji o nasilju v družini večinoma poročajo na straneh črne kronike (o posameznih dogodkih), redkeje nasilje obravnavajo kot družbeni problem. Poročanje ni sorazmerno glede na delež doživljanja nasilja glede na spol, ampak o nasilju, kjer so žrtve moški, mediji poročajo nesorazmerno pogosteje (povprečno 21 % novic o nasilju v družini je takšnih, kjer je žrtev moški), pogosto so članki zapisani tako, da upravičujejo dejanje storilca in se ukvarjajo z vprašanjem krivde ženske žrtve (pogosto z ironijo in humorjem).

Eurobarometer¹⁵ je leta 2009 meril tudi zaznavo ljudi do nujnosti sprejetja ukrepov zoper nasilje, ki ga doživljajo ženske. 98 % Slovenk in Slovencev je odgovorilo, da je sprejetje takšnih ukrepov (zelo) nujno, 1 % da (sploh) ni nujno (povprečje v EU-27: 92 % (zelo) nujno, 6 % (sploh) ni nujno).

Prva EU raziskava o nasilju nad ženskami¹⁶ iz leta 2012 je merila tudi, kako ženske dojemajo pogostost nasilja nad ženskami. 27 % Slovenk (enako EU-28) meni, da je nasilje nad ženskami zelo pogosto, 49 %, da je precej pogosto (EU-28: 51 %), 14 %, da ni zelo pogosto (EU-28: 16 %), 2 %, da sploh ni pogosto (EU-28: 1 %).

¹⁴ Luthar, Breda, Dejan Jontes, Zdenka Šadl. 2006. Medijske reprezentacije družinskega nasilja. Raziskovalno poročilo. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede.

¹⁵ Special Eurobarometer 326. Gender equality in the EU in 2009. European Commission, DG Communication. 2010.

¹⁶ Violence against women: an EU-wide survey. European Union Agency for Fundamental Rights. 2014.

Ali v svojem prijateljskem oziroma družinskem krogu ali v delovnem okolju poznate primer nasilja v zasebni sferi?

Da, v prijateljskem ali družinskem krogu: 38 %

Da, na (bivšem) delovnem mestu ali pri študiju: 28 %

Nasilje nad ženskami: EU raziskava (podatki za Slovenijo, 2012)

In kaj počnemo v praksi?

Na področju nasilja nad ženskami v zasebni sferi smo v Sloveniji prvo nacionalno raziskavo dobili šele leta 2010¹⁷. Raziskava je pokazala, da je od dopolnjenega 15. leta starosti eno od oblik nasilja doživela vsaka druga ženska (56 %) - najpogostejše psihično, sledijo fizično, premoženjsko, omejevanje gibanja in spolno nasilje. Vsaka druga ženska je doživela nasilje tudi v zadnjem letu, največkrat psihično nasilje. Če bi psihično nasilje izključili in upoštevali le fizično, spolno, premoženjsko in omejevanje svobode, bi ga v zadnjem letu doživela vsaka peta ženska. Ne tako redko so nasilju izpostavljene tudi v nosečnosti. Ženske, ki doživljajo nasilje, so manj zdrave od tistih v splošni populaciji – pogostejše doživljajo stres, tesnobo, imajo prebavne motnje, izgubo teka, želodčne težave, glavobol, stalno bolečino v predelu telesa, čutijo utrujenost, vrtoglavico, tresenje rok, motnje spanja, slabo koncentracijo, nespečnost, strah, depresivnost ter pogostejše in resnejše mislijo na samomor. Storilci nasilja so večinoma (91 %) moški. Večinoma so boljše izobraženi (največ jih ima srednješolsko izobrazbo), največkrat so zaposleni za polni delovni čas, redkeje za nedoločen čas (17 %), zgolj dober odstotek jih je brezposelnih. Od tistih, ki so verni, je večina katoličanov (90 %), ostali so pravoslavne ali muslimanske vere. Nasilni postajajo že zgodaj, saj je najmlajši star 14 let in so nasilni tudi v pozni starosti, saj ima najstarejši 84 let. Med storilci nasilja je znatno več prekomernih pivcev kot v splošni populaciji.

	Psihično nasilje	Fizično nasilje	Premoženjsko nasilje	Omejevanje gibanja	Spolno nasilje
Da, sem doživela od dopolnjenega 15. leta dalje	49,3 %	23,0 %	14,1 %	13,9 %	6,5 %
Da, sem doživela v zadnjih dvanajstih mesecih	49,9 %	5,9 %	7,0 %	6,1 %	1,5 %

Vir: Nacionalna raziskava o nasilju v zasebni sferi in v partnerskih odnosih. 2010.

Drugi del nacionalne raziskave¹⁸, kjer je bilo analizirano delo policije in sodišč pri obravnavanju zadev, v katerih je bil izrečen ukrep prepovedi približanja (ne zgolj nasilja nad ženskami, ampak nasilja v družini nasploh; pri tem pa je potrebno povedati, da je storilcev 97 %, storilk pa 3 % - v vseh primerih so izvajale nasilje nad starši). Večinoma (77 %) nasilje prijavi žrtev sama, v desetini primerov sorodstvena mreža žrtve, v zelo majhnem deležu (3 %) pa institucije, npr. centri za socialno delo ali zdravstvene institucije. Ob prijavi so vse žrtve navajale, da nasilje traja že dlje časa oziroma več let. Kot razlog, da nasilja niso prijavile že prej, navajajo predvsem strah pred storilcem in sram zaradi svojega položaja.

64-letna žrtev je prijavila nasilni dogodek, ko je 54-letni mož kričal nanjo, jo zmerjal, jo vlekel za lase, udarjal z rokami po glavi in vpil, da je nesposobna. Nasilje traja že od poroke, to je 32 let.

Zadnjih 18 let je mož oškodovanko enkrat tedensko pretepel, ni ji dovolil vstopa v hišo, da je zmrzovala zunaj. Pred tremi leti je prijavila nasilje, vendar jo je po odhodu policije mož zaradi tega pretepel, plačati pa je morala tudi položnico, zato si nasilnih dogodkov pozneje ni več upala prijaviti.

Vir: Delo institucij pri obravnavanju nasilja v družini. 2011.

¹⁷ Leskošek, Vesna, Mojca Urek, Darja Zaviršek. 2010. Nacionalna raziskava o nasilju v zasebni sferi in v partnerskih odnosih. Raziskovalno poročilo. Ljubljana, Fakulteta za socialno delo.

¹⁸ Filipčič, Katja, Katarina Parazajda, Majda Rihtarčič, Sendi Murgel. 2011. Delo institucij pri obravnavanju nasilja v družini. Raziskovalno poročilo. Ljubljana, Pravna fakulteta.

Raziskava Agencije EU za temeljne pravice o nasilju nad ženskami¹⁹ (opravljena 2012) je pokazala podobno sliko kot slovenska nacionalna raziskava, opravljena nekaj let prej. Ženske v zasebni sferi najpogosteje doživljajo psihično nasilje (približno polovica Slovenk in prebivalk EU-28). Več kakor polovica žensk je bila od dopolnjenega 15. leta izpostavljena tudi spolnemu nadlegovanju, ne tako redko tudi zalezovanju. Telesno in/ali spolno nasilje je tako pred 15. letom kot po njem v Sloveniji doživela nekaj več kot desetina žensk, na ravni EU pa ga je pred 15. letom doživela tretjina, po njem pa petina žensk.

	Telesno in/ali spolno nasilje od 15. leta dalje	Telesno in/ali spolno nasilje pred 15. letom	Zalezovanje od 15. leta dalje	Spolno nadlegovanje od 15. leta dalje	Psihično nasilje s strani trenutnega partnerja	Psihično nasilje s strani bivšega partnerja
EU-28	21,1 %	32,5 %	18,8 %	57,2 %	23 %	48 %
Slovenija	12,3 %	12,4 %	14,2 %	46,7 %	20 %	46 %

Vir: Violence against women: an EU-wide survey. 2014.

V zadnjem letu pred raziskavo je spolno nadlegovanje doživela dobra desetina Slovenk in petina žensk v EU-28, telesno in/ali spolno nasilje pa približno vsaka petdeseta ženska v Sloveniji in dvajseta v EU-28. Približno enako jih je v EU doživelo zalezovanje, v Sloveniji pa manj, približno vsaka trideseta ženska.

	Telesno in/ali spolno nasilje v zadnjih 12 mesecih	Zalezovanje v zadnjih 12 mesecih	Spolno nadlegovanje v zadnjih 12 mesecih
EU-28	4 %*	5 %	21 %
Slovenija	2 %*	3 %	11 %

* Manj zanesljiv podatek

Vir: Violence against women: an EU-wide survey. 2014.

»Na tem področju je partnersko sodelovanje z nevladnimi organizacijami prispevalo k uresničevanju ciljev na področju in lahko služi kot primer dobre prakse. Tudi v prihodnje je potrebna sistematična in kontinuirana obravnava problematike nasilja nad ženskami na vseh ravneh delovanja in sodelovanja različnih akterjev, predvsem je potrebno skrbno in natančno spremljanje izvajanja zakonodaje, programov in drugih relevantnih dokumentov s področja preprečevanja nasilja nad ženskami v praksi.«

Vrednotenje izvajanja Resolucije o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških, 2005–2013

Kaj pravi statistika?

Področje nasilja nad ženskami je eno tistih, kjer se podatki iz uradnih evidenc (npr. policija, sodstvo, sociala) ne ujemajo s podatki iz raziskav ali podatki nevladnih organizacij. Le manjši delež nasilja, ki ga doživljajo ženske, je namreč prijavljenega institucijam, do leta 1999 pa v kazenski zakonodaji nasilje v družini ni bilo opredeljeno kot posebno kaznivo dejanje, zato se je njegova pojavnost porazdelila med druga kazniva dejanja, npr. tista zoper življenje in telo, ogrožanje varnosti, grdo ravnanje itd. Podatki iz tistega časa tudi niso razlikovali med posameznimi kategorijami storilcev – npr. zakonski ali zunajzakonski partner, neznanec itd. Zato je te podatke treba brati z veliko zadržkov – tako kar se tiče samega števila tovrstnih nasilnih dejanj, kakor tudi glede razmerja storilec–žrtev.

Desetletni presek – ob upoštevanju vseh omejitev zajemanja podatkov – kaže na trend naraščanja umorov žensk, pri vseh ostalih kategorijah nasilnih dejanj pa je zaznati nihanja. Delno lahko upadanje pripišemo tudi temu, da nasilje pogosto ni okvalificirano kot kaznivo dejanje, ampak kot prekršek – tako sta bili po podatkih Policije npr. leta 2008 pri prekrških zoper javni red in mir v stanovanju dobri dve petini (44,3 %) oškodovank, leta 2012 pa jih je bila dobra polovica (54,8 %).

¹⁹ European Union Agency for Fundamental Rights. 2014. Violence against women: an EU-wide survey.

Delež kaznivih dejanj, uperjenih zoper ženske	1990	2000	2010	2012
Umor	24,4 %	32,0 %	52,6 %	42,1 %
Posebno huda telesna poškodba	23,1 %	9,5 %	20,0 %	37,5 %
Huda telesna poškodba	22,8 %	17,2 %	21,4 %	15,2 %
Lahka telesna poškodba	24,8 %	23,5 %	28,6 %	28,0 %
Ogrožanje z nevarnim orodjem pri pretepu ali prepiru	22,2 %	23,7 %	17,2 %	15,0 %

Vir: Ministrstvo za notranje zadeve

Nekaj akcij

Kaj ti je, deklica?

Obdobje od 8. marca 1999 do 8. marca 2000 je Evropski parlament določil kot leto evropske kampanje proti nasilju nad ženskami. Pridružila se ji je tudi Slovenija - v pripravljalnem odboru akcije so bile prvič združene državne (Urad za žensko politiko, Komisija Državnega zbora RS za politiko enakih možnosti) in nevladne organizacije (Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja, Društvo za nenasilno komunikacijo, Feministično informacijsko kulturno središče F-iks).

Za tisti čas zelo šokantno sporočilo 'Vsaka peta pretepena, vsaka sedma posiljena' in preplavljenost Slovenije s plakati sta vprašanje nasilja nad ženskami postavili v javni prostor in odprli številne razprave na to temo. Sodelovanje kar 135 od takratnih 192 občin je svojevrsten dosežek, čeprav vse te teme niso bile sprejete z odprtimi rokami – nek župan je celo izjavil: »To je naloga države, občina nima nič s tem«. Številne občine pa so sofinancirale najem oglasnih mest, gostile posvete na temo nasilja nad ženskami, občinski in mestni sveti pa so o nasilju nad ženskami razpravljali na sejah.

»Verjetno ni Slovenca, ki ne bi vsaj za trenutek ali dva postal pred velikimi plakati, ki so nas poskušali opozoriti oziroma vsaj spomniti na to, da je nasilje nad ženskami naš skupen problem.«

Marjan Podobnik, podpredsednik Vlade RS, 1997–2000

»... Zato je bila akcija Kaj ti je, deklica? izredno pomembna. Pomembna zato, da odločno rečemo, da je obsojanja vredno vsako verbalno in fizično nasilje, vsako dejanje, ki prinese trpljenje sočloveku.«

Tone Rop, minister za delo, družino in socialne zadeve (1996–2000)

Kampanja Sveta Evrope proti nasilju nad ženskami, vključno z nasiljem v družini

V državah članicah Sveta Evrope je od novembra 2006 do junija 2008 potekala kampanja proti nasilju nad ženskami, vključno z nasiljem v družini. Glavni namen kampanje je bilo povečati zavedanje, da je nasilje nad ženskami kršitev človekovih pravic. Urad za enake možnosti se je dejavno vključil v kampanjo s številni dejavnostmi – od plakatov in zloženkov do sofinanciranja projektov nevladnih organizacij, okroglih miz in posebne časopisne priloge o nasilju nad ženskami. Prilogo so pripravile številne nevladne organizacije, v njej pa je bilo pojasnjeno, kaj je nasilje nad ženskami, kako poteka nasilni odnos v družini, kako ženska ve, da je žrtev tovrstnega nasilja in kaj lahko stori. Podobno je bila javnost informirana tudi na temo spolnega nadlegovanja in trgovine z ljudmi. Informacije so izšle kot priloga enega dnevnega in enega tedenskega časopisa.

Nasilje nad invalidnimi ženskami

»Doseganje enakosti spolov je večplasten nikoli dokončan družbeni proces, kjer lahko vsak s svojega delovnega področja ali zaradi osebnega interesa sodeluje in prispeva k razvoju. Društvo VIZIJA je ob ustanovitvi leta 2000 v pravila delovanja vgradilo vsebine za delovanje na področju doseganja enakosti žensk in moških z gibalno oviro z upoštevanjem potreb glede na spol, s cilji enakost doseči znotraj struktur invalidskih organizacij, kakor tudi na nivoju družbe kot celote. Problematika žensk z invalidnostmi se na nivoju države največkrat rešuje brez upoštevanja potreb spola, vendar pa za dojemanje koncepta enakosti spolov ni dovolj zgolj upoštevanje vrste in stopnje invalidnosti. Za napredek potrebujemo razširjen pogled na problematiko žensk z invalidnostmi, partnersko sodelovanje vseh akterjev in široko družbeno podporo.«

Julijana Kralj, Društvo VIZIJA

Do leta 2000, ko se je s temo začela ukvarjati prva invalidska nevladna organizacija, se z izkušnjami invalidnih žensk z nasiljem v družini sistematično ni ukvarjal nihče. Prvo varno hišo, arhitekturno prilagojeno ženskam z gibalnimi oviranostmi, smo v Sloveniji dobili leta 2009. Tudi na tem področju obstaja veliko sivo polje neprijavljenih primerov zlorab – nevladne organizacije opozarjajo, da je velika težava zbiranje podatkov, saj se ti ne zbirajo razčlenjeni po osebni okoliščini invalidnost. Zaradi nizke stopnje vključenosti na trg dela pa je vztrajanje v nasilnem odnosu velikokrat pogojeno tudi z ekonomsko odvisnostjo od storilca.

Urad za enake možnosti je leta 2008 prvič organiziral strokovni posvet na temo nasilja nad invalidnimi osebami, s poudarkom na nasilju nad ženskami. Zaključki so – med drugim – pokazali, da je večina nasilja skritega, da so ženske nasilju bolj izpostavljene ter da je dostopnost različnih oblik pomoči za ljudi z različnimi oviranostmi slaba. V analizi ocene stanja²⁰, v kateri so sodelovala društva invalidov/invalidk, centri za socialno delo, patronažne službe ter zveze oziroma krovne invalidske organizacije, so sodelujoče organizacije menile, da ženske z invalidnostmi pogosteje kakor moški doživljajo telesno zlorabo (27 % ženske, 2 % moški), psihično ali čustveno (23 % ženske, 4 % moški), finančno ali materialno (8 % ženske, 3 % moški), majhna pa je razlika pri zanemarjanju (8 % ženske, 6 % moški). Zaradi doživetega nasilja se žrtve velikokrat ne obrnejo po pomoč – le po petina sodelujočih društev invalidov/invalidk ter centrov za socialno delo se je srečala s primerom nasilja nad invalidnimi osebami; delež je še nižji pri patronažnih službah (6 %) in zvezah oziroma krovnih organizacijah (8 %).

Nasilje med zmenkanjem

Zmenkanje je izraz za angleško besedo *dating*: obdobje dogovarjanja za zmenek ali druženje, druženje samo in ves čas odnosa med fantom in dekletom, ko sta par, pa še ne živita v skupnem gospodinjstvu. Nasilju med zmenkanjem do leta 2009, ko je Urad za enake možnosti izvedel nekaj ozaveščevalnih dejavnosti, pri nas ni bilo namenjene prav dosti, če sploh kaj, pozornosti. Ta pojav je bil tudi v svetu dolgo časa neprepoznan in razmeroma skrit družbeni pojav. Čeprav se lahko pojavi v vseh življenjskih obdobjih, mu največ pozornosti namenjamo, kadar se dogaja med mladimi. Tudi na to vrsto nasilja je treba pogledati z vidika spola: upoštevati moramo ne le to, kdo so najpogostejši storilci in kdo ga najpogosteje doživlja, ampak tudi, ali je družbeno enako sprejemljivo, če ga izvajajo dekleta ali fantje, s kakšnimi argumenti se nasilje opravi in upravičuje. V Sloveniji nimamo nacionalne raziskave o tej vrsti nasilja.

Glavne ugotovitve ankete Urada za enake možnosti med študentsko populacijo treh fakultet Univerze v Ljubljani (2009):

Večina je začela zmenkati v starosti 14–18 let (77 % študentov, 73 % študentk).

Da so zmenkali z nekom, ki je bil nasilen, je odgovorilo 10 % študentk in 6 % študentov.

Študentke so najpogosteje doživljale storilčevo ljubosumje na njene prijateljice/prijatelje (44 %) in storilcu morale vedno, ko niso bile z njim, poročati, kaj počnejo oziroma kam gredo (21 %). Najpogostejši odziv na nasilje je bil ta, da so povedale prijateljicam/prijateljem (49 %), pretresenost (24 %) in izogibanje storilcu (21 %).

Študentje so najpogosteje doživljali storilkino ljubosumje na njegove prijateljice/prijatelje (53 %) in omejevanje ali prepovedovanje druženja s prijateljicami ali prijatelji (24 %). Najpogostejši odziv je bil, da so se začeli storilki izogibati (14 %), so krivdo prevzeli nase (14 %) ter da niso naredili nič (11 %).

Anketa o nasilju med zmenkanjem

²⁰ Nasilje nad invalidnimi osebami v zasebni sferi in/ali partnerskih odnosih. 2008.

VESNA – živeti življenje brez nasilja

Projekt Vesna²¹ je bil zasnovan kot dveletna nacionalna kampanja (2013–2015), ki so jo izvajali Direktorat za družino pri Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, Ministrstvo za notranje zadeve – Policija, Ministrstvo za pravosodje, Ministrstvo za zdravje ter Vrhovno državno tožilstvo. Ključna cilja kampanje sta bila opozarjanje na problematiko nasilja nad ženskami in deklicami ter ozaveščanje tako žensk z izkušnjo nasilja (in potencialnih žrtev) kakor tudi strokovne in širše javnosti.

Fotografska razstava Nasilje na njeni koži je v letu dni prepotovala Slovenijo, gostovala je tudi v Palači Narodov v Ženevi, kjer je sovpadala z 29. zasedanjem Sveta Organizacije združenih narodov za človekove pravice, na katerem so bile posebej izpostavljene pravice žensk in prepoved vseh oblik nasilja nad njimi. Ob mednarodnem dnevu človekovih pravic je razstava gostovala v Palači Sveta Evrope v Strasbourgu.

Neja Hrovat: *Unexposed violence*
(1. nagrada)

Luka Rebolj: *Nekje 83*
(2. nagrada)

Julija Černe: *Zlomljena*
(3. nagrada)

Del ozaveščevalnih dejavnosti je bil usmerjen v mlajšo populacijo. Akcija *Nasilje je #cistmim* se je odvijala na družbenih omrežjih, kjer je bilo moč izraziti podporo nenasilju s sliko sebka, srednje šole pa so prejele paket ozaveščevalnih in izobraževalnih vsebin na temo nasilja nad ženskami. Podporo nenasilju so javno izrazili tudi znani Slovenci.

²¹ Projekt VESNA – živeti življenje brez nasilja, sofinanciran iz EU programa PROGRESS

Za populacijo starejših žensk je bila pripravljena posebna zloženka s ključnimi informacijami o nasilju in možnih oblikah pomoči, splošno javnost pa so nagovarjali plakati in televizijski spoti s sporočilom, da so za nasilje soodgovorni tudi vsi tisti, ki zanj vedo, pa o tem ne spregovorijo in ne podprejo žrtve.

VIII DRUŽINSKO ŽIVLJENJE IN PARTNERSTVO, USKLAJEVANJE ZASEBNEGA IN POKLICNEGA ŽIVLJENJA

Nekateri pomembni nezakonodajni mejniki

1990	Ustanovljeno je Združenje mladih staršev in otrok SEZAM, ki nudi varstvo otrok, pomoč pri učenju in pomoč družinam s telesno ali duševno prizadetimi otroki.
2000	Ustanovljeno je Združenje Naravni začetki, ki se zavzema za osrednjo vlogo ženske pri oblikovanju skrbi in nege v nosečnosti, med porodom, v času zgodnjega materinstva, krepitev moči žensk in staršev ter uresničevanje odlične obporodne skrbi.
2003	Ustanovljen je Ekvilib Inštitut, ki v okviru razvojnega partnerstva Mladim materam/družinam prijaznega zaposlovanja razvije certifikat Družini prijazno podjetje. Namen certifikata je spodbujanje organizacij k sprejemanju in izvajanju ukrepov za usklajevanje zasebnega in poklicnega življenja.
2005	Urad za enake možnosti je partner v mednarodnem projektu Moški in starševstvo - aktivno očetovstvo ²² , katerega nosilec je danski Urad za enakost spolov. V okviru projekta je opravljena raziskava o vplivu očetovskega dopusta na dejavno očetovstvo ²³ ter promocijski spot Očka, aktiviraj se!
2006	Urad za enake možnosti začne s kampanjo Očka, aktiviraj se! Njen namen je spodbujanje dejavne vloge očetov v družinskem življenju ter delitve družinskih obveznosti med oba partnerja. Posnet je tudi dokumentarno-izobraževalni film, ki prikaže izkušnjo družinskega razmerja oče – otrok in delovnega razmerja oče – služba.
2007	Podeljen je prvi certifikat Družini prijazno podjetje. Do leta 2016 ga je prejelo že preko 240 slovenskih podjetij in organizacij.
2016	Sektor za enake možnosti pri MDDSZ začne skupaj z Občino Kamnik, Osnovno šolo Toma Brejca Kamnik, Vrtcem Antona Medveda, Centrom za socialno delo Kamnik, Zdravstvenim domom dr. Julija Polca in Islandskim centrom za enakost spolov izvajati dveletni projekt Aktivni. Vsi ²⁴ na temo usklajevanja zasebnega in poklicnega življenja s poudarkom na dejavnem vključevanju moških v skrbstveno in gospodinjsko delo.

Kdo v vašem gospodinjstvu opravlja dela, kot so: pospravljanje, kuhanje, pranje perila, vsakdanji nakupi in podobno? Delo deli s partnerico 33 % moških, 39 % jih tovrstna opravila v celoti prepušča ženskam.

Raziskava Kvaliteta življenja (1994)

Ko nam zavidajo tudi veliki...

Slovenija sodi med države, kjer je stopnja zaposlenosti žensk s polnim delovnim časom tradicionalno visoka in ostaja takšna tudi po rojstvu otrok. Mnogo EU držav se sooča s problemom, kako zadržati ženske na trgu dela, ko postanejo matere. Med razlogi, da Slovenija teh težav nima, so dostopna in

²² Program Evropske unije, ki se nanaša na Okvirno strategijo Skupnosti za enakost spolov (2001–2005).

²³ Rener, Tanja, Alenka Švab, Tjaša Žakelj in Živa Humer. 2005. Perspektive novega očetovstva v Sloveniji: vpliv mehanizma očetovskega dopusta na aktivno očetovanje. Raziskovalno poročilo. Ljubljana, FDV.

²⁴ Projekt Aktivni. Vsi, sofinanciran iz EU Programa za pravice, enakost in državljanstvo.

dobro organizirana mreža vrtcev (od otrokovega 11. meseca dalje), možnost podaljšanega bivanja in jutranjega varstva za otroke nižjih razredov osnovne šole, topli obroki v osnovnih šolah, možnost (subvencioniranega) obroka v srednjih šolah in študentska prehrana. Ker so v Sloveniji še vedno ženske tiste, ki v večji meri skrbijo za gospodinjstva in otroke, so takšni ukrepi pripomogli zlasti k lažjemu zaposlovanju žensk. Slovenija zaradi teh možnosti sodi med države, kjer se staršem – zaradi tradicionalne delitve obveznosti pa v večji meri materam – ni potrebno odločati med kariero in družino, ampak lahko usklajujejo oboje.

V sedemdesetih in prvi polovici osemdesetih let prejšnjega stoletja se je v Sloveniji močno razvila mreža javnega otroškega varstva, saj so občanke in občani s samoprispevki močno pripomogli h gradnji novih vrtcev. Tako je bilo v Sloveniji leta 1965 po podatkih Statističnega urada 231, leta 1986/87 pa že 802 vrtcev. V šolskem letu 2012/13 je bilo v Sloveniji 938 vrtcev. Vanje je bilo leta 1970 vključenih 22.490, v šolskem letu 1986/87 pa 76.593 otrok in v šolskem letu 2012/13 40.031 otrok. Slovenija spada med države z zelo dobro urejenim sistemom javnega (in koncesionarskega) otroškega varstva, ki zaposlenim staršem olajšuje usklajevanje poklicnih in družinskih obveznosti.

Kaj menimo Slovenke in Slovenci?

Raziskave Slovenskega javnega mnenja so se dotikale tudi vprašanj enakosti žensk in moških. Javno mnenje se je od leta 1991 do leta 2003²⁵ pri nekaterih vprašanjih nekoliko odmaknilo od nagnjenosti k tradicionalni delitvi vlog žensk in moških, na drugih pa se je občutno povečal delež tistih, ki menijo, da na račun zaposlenosti žensk trpi družinsko življenje. Tako je leta 1991 s trditvijo, da je naloga moža v zakonu, da služi denar, naloga žene pa, da skrbi za gospodinjstvo in družino, (močno) soglašalo 44 % moških in 37 % žensk, leta 2003 pa 33 % moških in 27 % žensk. S trditvijo, da gledano v celoti družinsko življenje trpi, kadar je žena polno zaposlena, je leta 1991 (močno) soglašalo 70 % moških in 67 % žensk, leta 2003 pa 52 % moških in 54 % žensk. Da bo verjetno trpel predšolski otrok, če bo mati zaposlena, pa je leta 1991 (močno) soglašalo 14 % moških in 16 % žensk, leta 2003 pa 48 % moških in 45 % žensk. Razprave o tradicionalni družini so bile v Sloveniji v začetku tisočletja pogosto del javnih razprav (npr. ob referendumu, ki je prepovedal oploditev z biomedicinsko pomočjo samskim ženskam), zato povečana nagnjenost k retradicionalizaciji žensk ne preseneča (vsaj ne preveč). Pri obremenjenosti z gospodinjstvom delom obstajajo med ženskami in moškimi velike razlike – po raziskavi Slovenskega javnega mnenja so leta 2003 moški tedensko za gospodinjstvo porabili 7,93 ure, ženske pa 21,79. Da bi morali moški opravljati več gospodinjstvenih del, kot jih opravljajo sedaj, je (močno) soglašalo 51 % moških in 66 % žensk.

Leta 1991 je 70 % moških in 67 % žensk (močno) soglašalo, da gledano v celoti družinsko življenje trpi, kadar je žena polno zaposlena. Leta 2003 je tako menilo 52 % moških in 54 % žensk.

Slovensko javno mnenje, 1991

In kaj počnemo v praksi?

» ... če jaz ne morem, potem vskoči on; če sva oba, seveda oba. Se mi pa zdi, da se še vedno smatra, da sem na prvem mestu jaz tista, ki jo bom dala spat, jo bom umila.«

Mama dojenčice v raziskavi Perspektive novega očetovstva v Sloveniji, 2005

Tradicionalna delitev obveznosti med spoloma se je potrdila tudi v raziskavi o porabi časa²⁶ - zaposlene ženske so več časa porabile za gospodinjstvo in skrbstveno delo (dve uri dnevno več), moški pa za plačano (slaba ura dnevno več). Pri ostalih dejavnostih (spanje, potovanje, obroki, osebna nega)

²⁵ Vir: Jogan, Maca. 2004. Spolna neenakost kot (ne)samoumevna značilnost sodobne slovenske družbe. V: Malnar, Brina in Bernik, Ivan. S Slovenkami in Slovenci na štiri oči. Ljubljana, FDV – IDV.

²⁶ Vir: European Commission (2004). How Europeans spend their time. Everyday life of women and men. Data 1998–2002.

med spoloma ni bistvenih razlik – eno uro, ki jo ženske porabijo za skrbstveno in gospodinjsko delo, pa moški porabijo za prostočasne dejavnosti. Tako natančna raziskava kasneje ni bila ponovljena, zato podatkov izpred desetletja in pol ne moremo primerjati z novejšimi. Je pa Anketa o delovnih pogojih leta 2010²⁷ vsebovala tudi vprašanje o prostem času – razlika med tem, koliko ga imajo tedensko ženske in koliko moški, se je nekoliko zmanjšala, a še vedno imajo moški tedensko 6 ur prostega časa več.

Število ur in minut dnevno	Zaposlene ženske	Zaposleni moški
Prosti čas	3:51	4:52
Obroki, osebna nega	2:02	2:07
Spanje	8:12	8:06
Potovanje	1:09	1:14
Gospodinjenje, skrbstveno delo, nakupovanje ...	4:24	2:24
Pridobitno delo, študij	4:23	5:20
Skupaj	24	24

Leto 1998 – 2002: Povprečno moški v Sloveniji razpolagajo letno s 365 urami in 36 minutami več prostega časa kakor ženske. To je: 15 polnih dni oziroma 46 delovnih dni (8-urni delovnik).

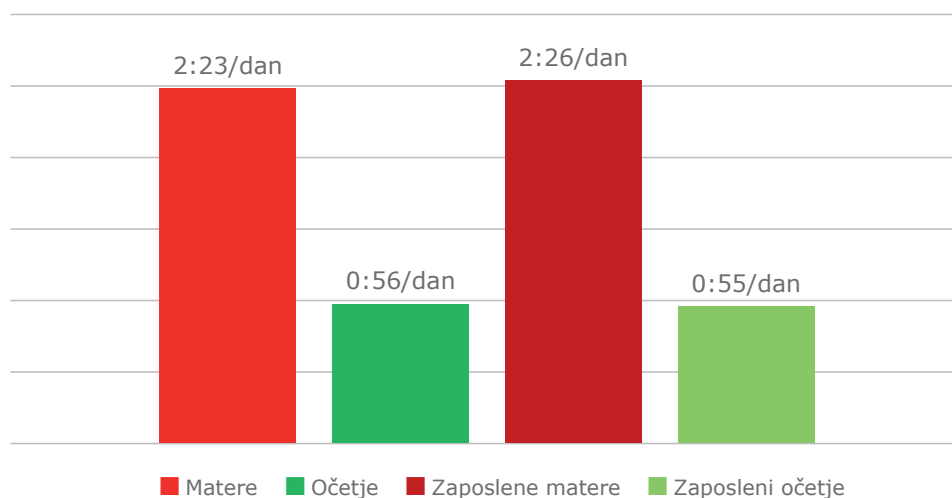
How Europeans spend their time. Every day life of women and men. Data 1998-2002. (Lastni preračun)

Leto 2010: Povprečno moški v Sloveniji razpolaga s 27 urami prostega časa, ženska z 21. Na letni ravni je to približno 312 ur oziroma 13 polnih oziroma 39 delovnih dni (8-urni delovnik).

Anketa o življenjskih pogojih, 2010. Statistični urad. (Lastni preračun)

V splošni populaciji, stari od 20 do 74 let, so po isti raziskavi (1998–2002) razlike med spoloma pri porabi časa za gospodinjenje in skrbstveno delo še nekoliko večje: ženske dnevno za to opravilo porabijo 4:57, moški pa 2:39 – gospodinjilo in opravljalo skrbstveno delo je kar 97 % žensk v primerjavi z 82 % moških. Med tistimi, ki pripravljajo hrano, so ženske za to dnevno v povprečju porabile 1:40, moški pa 0:52. Na drugi strani opazimo tradicionalno porabo časa tudi pri stereotipno moških opravilih – za gradnjo in popravila so npr. moški porabili 24 minut dnevno, ženske pa le 2 minuti.

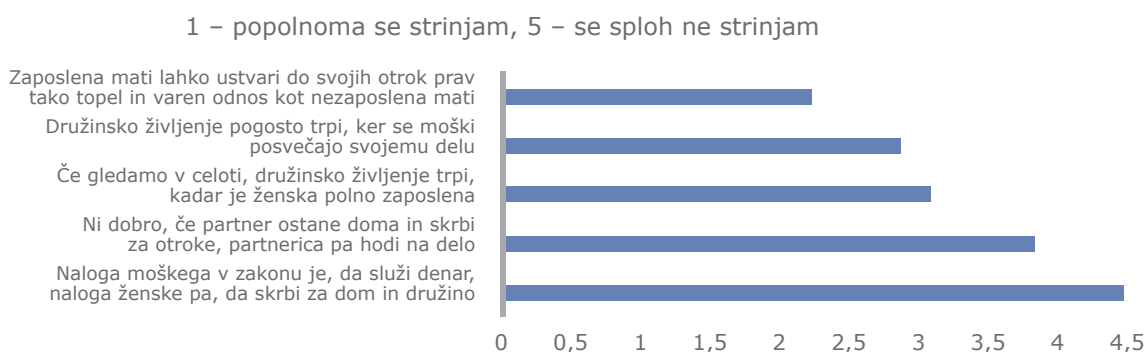
Poraba časa za otroke pri starših, ki živijo z otrokom, starim do 6 let

Vir: How Europeans spend their time. Everyday life of women and men. Data 1998-2002.

²⁷ Vir: www.stat.si

Raziskava o dejavnem očetovstvu (2005)²⁸ je pokazala odmik anketiranih očetov vrtčevskih otrok od tradicionalnega pojmovanja starševskih vlog v družini. Tako jih tri četrtine močno soglašajo s trditvijo, da lahko zaposlena mati do svojih otrok ustvari prav tako tople in varen odnos kot nezaposlena, vendar pa so večinoma nevtralni pri trditvi, da družinsko življenje trpi, kadar je ženska polno zaposlena – z višanjem stopnje izobrazbe anketiranih soglašanje upada, (močno) pa soglašajo s to trditvijo več kakor polovica tistih s triletno poklicno izobrazbo ali manj. So pa podobne stopnje strinjanja s trditvijo, da družinsko življenje pogosto trpi, ker se moški posvečajo svojemu delu – polovica anketiranih (močno) soglašajo. Moški so vedno bolj dejavni tudi pred rojstvom otroka – 90 % anketiranih je na lastno željo sodelovalo pri pripravi prostora za otroka, 86 % pri nakupih za otroka, 73 % pri porodu (ter še 7 % na željo partnerice), 69 % na tečajih za bodoče starše (ter še 8 % na željo partnerice). Očetje lahko pri izrabljanju starševskih odsotnosti naletijo na nespodbuden odnos – pokazalo se je, da je ta v sorodstvenih in prijateljskih mrežah zelo redek, ni pa tako redek na delovnem mestu, zlasti pri nadrejenih. Očetovski dopust je bil uveden leta 2003; leta 2005, ko je bila opravljena raziskava, pa je 14 % anketiranih očetov poročalo, da so pri nadrejeni osebi naleteli na (zelo) slab odziv zaradi izrabe tega dopusta. In kaj so oziroma česa niso očetje počeli v času očetovskega dopusta? V isti meri kot partnerica so najpogostejše pestovali otroka (60 %) ali ga tolažili (50 %); največ tistih, ki so nekaj počeli pogostejše kot partnerica, je zaradi otroka ponoči vstajalo (9 %) ali ga kopalo in umivalo (8 %) – za to opravilo jih je največ tudi reklo, da tega niso počeli nikoli (13 %).

Vir: Perspektive novega očetovstva v Sloveniji: vpliv mehanizma očetovskega dopusta na aktivno očetovanje. 2005.

Raziskava o usklajevanju družinskega in poklicnega življenja²⁹ (2004), opravljena med starši otrok, starih do sedem let, je pokazala, da kot pomoč pri rednem varstvu najmlajših otrok v eni tretjini (36 %) primerov nastopajo babice ali stara starša; po otroke v vrtec najpogostejše hodijo starši, babice in dedki to opravljajo v 10 % primerov. Slabi petini (17 %) anketiranih delovni čas vrtca ne ustreza, nekaj več (21 %) bi želelo, da so vrtci odprti tudi ob sobotah in nedeljah. Otroci popoldneve najpogostejše preživljajo z materami (58 % anketirank in 31 % partneric anketirancev), redkeje z očetmi (10 % anketirancev in 4 % partnerjev anketirank). Četrtno anketiranih (23 %) so delodajalci pri pogovorih o zaposlovanju ali napredovanju spraševali o načrtih glede otrok³⁰. Po rojstvu najmlajšega otroka je imelo negativne izkušnje, povezane s kariero, kar nekaj staršev – najpogostejše jim je bila onemogočena zaposlitev na želenem delovnem mestu (16 %), pogostejše so takšno izkušnjo imele ženske, med starimi do 30 let pa moški. Druga najpogostejša negativna izkušnja je bilo onemogočeno napredovanje (8 %), spet pogostejše ženskam kakor moškim, tretja pa, da jim je bilo dodeljeno nižje delovno mesto, ne da bi to želeli (4 %), spet pogostejše pri ženskah. Četrtna (26 %) anketiranih je morala po rojstvu najmlajšega otroka delati več kakor 8 ur na dan – najpogostejše moški, stari do 30 let. Ko ljudje postanejo starši, mnogokrat službi namenijo manj časa kakor prej, lahko so tudi odsotni zaradi najrazličnejših razlogov, povezanih z otroki (npr. dopust za nego bolnega otroka). Takšne spremembe lahko pri delodajalcih in kolektivih naletijo ne razumevanje – 10 % anketiranih je zaradi starševskih obveznosti po rojstvu najmlajšega otroka zaznalo poslabšanje odnosov z nadrejeno osebo, 5 % s sodelavkami oziroma sodelavci, 6 % pa

²⁸ Vir: Rener, Tanja, Alenka Švab, Tjaša Žakelj in Živa Humer. 2005. Perspektive novega očetovstva v Sloveniji: vpliv mehanizma očetovskega dopusta na aktivno očetovanje. Raziskovalno poročilo. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede.

²⁹ Vir: Kanjuo Mrčela, Aleksandra in Nevenka Černigoj Sadar. 2004. Starši med delom in družino. Raziskovalno poročilo. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede.

³⁰ Zakon o delovnih razmerjih, ki je postavljanje tovrstnih vprašanj prepovedal, je stopil v veljavo 1. 1. 2003.

je delodajalec celo prekinil delovno razmerje ali pa so ga zaradi nevzdržnih razmer prekinili sami (6 %). Četrtna (26 %) anketiranih je morala po rojstvu najmlajšega otroka delati več kakor osem ur na dan, najpogosteje so bili to moški - med njimi prednjačijo tisti, ki so stari do 30 let (41 %).

Da, zaradi starševstva sem imel/-a po rojstvu najmlajšega otroka težave, povezane s kariero:
 – bila mi je onemogočena zaposlitev na želeno delovno mesto: 16 % (18 % ženske, 9 % moški)
 – bilo mi je onemogočeno napredovanje: 8 % (10 % žensk, 2 % moških)
 – bilo mi je dodeljeno nižje delovno mesto, ne da bi to želel/-a: 4 % (5 % ženske, 1 % moški)

Starši med delom in družino, 2004

Raziskava o enakosti spolov v družinskem življenju in v partnerskih odnosih (2012)³¹ je pokazala, da smo Slovenke in Slovenci na načelni ravni mnenja, da je enakost spolov (da s partnerjem in partnerico skupaj sprejemata odločitve, si delita skrb za otroke in njihovo vzgojo) v celoti oziroma večinoma živeče načelo našega partnerskega odnosa. Skupaj tako meni 94 % vprašanih, pomembnih razlik med spoloma ni. Ko pa poglobljeno pogledamo, kakšen je vsakdan slovenske družine, vidimo, da so ženske bolj obremenjene z vsakodnevnimi gospodinjstskimi opravili ter s skrbjo za otroke. Več kakor moških (ženske 32 %, moški 15 %) jih je zaradi lažjega usklajevanja družinskih in poklicnih obveznosti že kdaj zamenjalo službo. Največkrat so to pri ženskah naredile tiste z dokončano poklicno šolo (44 %), pri moških pa tisti z dokončano vsaj višjo šolo (26 %). Tudi v obratnem položaju – da so bile družinske obveznosti kdajkoli ovira, da ljudje niso zamenjali službe, čeprav so si to želeli – so bile ženske enkrat pogosteje (ženske 16 %, moški 7 %). Štirikrat pogosteje kakor moški pa so se ženske zaradi družinskih obveznosti odpovedale napredovanju (ženske 9 %, moški 2 %).

Da, družinske obveznosti so že bile ovira, da sem se odpovedal/-a napredovanju:
 – moški: 2,3 %
 – ženske 9,1 %

Raziskava Enakost spolov v družinskem življenju in v partnerskih odnosih, 2012

V službi so nam lahko pomembni različni vidiki (ibid.), od višine plače do odnosov, varnosti zaposlitve do npr. svobode pri razporejanju delovnega časa. Možnost usklajevanja družinskih in poklicnih obveznosti je kot zelo pomemben vidik službe ocenilo 62 % žensk in 53 % moških. Glede na položaj je ta vidik kot zelo pomemben ocenilo 100 % višjih menedžerk in 46 % višjih menedžerjev. Da ni težav z izrabo bolniškega dopusta za nego bolnega otroka, je (zelo) pomemben vidik službe za 90 % žensk in 75 % moških. Najvišji delež žensk, ki jim je ta vidik službe (zelo) pomemben, je med tistimi z najnižjimi dohodki (95 %). Pri moških najbolj izstopajo tisti z najvišjimi dohodki – v tej skupini je namreč najmanj takšnih, ki jim je ta vidik službe (zelo) pomemben (59 %).

Kako pomembna sta vam naslednja vidika službe; glede na starost otrok	Možnost usklajevanja – dvostarševske družine z otroki, mlajšimi od 9 let			Ni težav z bolniško za otroka – dvostarševske družine z otroki, mlajšimi od 9 let		
	Otroci 0–3 let	Otroci 4–6 let	Otroci 7–9 let	Otroci 0–3 let	Otroci 4–6 let	Otroci 7–9 let
Sploh ni pomembno	0,0%	0,0%	0,0%	0,9%	1,9%	0,0%
Ni pomembno	2,1%	0,0%	0,0%	3,8%	2,8%	1,1%
Niti niti	2,7%	1,8%	1,0%	1,4%	6,2%	5,3%
Pomembno	23,2%	20,1%	22,3%	17,4%	16,2%	20,2%
Zelo pomembno	72,0%	78,1%	76,7%	76,4%	73,0%	73,4%

Vir: Enakost spolov v družinskem življenju in v partnerskih odnosih, 2012.

³¹ Robnik, Sonja. 2012. Enakost spolov v družinskem življenju in v partnerskih odnosih. Raziskovalno poročilo. Ljubljana, MDDSZ.

»Kolikor pomnim, smo v Sloveniji pred, med in po tranziciji izhajali iz odprave neenakopravnosti spolov, iz odprave diskriminatornega obravnavanja, iz enakih možnosti obeh, iz zagotavljanja zaposlitve in enakega plačila za isto delo tako moških in žensk in iz enakih dolžnosti in pravic do skrbi za otroke. Ko pa pogledamo v prakso, v konkretne družine, na teren vsakodnevnih skrbi za otroke ali tudi širše, ko začnemo pri življenjskih konceptih družin, kaj hitro vidimo, da obstajajo globoko zakoreninjene neenakosti v sami družini. Gre za vprašanje delitve gospodinjanskega dela, kamor se pripiše še vse delo, skrb in nega za otroka. Tudi v imenu tega, da to nekdo naredi bolje ali da ne zna, ali da bo že kasneje vse postorjeno. Če se že med poročniškim dopustom pokažejo in razvijejo neenakosti, ki se začnejo že pri tem, kdo bo odnesel smeti ali pomil posodo, češ, saj je ženska zato doma, potem se je teh razvad dosti težje otresti kasneje, ko otrok zraste in gre mati v službo. Se mi zdi, da je danes za prenekatere ženske še težji spopad za enakost v vsakdanjem življenju in delitvi opravil, saj so ženske še posebej žrtve potrošniškega bombardiranja različnih revij in priročnikov, v katerih dobijo nasvete o klišejskem obnašanju, kako biti vse troje: super mama, super žena in super gospodinja.«

Nada Kirn Špolar, predsednica Sezama, združenja mladih, staršev in otrok

Kaj pravi statistika?

Zaposlitev s krajšim delovnim časom (delež v skupni zaposlenosti)

Slovenija je - v primerjavi z EU-28 - država z nizkim deležem zaposlitev s krajšim delovnim časom. Je pa za nas značilen trend naraščanja tovrstnih zaposlitev, ki je pri ženskah izrazitejši kot pri moških. V dobrih desetih letih se je delež tako zaposlenih žensk skoraj podvojil, čeprav je še vedno več kakor dvakrat nižji od povprečja EU-28. Pri moških je delež bolj stabilen, v enakem obdobju se je povišal za dobri dve odstotni točki in je za približno toliko tudi nižji od povprečja EU-28.

	2002		2008		2014	
	Moški	Ženske	Moški	Ženske	Moški	Ženske
EU-28	5,9	28,0	7,0	30,4	8,8	32,2
Slovenija	4,3	7,6	6,2	10,4	6,8	13,7

Vir: Eurostat

Stopnja zaposlenosti staršev majhnih otrok

Če podrobneje pogledamo zaposlene, stare od 25 do 49 let, vidimo, da je Slovenija država, kjer stopnja zaposlenosti žensk z enim otrokom, mlajšim od 6 let, v primerjavi s tistimi brez otrok, narašča hitreje, kakor v povprečju EU-28. Kljub temu pa je opažen trend upadanja – če je bila pred dobrim desetletjem razlika v prid materam dobrih dvajset odstotnih točk, je bila pred dvema letoma le še dobrih deset odstotnih točk. Pri moških je situacija ravno obratna, opažen je trend naraščanja: pred dobrim desetletjem je bila razlika v stopnji zaposlenosti moških brez otrok in tistimi z enim otrokom, mlajšim od šest let, slabih dvajset odstotnih točk, pred dvema letoma pa že petindvajset.

	Brez otrok				1 otrok, mlajši od 6 let			
	2005		2014		2005		2014	
	Moški	Ženske	Moški	Ženske	Moški	Ženske	Moški	Ženske
EU-28	71,0	59,1	70,6	62,9	88,7	59,8	87,0	65,6
Slovenija	68,6	54,4	63,6	53,4	88,5	74,8	89,0	66,3

Vir: Eurostat

Razlog za zaposlitev s krajšim delovnim časom je skrb za otroka ali invalidnega odraslega

Eden možnih razlogov za zaposlitev s krajšim delovnim časom je lahko tudi skrb za otroka ali invalidno odraslo osebo. Slovenija sodi med države, kjer starševstvo ali skrb za invalidne odrasle ne predstavlja prevladujočega vzroka za takšno vrsto zaposlitve. Je pa pri nas pri ženskah opazen močan trend naraščanja – v slabem desetletju, od 2006 do 2014, se je delež tovrstnih zaposlitev podvojil, čeprav je še vedno enkrat nižji od povprečja v EU-28.

	2006		2014	
	Moški	Ženske	Moški	Ženske
EU-28	3,9	29,2	4,2	27,1
Slovenija	:	6,6 (o)	4,4 (o)	13,6

: - ni podatka // (o) – manj zanesljiv podatek

Vir: Eurostat

Vrtci

Slovenija je država, ki je mrežo otroških vrtcev pospešeno razvijala vse od sedemdesetih let prejšnjega stoletja dalje. Tako je bilo leta 2006 v vrtce skupaj vključenih 65 % otrok obeh starostnih obdobij (1–2 leti, 3–5 let), leta 2014 pa 77 % (56 % otrok prvega starostnega obdobja in 90 % drugega). Narašča tudi število vrtcev – v dobrih dvajsetih letih (1992–2014) se je povečalo za 21 %, število oddelkov pa za 29 %.

	Število zavodov	Število oddelkov	Število vključenih otrok
1992/93	774	3.556	66.029
2000/01	814	3.531	63.328
2010/11	891	4.483	75.972
2014/15	979	5.002	84.750

Vir: SURS

Enostarševske družine

V Sloveniji med tipi družin prevladujejo zakonski pari z otroki. Delež enostarševskih družin se je v slabega četrta stoletja (1991–2015) zvišal za približno sedem odstotnih točk, pri čemer je porast večinoma posledica naraščanja deleža materinskih enostarševskih družin. Med vsemi enostarševskimi družinami je bilo leta 1991 in leta 2002 po 86 % materinskih, leta 2011 84 % in leta 2015 81 %; počasi, a vztrajno, pa narašča delež očetovskih enostarševskih družin.

	1991	2002	2011	2015
Materinske	15 %	16 %	21 %	20 %
Očetovske	3 %	3 %	4 %	5 %

Vir: SURS

»Področje enakosti spolov je v zadnjih desetletjih doživelo nekaj napredka, ki se odraža predvsem v spremembah zakonodaje in možnostih žensk za udeležbo v javnem življenju. Vendar je potrebno opozoriti na problematičen položaj žensk, ki živijo v revščini, saj podatki kažejo, da je preživetje nekaterih skupin, kot so starejše ženske ali matere samohranilke, zelo oteženo in se njihov položaj slabša, kar kaže nato, da je ekonomski položaj žensk še vedno spregledano področje enakosti med spoloma.«

Dr. Vesna Leskošek, Fakulteta za socialno delo, Univerza v Ljubljani

Očetovski dopust ter dopust za nego in varstvo otroka

Očetje v Sloveniji imajo pravico do plačanega in neplačanega očetovskega dopusta od leta 2003. Pravica se je uvajala postopoma, jo pa uveljavlja velika večina očetov, ki so do nje upravičeni. Na drugi strani imata starša pravico do delitve dopusta za nego in varstvo otroka – to uveljavlja manj kakor vsak dvajseti oče (letna povprečja se gibljejo do približno 5 %).

Leto	Do 15 dni	Nad 15 dni	Dopust za nego in varstvo otroka
2004	12.667	/	NP
2010	18.042	3.734	1.415
2015	16.374	2.890	1.315

/ - pravica še ni bila uveljavljena // NP- ni podatka

Vir: MDDSZ

»V času sistematičnega uničevanja socialne države je na udaru tudi enakost med spoloma. Obstoj dostopnih vrtcev, domov za ostarele, ustrezno dolgega in med oba spola deljenega porodniškega dopusta, javnih kuhinj, brezplačnega dostopa do kontracepcije in zdravstvenih storitev je namreč ključnega pomena za emancipacijo žensk. V družbi, kjer enakost med spoloma še ni dosežena, razpadanje socialnih sistemov pomeni potiskanje žensk nazaj v zasebno sfero, prekomerno obremenitev z gospodinjstvom in skrbstvenim (nevidnim) delom ter odvisnost. Zato je trenutno ključno narediti vse, kar je potrebno za zaščito, ohranjanje in dolgoročno širjenje socialne države.«

Mojca Svetek, članica študentske Iskre (2015)

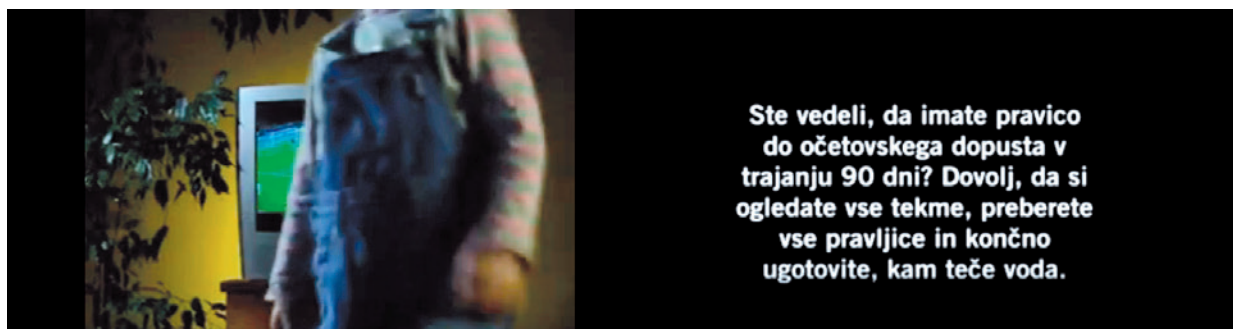
Letno število živorojenih otrok in povprečno mesečno število staršev, ki so izrabili dopust za nego in varstvo otroka			
Leto	Število rojenih otrok	Matere	Očetje
1994	19.463	19.250	64 (0,33 %)
1995	18.980	17.261	131 (0,75 %)
1996	18.788	17.054	127 (0,74 %)

Vir: SURS

Nekaj akcij

Očka, aktiviraj se!

Kakor na mnogih drugih področjih, se je tudi na področju usklajevanja družinskega in poklicnega življenja pokazalo, da zgolj zakonodaja ni dovolj in sama po sebi ne prinaša želenih sprememb. Kljub temu, da si starša v Sloveniji lahko starševski dopust (do leta 2014 poimenovan dopust za nego in varstvo otroka) delita že štirideset let (od 1976), ga izrabi le majhen delež očetov. Neprenosljivi očetovski dopust je očetom sicer omogočil dejavnejše ukvarjanje z majhnimi otroki, vendar pa je bila zlasti ob uvedbi tega dopusta seznanjenost s to pravico slaba. Zato je Urad za enake možnosti od leta 2005 dalje izvajal številne dejavnosti za večjo prepoznavnost in izrabo te pravice - leta 2005 je tako nastal televizijski spot Očka, aktiviraj se!

Televizijski oglas Očka, aktiviraj se! (2005)

Teki očkov

Ena izmed dejavnosti so bili tudi teki očkov. Tek očkov je poseben tek. Zanj niso potrebne vrhunske atletske sposobnosti ali posebne priprave. To niso kvalifikacijski teki za evropsko prvenstvo, čeprav bi se lahko dejavni starši po kondiciji mnogokrat kosali z najboljšimi svetovnimi atletinjami in atleti! Vsak dejaven očka ima dovolj kondicije, da skupaj z naraščanjem premaga krajšo progo. Pa čeprav je naraščaj še v vozičku ali pa si progo ogleda na očkovih ramenih. Zmagovalci teka očkov so vsi, ki progo prehodijo, pretečejo ali prevozičkajo. Mame so dobrodošle kot navijačice in spodbujevalke svoje ekipe. No, pa tudi ovekovečiti je potrebno takšne dogodke, s fotoaparatom ali kamero.

Namen Teka očkov je spodbujanje dejavnega preživljanja časa očetov z otroki ter ozaveščanje o pravicah očetov in pozitivnih vidikih dejavnega očetovstva za otroke in starše.

»Moj oči teče najbolj hitro na svetu. Samo jaz sem pa hitrejši.«

4-letni udeleženec teka očkov

Teki očkov so bili leta 2006 v Kranju, Velenju, Slovenj Gradcu, Murski Soboti in Ljubljani, leta 2010 pa v Sežani, Novi Gorici, Celju, Žalcu, Dobrovi-Polhovem Gradcu, Škocjanu, na Polzeli, v Trzinu, Laškem, Kranju, Rušah, Idriji, Razkrižju, Vodica, Velenju, Semiču, Trbovljah, Piranu in na Vrhniki.

Dodeljevanje otrok v varstvo in vzgojo (2005)

Spolni stereotipi povzročajo škodo tako ženskam kot moškim – če ženskam bolj škodijo na področju plačanega dela, so za moške bolj negativni na področju neplačanega dela, zlasti vzgoje in varstva otrok. Večina otrok je ob razvezah v skrbništvo avtomatično dodeljena materam, praviloma ne na podlagi skrbnega premisleka o tem, kdo izmed staršev je v preteklosti bolj skrbel za otroka, ampak na podlagi zakoreninjenega stereotipa, da je tako 'naravno'.

Urad za enake možnosti je leta 2005 sklical posvet na temo dodeljevanja otrok v varstvo in vzgojo – zagovornica enakih možnosti žensk in moških je namreč prejela številne pobude za obravnavo primerov domnevne diskriminacije očetov pri dodeljevanju otrok v varstvo in vzgojo ob razvezah oziroma razpadih partnerskih skupnosti. Na posvetu so predstavnice in predstavniki društva Ostržek izpostavili zlasti problem kulturnih vzorcev in stereotipov, ki so pri odločanju še vedno prevladujoči – zaradi njih se mlajše otroke skoraj vedno dodeli v varstvo in vzgojo materam; odsotnost raziskave, ki bi preučila,

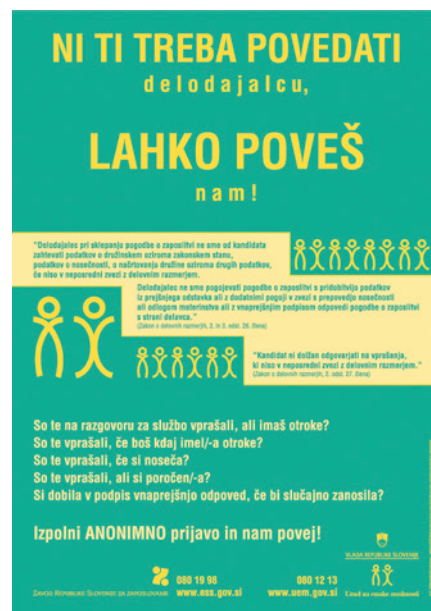
kaj se dogaja z otroki v času trajanja postopka o dodelitvi otrok v varstvo in vzgojo ter kaj se dogaja z njimi po končanem postopku; dolgotrajnost postopkov in potrebnost večje strokovne pomoči staršem, ki se soočajo s problemi starševstva in težavami v medsebojnih partnerskih odnosih.

V Resoluciji o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških, 2005–2013, je kot eden od posebnih ciljev opredeljena podpora programom in projektom za hitrejše ter učinkovitejše obravnavanje in pomoč partnerjema ob razvezah, dodeljevanju otrok, urejanju preživnin in stikov z otroki z zagotavljanjem enakega obravnavanja žensk in moških.

Ni ti treba povedati delodajalcu, lahko poveš nam! 2006

»Imate otroke?«, »Koliko so pa stari?«, »Ste morda noseči?«, »Že kaj razmišljate o nosečnosti?«, »Ste poročeni?« - vse to so vprašanja, ki jih delodajalec kandidatkam in kandidatom za zaposlitev ne sme postavljati, saj mu to zakonodaja prepoveduje že od leta 2003. Kljub temu jih delodajalci v bolj ali manj odkriti obliki še vedno postavljajo.

Urad za enake možnosti je od novembra 2006 do 2007 v sodelovanju z Zavodom za zaposlovanje izvajal akcijo Ni ti treba povedati delodajalcu, lahko poveš nam! – namen akcije je bil na eni strani opozoriti delodajalce na prepoved postavljanja vprašanj o družinskem ali zakonskem stanu, nosečnosti, načrtovanju družine in prepoved pridobivanja podatkov, ki niso v neposredni zvezi z delovnim razmerjem. Na drugi strani pa je bil namen akcije ozavestiti kandidatke in kandidate za zaposlitev o njihovi pravici, da delodajalcu teh podatkov ne posredujejo. Med prijavi delodajalcev, ki kršijo to določbo delovne zakonodaje, so jih 90 % poslane ženske, največ je bilo starih med 21 in 30 let. Največ prijav je bilo zoper zasebni sektor, nečastni rekord je pripadel trgovskemu podjetju, ki je dobilo kar 14 prijav. Ženske so takšna vprašanja najpogosteje dobivale, ko so kandidirale za delovna mesta prodajalk, za pisarniška in administrativna dela, moški pa za najrazličnejša dela, najpogosteje za tista v proizvodnji. Najpogosteje so bila tovrstna vprašanja zastavljena na razgovorih, občasno celo v vprašalnikih.

Zastavljeno vprašanje	Ženske (število) (N)	%	Moški (število) (N)	%
Ste poročeni ali samski	292	26,2 %	47	34,8 %
Ali imate otroke?	315	28,2 %	42	31,1 %
Nameravate imeti otroke	190	17,0 %	15	11,1 %
Ali ste noseči?	110	9,8 %	/	/
Koliko so stari vaši otroci?	165	14,8 %	17	12,6 %
Ste dobili v podpis vnaprejšnjo odpoved?	45	4,0 %	14	10,4 %
Skupaj	1117	100 %	135	100%

Vir: Urad za enake možnosti

»Položaj neplačanega skrbstvenega dela žensk v družbi predstavlja ključno področje, kjer se vprašanje žensk in enakosti spolov neposredno navezuje na aktualne kritike in zahteve po spremembah sistema. Potrebno je demistificirati skrbstveno vlogo, v katero je bila ženska zamejena v kapitalizmu, kapital in državo pa pripraviti do tega, da z drugačno definicijo in organizacijo dela ter z novo družbeno pogodbo prepoznavata temeljni pomen skrbstvenega dela za družbo in svoj delež odgovornosti za njegovo pravično delitev.«

Dr. Majda Hrženjak, raziskovalka, Mirovni inštitut

10 RAZLOGOV, ZAKAJ JE V TEM TRENUTKU BOLJ NUJNO RAZMIŠLJATI O OČETOVSTVU KOT O MATERINSTVU

1. Očetovstvo je treba razumeti kot diskriminirano in spregledano identiteto. Ženske so diskriminirane tudi zaradi potenciranega poudarjanja materinstva, moški so diskriminirani zaradi potenciranega poudarjanja njihove poklicne kariere. Gre v bistvu za obojestransko diskriminacijo, ki ima korenine v modernizaciji, ki ni uspela ohraniti družinske institucije, kakršna je bila v predmodernem času, ampak jo je v bistvu deformirala s pretirano spolno delitvijo dela. V tem procesu so bile ženske oropane aktivnosti v javni, moški pa v zasebni sferi.
2. Moškim mora biti »dovoljeno« biti oče (od žensk pričakuje, da so mame in to, da se ukvarjajo z otroki je interpretirano kot »naravno«, moški, ki se želi več ukvarjati z otroki, kot je to običaj, na primer, želi biti z otroki na porodniškem dopustu, pa je hitro označen kot »copata« in »slabič«, ki ga ima žena pod kontrolo).
3. Skrb za dojenčka in zelo malega otroka vzpostavi čustveno vez in navezanost in omogoča pristne in nežne odnose starša (sedaj običajno matere) do otroka. Skrb in delitev odgovornosti v najzgodnejšem obdobju, je najboljši garant za skrb in delitev odgovornosti v nadaljnjih letih, onemogoča tudi dominantnost matere.
4. K zdravemu in močnemu moškemu sodijo tudi čustva, ki jih bo izkusil in izražal kot roditelj. Antropologija dokazuje, da »mačizem« nima nobene osnove v biologiji, ampak je vzpostavljen kot socialni mehanizem.
5. Materinstvo ne more samo ustvarjati starševstva in očetovstvo ne more nadomestiti in izpodriniti materinstva. Šibka, nežna in čustvena mati ob močnem, grobem in čustveno hladnem očetu, je najslabša starševska kombinacija. Zato je nujno argumentirano, brez predsodkov in stereotipov razmišljati o materinstvu, predvsem pa o očetovstvu.
6. Zato, ker večino ženske prevzemajo odgovornost za nego in vzgojo otrok (porodniške, bolniške), spadajo v rizično delovno skupino. Predvsem ob sprejemu v službo se gleda na ženske predvsem kot na matere in zato nimajo toliko možnosti, to da so tudi moški očetje, pa ni pripoznano kot ovira. Zaplet je mogoče rešiti samo tako, da »rizičnosti« zaradi družinskih obveznosti prevzemata oba, moški in ženska.
7. Resno je treba razmisliti o »očetovskem« dopustu, ne zato, ker imamo porodniški dopust za matere, ampak ker je očetovski dopust individualna pravica očetov in tudi zato, ker gre tudi za otrokovo pravico, da je deležen pozornosti obeh staršev.
8. Ob ločitvah po navadi skrb za vzgojo otrok dodelijo materam; večja vključenost očetov v nego, skrb in vzgojo otrok lahko privede tudi do drugačnih rezultatov. V svetu se vse bolj uveljavlja skupno skrbništvo otrok, nekateri rezultati raziskav družin, kjer so bili očetje bolj vključeni v nego in vzgojo otrok, pa tudi dokazujejo, da je v takšnih družinah manj ločitev.
9. Delitev skrbi za otroke posledično prinaša tudi delitev gospodinjskega dela in drugih odgovornosti, ki jih sicer v družinah prevzemajo ženske. Težko bi namreč našli naloge in vloge v družinah, ki jih ženske lahko opravljajo, moški pa ne. Posledično to pomeni lažje in bolj učinkovito usklajevanje družinskega in poklicnega življenja žensk in moških.
10. Na koncu, čeprav bi najbrž hitro lahko našli še več razlogov, moški, ki še vedno držijo v rokah največ vodilnih položajev odločanja, jih bodo, če se bodo z otroki več ukvarjali, bolje razumeli, hitreje in jasneje videli njihove potrebe in probleme, in posledično bodo sprejemali otrokom in družinam bolj naklonjene in bolj prijazne rešitve.

Urad za žensko politiko o nujnosti dejavnega očetovstva, 2000

IX POLITIČNO ODLOČANJE

»Po zelo očitni izrinjenosti žensk iz odločanja v prvih letih samostojne države so se postopoma uveljavljali poskusi sprejemanja pozitivnih ukrepov. Vpeljava spolnih kvot je pri tem odigrala ključno vlogo in zdaj je v parlamentu več kot tretjina poslank. Žal pri kandidiranju na lokalni ravni, če se volitve izvajajo po večinskem sistemu, napredka ni. Miselnost caplja za zakonodajo, ker so stereotipi in predsodki globoko zakoreninjeni.«

Mag. Majda Potrata, poslanka v Državnem zboru v letih 2000 do 2014

Nekateri pomembni nezakonodajni mejniki

1992	Prva politična stranka (Liberalno demokratska stranka) v Statutu določi 30-odstotno udeležbo vsakega od spolov v organih stranke vsaj na ravni republike in na svojih listah za parlamentarne volitve.
1994	Urad za žensko politiko izda publikacijo Ženske v političnih strankah – v njej so analizirani programi parlamentarnih političnih strank: kakšne (če sploh) programske resolucije imajo na področju enakosti spolov, kakšna je zastopanost žensk itd.
1995	Delovna skupina za enakost spolov pri Paktu stabilnosti za jugovzhodno Evropo ter Urad za žensko politiko po priročniku Ženske to zmoremo I organizirata več usposabljanj za ženske v slovenskih političnih strankah, usmerjenih k razvijanju konkretnih veščin in sposobnosti, potrebnih za profesionalno delo v politiki.
1997	Urad za žensko politiko izvaja dveletni projekt Povečevanje sodelovanja žensk v procesih odločanja in oblikovanja politik, ki ga sofinancira Program Združenih narodov za razvoj (UNDP). Glavna cilja sta uveljavitev integracije načela enakosti spolov kot standardnega orodja pri odločanju na vladni ravni in priprava nacionalne strategije za večjo prisotnost žensk v politiki.
1998	Urad za žensko politiko vzpostavi mrežo regionalnih koordinatoric, ki naj bi v svojih okoljih spodbujale ženske za sodelovanje v politiki ter h kandidiranju na lokalnih in državnih volitvah. Organizira tudi regijska srečanja mestnih in občinskih svetnic.
2001	Formalno je ustanovljeno civilnodružbeno gibanje Koalicija za uveljavitev uravnotežene zastopanosti žensk in moških v javnem življenju. Njen glavni cilj je dopolnitev volilne zakonodaje z uveljavljanjem načela uravnotežene zastopanosti žensk in moških na mestih političnega odločanja.
2002	Urad za enake možnosti organizira nacionalno srečanje mestnih in občinskih svetnic. Delovna skupina za enakost spolov pri Paktu stabilnosti za jugovzhodno Evropo in Urad za enake možnosti izvajata projekt Ženske to zmoremo II, leto kasneje pa projekt Romske ženske to zmoremo – oba sta namenjena večji udeležbi žensk v politiki.
2003	Urad za enake možnosti izvaja dveletni projekt Krepitev nevladnih organizacij za potrebe razvoja, zastopanja in sodelovanja pri oblikovanju in izvajanju politik, sofinanciran iz Programa Združenih narodov za razvoj (UNDP). Cilj projekta je spodbujanje partnerstva med nevladnimi organizacijami in lokalnimi oblastmi pri obravnavanju vprašanj s področja socialne varnosti in enakih možnosti.
2011	Urad za enake možnosti slovenske županje, izvoljene v mandatu 2010–2014, poveže v neformalno mrežo županj. 8. marca je izveden Mentorski dan s političarko – na pobudo strokovnjakinje s področja politične participacije žensk Urad za enake možnosti v sodelovanju z Državnim zborom, Vlado RS ter študentkami Univerze v Ljubljani, Univerze v Mariboru in Univerze na Primorskem organizira dan, ko izkušene političarke na najvišji ravni postanejo mentorice študentkam, ki jih zanima politika.

Ko tako imenovani mehki ukrepi ne delujejo...

Zastopanstvo žensk v politiki je bilo dolgo področje, kjer je bilo poslank ter mestnih in občinskih svetnic dolga leta zgolj nekaj več kot desetina, županov pa polovica manj. Ozaveščevalne akcije – od posvetov in okroglih miz pred vsakokratnimi volitvami do predstavitev kandidatke ne glede na njihovo politično pripadnost ter novinarskih konferenc – niso pripomogle k bistvenim spremembam stanja. Stanje se ni izboljšalo niti po številnih poizkusih ozaveščanja političnih strank, da ni dejanske demokracije brez sodelovanja tako žensk kot moških ter da odločitve, ki jih za vse sprejema zgolj en – moški – spol, nimajo visoke stopnje legitimnosti, saj spregledajo potrebe ter izkušnje druge polovice prebivalstva, v tem primeru žensk. Slovenija je zaradi slabe udeležbe žensk v procesih političnega odločanja na vseh ravneh nenehno dobivala priporočila Odbora Organizacije združenih narodov za odpravo vseh oblik diskriminacije žensk za ureditev tega področja. Nizka udeležba žensk v političnem življenju je nižala tudi uvrstitve Slovenije na lestvicah indeksov enakosti spolov, na katerih je uravnotežena zastopanost žensk in moških na mestih političnega odločanja praviloma eden od kazalnikov enakosti spolov.

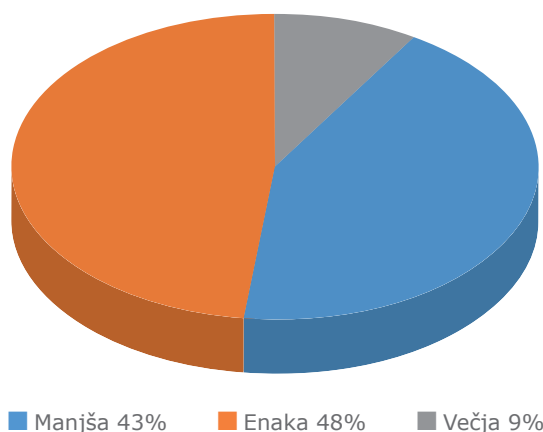
Rezultate je prinesla šele zakonodaja, ki je določila minimalne deleže vsakega izmed spolov ter njuno umeščenost na kandidatnih listah. Tako sta se deleža poslank ter mestnih in občinskih svetnic izboljšala za približno dvajset odstotnih točk. Uravnoteženi, 40-odstotni, udeležbi žensk na mestih političnega odločanja smo se tako približali, nismo pa je še dosegli.

Kaj menimo Slovenke in Slovenci

Urad za žensko politiko je leta 1993 opravil raziskavo³² o položaju žensk v parlamentarnih političnih strankah. Večina (67 %) sodelujočih članic parlamentarnih političnih strank je menila, da je obstoj ženskih skupin znotraj strank potreben in smiseln. Od šestih sodelujočih strank³³ so tri imele programsko resolucijo stranke, ki se nanaša na enake možnosti žensk. Pet od šestih jih je imelo ustanovljeno posebno žensko skupino, delež žensk v članstvu stranke pa je nihal od 20 do 62 %. Statuti stranke so bili v štirih primerih zapisani v zgolj moški spolni slovnični obliki, eden dosledno v ženski in moški, eden pa nedosledno.

Politika je bila tradicionalno gledano moško področje, na katerega so ženske začele vstopati šele po drugi svetovni vojni s pridobitvijo splošne volilne pravice. Zato naklonjenost ženskam v politiki ni samoumevna: da je okolica (družina, soseska, delovno okolje) nenaklonjena njihovem političnemu delu, je ocenila slaba tretjina sodelujočih (27 %), dobra tretjina (34 %) pa čuti naklonjenost. Čeprav smo zakonske določbe, ki so uzakonile minimalni delež vsakega izmed spolov na kandidatnih listah dobili desetletje kasneje, so bile sodelujoče članice političnih strank takšnemu ukrepu, ki bi ženskam vnaprej zagotovil določen delež mest v politiki, naklonjene: (popolnoma) strinjali sta se dve tretjini sodelujočih (64 %), (sploh) ne strinjala pa se je slaba petina (18 %).

Primerjajte moč vplivanja žensk na odločitve znotraj stranke s tisto, ki jo imajo moški v vaši stranki. Ali zanjo lahko rečete, da je:

Vir: Ženske v političnih strankah (1994)

³² Kozmik, Vera (ur.). 1994. Ženske v političnih strankah. Ljubljana, Urad za žensko politiko.

³³ Sodelovale so: Slovenska ljudska stranka, Socialdemokratska stranka Slovenije, Združena lista socialnih demokratov, Liberalno demokratska stranka, Slovenska nacionalna stranka, Slovenski krščanski demokrati; nista sodelovali: Demokrati, demokratska stranka in Zeleni, ekološko socialna stranka.

Razlogov za nizko zastopanost žensk v politiki je več: ženske npr. pogosteje kot moški dvomijo o svojih sposobnostih in veščinah. Zaradi še vedno precej tradicionalne porazdelitve skrbstvenih obveznosti se pojavi vprašanje količine razpoložljivega časa in kako velika ovira za politično udejstvovanje so dolgi delavniki, obveznosti v manj ugodnem času (npr. vikendi, zvečer). Ker političark ni veliko, deklace in mlade ženske niti nimajo vzornic, neredko pa skozi socializacijo dobivajo subtilna sporočila, da je politika stvar moških. V Sloveniji so na najvišjih političnih položajih najpogosteje ženske v srednjih ali poznih srednjih letih, ki imajo za sabo že velik del profesionalne (politične) kariere; praviloma so bolj izobražene od moških, imajo manj ali že preskrbljene otroke; v politiko praviloma vstopajo zato, da bi tam naredile nekaj za področje, s katerega prihajajo; bolj kot moški kolegi se sklicujejo na stroko in strokovne rešitve, poznajo tudi tuje primere in zakonodajo.³⁴

Slovenke in Slovenci smo v Evropski družboslovni raziskavi leta 2002 najnižje ocenili pomen politike za posameznika – naša povprečna ocena na desetstopenjski lestvici je bila 3,2 – v Nemčiji, ki je zasedba prvo mesto, pa 5,1. Kako vprašane osebe utemeljujejo dejstvo, da ima politika v njihovem življenju tako majhen pomen?

»Politika me ne zanima. Nimam pojma o njej.« Ženska, 17 let, 4-letna srednja izobrazba

»Vse skupaj mi je dolgočasno in nezanimivo, prerekanja in usklajevanja.« Ženska, 23 let, 4-letna srednja izobrazba

»Nimam časa za te neumnosti.« Ženska, 28 let, visoka izobrazba

»Se mi zdi oddaljena od mojega sveta. Bolj pomembna mi je globalna politika: kaj se dogaja v svetu, nasilje, boj za mir.« Ženska, 21 let, študentka

»Politika sploh ne obstaja v mojem življenju.« Ženska, 32 let, 4-letna srednja izobrazba

»Zanimajo me le kakšni pomembnejši dogodki. Reševanje političnih problemov prepuščam ljudem, ki so za to odgovorni.« Ženska, 39 let, 4-letna srednja izobrazba

»Se ne bi vtikala, je zelo komplicirana.« Ženska, 48 let, 4-letna srednja izobrazba

»Politiki so nategovalci, govorijo nekaj, delajo pa nekaj drugega. Sem na tekočem s političnim dogajanjem, se mi pa politika gravža. Politika bi teoretično morala nekam voditi, a v praksi ni tako.« Ženska, 36 let, 4-letna srednja izobrazba

Vrednotenje pomena politike in problem nizkega zaupanja v slovenskem prostoru (2004)³⁵

Kaj kaže statistika

Po deležu poslank se je Slovenija na evropskih in svetovnih lestvicah dolga leta umeščala na sramotno nizka mesta. Običajno smo bili v družbi držav Podсахarske Afrike, slabše od nas so se odrezale zgolj Arabske države. V samostojni Sloveniji nam od leta 1992 do leta 2011 nikoli ni uspelo preseči 13-odstotnega deleža izvoljenih žensk v državnem zboru. Stanje se je močno izboljšalo šele po spremembi volilne zakonodaje, ki je za kandidatne liste predpisala minimalni delež vsakega izmed spolov. Kljub temu, da smo stanje izboljšali za več kakor 20 odstotnih točk, pa uravnotežene zastopanosti še nismo dosegli.

	1990	1992	1996	2000	2004	2008	2011	2014
Delež poslank	18,7 %	13,3 %	7,8 %	13,3 %	12,2 %	13,3 %	32,2 %	35,6 %

Da je z zgolj tako imenovanimi mehкими ukrepi – kot so npr. spodbujanje političnih strank, da s samourejevalnimi ukrepi zvišajo delež izvoljenih žensk – napredek prepočasen, dokazuje tudi izjemno počasno naraščanje deleža političark na lokalnem nivoju. S približno 2-odstotnim napredkom na mandat bi spolno uravnoteženo sestavo mestnih in občinskih svetov dosegli šele krepko po letu 2050. Sprememba volilne zakonodaje, ki je določila minimalni delež vsakega izmed spolov na kandidatnih listah, je že vplivala na volitve 2006, ko se je delež mestnih in občinskih svetnic izboljšal za skoraj 10 odstotnih točk. Na lokalnih volitvah leta 2014 pa je svetniška mesta zasedla slaba tretjina žensk.

³⁴ Vir: Antić Gaber, Milica in Selišnik Irena. 2012. Politično polje, zasebno življenje in vstopanje žensk v politiko. Teorija in praksa. 49 (2): 396-415.

³⁵ Malnar, Brina. 2004. Vrednotenje pomena politike in problem nizkega zaupanja v slovenskem prostoru. V: Brina Malnar, Ivan Bernik. S Slovenkami in Slovenci na štiri oči. Ljubljana, FDV.

Leta 1996 je Urad za žensko politiko opravil analizo, iz katere je razvidno, da v kar 23 mestnih oziroma občinskih svetih ni sedela niti ena ženska (v 42 pa le ena). Leta 2002 ni bilo nobene svetnice v 31 občinah, leta 2010 pa v desetih.

	1994	1998	2002	2006	2010	2014
Delež svetnic	10,8 %	12,0 %	13,1 %	21,5 %	22,0 %	31,8 %

Vir: SURS

Na županskih mestih, v katera volilna zakonodaja ne posega z ukrepi za izboljšanje zastopanosti manj zastopanega spola, je stanje nespodbudno: v dobrih dvajsetih letih na županskih mestih namreč nikoli nismo imeli vsaj desetine županj. Najmanj – zgolj dober odstotek – jih je bilo v mandatu 1994–1998, največ – slabih osem odstotkov pa jih je bilo izvoljenih leta 2014: le v 16 od 212 slovenskih občinah. Med njimi pa ni bilo niti ene, ki bi vodila mestno občino.

	1994	1998	2002	2006	2010	2014
Število županskih mest	147	191	193	210	212	212
Delež županj	1,4 %	4,2 %	5,7 %	3,4 %	4,7 %	7,5 %

Vir: SURS

V štiridesetčlanskem Državnem svetu je delež žensk tradicionalno nizek, uravnoveženi zastopanosti se v dobrih dveh desetletjih obstoja te institucije nismo niti približali. Še največ, 5 svetnic oziroma 12,5 %, smo imeli leta 1997. Predsedniškega mesta Državnega sveta ženska še ni zasedala.

	1992	1997	2002	2007	2012
Delež državnih svetnic	2,5 %	12,5 %	7,5 %	2,5 %	7,5 %

Vir: Ženske v politiki v Sloveniji³⁶

Delež poslank iz Republike Slovenije v Evropskem parlamentu je bil – zlasti v primerjavi z zastopanstvo žensk na drugih političnih funkcijah – vedno visok. K takšni zastopanosti je nedvomno pripomogla zakonodaja, ki je predpisala minimalni delež in umeščanje žensk in moških na kandidatne liste.

	2004	2009	2011	2014
Število slovenskih poslanskih mest v EU parlamentu	7	7	8	8
Delež slovenskih EU poslank	42,9 %	28,6 %	50,0 %	37,5 %

Vir: Evropski parlament

V Sloveniji smo prvo žensko na najvišjem mestu izvršilne oblasti dobili leta 2013. Od leta 1990 do danes je dvanajst Slovenskih vlad tako vodilo zgolj 8 % žensk.

1990-2016	Število
Predsednik vlade	11
Predsednica vlade	1

Do sestava vlade, ki je nastopila mandat leta 2014, nikoli nismo imeli uravnoveženih deležev ministrov in ministric – najmanj ministric je bilo v mandatu 1997–20005 (4 %), največ pa v mandatu 2008–2012 (28 %).

³⁶ Pleš S., Tanja, Klara Nahtigal, Angela Murko Pleš. 2013. Ženske v politiki v Sloveniji. Analiza stanja. Ljubljana, Inštitut za družbeno kreativnost.

	1990–1992	1992–1993	1993–1997	1997–2000	2000–2000	2000–2002	2002–2004	2004–2008	2008–2012	2012–2013	2013–2014	2016 ³⁷ februar
Delež ministric³⁸	7,4 %	9,1 %	10,3 %	3,7 %	5,9 %	18,8 %	18,2 %	17,4 %	28,0 %	8,3 %	21,1 %	50,0 %

Vir: Vlada RS

»V Sloveniji, kot v številnih ostalih državah Evropske unije, se je ženske v politiki dojemalo in se jih še vedno dojema za luksuz. V skladu s to logiko je ženskam nenaklonjeno ravnanje domačih in tujih političnih elit povsem razumljivo, saj v času krize ni prostora za luksuz. V tem tonu lahko razumemo tudi marčevsko (2015) zavrnitev resolucije Evropskega parlamenta (Zuberreport), ki izpostavlja ukrepe za izhod iz krize kot spolno pristranske in vzrok za povečano ranljivost in neenakost žensk. Ni potrebno poudarjati, da so k zavrnitvi prispevali tudi glasovi slovenskih evropslancev.«

Izr. prof. dr. Tomaž Deželan, Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani

Nekatere akcije

Ženske to zmoremo!

Projekt Ženske to zmoremo I sta Urad za žensko politiko in Delovna skupina za enakost spolov pri Paktu stabilnosti za jugovzhodno Evropo izvajala v obliki delavnic za usposabljanje žensk za politično delovanje.

Projekt Ženske to zmoremo II sta Delovna skupina za enakost spolov pri Paktu stabilnosti za jugovzhodno Evropo in Urad za enake možnosti izvajala leta 2002. Namenjen je bil krepitvi politične moči in vpliva žensk v parlamentarnih strankah samih. Članice parlamentarnih strank so se lahko udeležile seminarjev, na katerih so se usposabljevale, kako v stranki bolje zastopati potrebe volivk, kako reševati vprašanja neenakosti spolov, kako ustvariti, spremeniti ali dopolniti strankino politiko enakosti spolov, kako jo narediti javno prepoznavno ter kako medstrankarsko sodelovati na področju enakosti spolov v politiki. Sodelovalo je šest parlamentarnih strank (Liberalna demokracija Slovenije, Slovenska demokratska stranka, Slovenska ljudska stranka, Nova Slovenija, Združena lista socialnih demokratov, Stranka mladih Slovenije).

Zadnji iz niza projektov Ženske to zmoremo je nosil naslov Romske ženske to zmoremo, izvajal se je leta 2003. Njegov namen je bil spodbuditi Rominje k večjemu vključevanju v javno in politično življenje. Vključene so bile Rominje Dolenjske, Bele Krajine in Prekmurja, ki so na seminarjih gradile solidarnost z ženskami znotraj romske skupnosti in se povezovale politiki ter političarkami na ravni lokalnih skupnosti in države.

³⁷ Ker mandat aktualne vlade še ni končan in deležev ne bi mogli izračunati primerljivo s preteklimi izračuni, prikazujemo zgolj trenutno stanje.

³⁸ Delež je izračunan tako, da so upoštevani vsi ministri in ministrice, ki so bili v nekem obdobju člani oziroma članice vlade, ne glede na dolžino svojega ministrskega mandata.

Mreža županj

Urad za enake možnosti je želel spodbuditi povezovanje županj na eni strani ter integracijo načela enakosti spolov v politike na lokalni ravni na drugi, zato je leta 2011 organiziral prvo srečanje županj na visoki ravni, ki ga je vodila takratna direktorica Urada, kasneje pa ministrica oziroma državna sekretarka. Neformalna mreža županj je povezala ženske vseh političnih opcij - na dveh srečanjih letno, vsakič v organizaciji druge županje so županje. Županje so se na ta način seznanile z različnimi vprašanji in izzivi na področju enakosti spolov, na katera ima lokalna skupnost velik vpliv. V okviru projekta Uravnovežimo odnose moči med spoloma³⁹ so se lahko udeležile tudi študijskega obiska Norveške (2013 in 2014), kjer so vprašanja enakosti žensk in moških že desetletja ena pomembnejših vprašanj razvoja. Rezultat študijskih obiskov so akcijski načrti za enakost spolov, sprejeti v sodelujočih občinah.

Srečanje ministrice, pristojne za enakost spolov, in županj (Nazarje, 2013)

»Upravljanje z zadevami, ki se dotikajo skupnosti, bodisi v lokalnih okoljih ali na ravni države, je vedno vpeto v kontekst kompleksno prepletene mreže okoliščin, interesov in ozadij. To se sliši zlovešče, vendar je v resnici normalno in pričakovano stanje, saj ljudje zagovarjamo različne poglede na vseh področjih življenja (od kulture in športa do ohranjanja narave, javne uprave, prometa, šolstva), ki nas tako ali drugače zaznamujejo. Zavzemamo se za različne prioritete in vrednote, ki poskušajo sobivati, uspevati in prevladovati znotraj okolja, v katerem skupaj živimo. Pri tem nastopamo kot posameznice, posamezniki, društva ali civilno družbene organizacije, kot podjetja, sindikati, politične stranke in lokalne ter državne inštitucije. V vseh teh dejavnostih so vedno prisotna tveganja, da nekoga vodi ego bolj kot razum, da ga bolj usmerja maščevanje kot napredek, da vedno najprej vidi svoje koristi in šele mnogo pozneje (če sploh) pomisli na uspeh, srečo in veselje drugih ljudi. Oba spola sta izpostavljena tem tveganjem, vendar se ženske lažje osredotočamo na iskreno in srčno vzpostavitve sodelovanja, povezovanja in napredka, ki služi ciljem, večjim od posameznika. Izkušnje iz mreže županj to potrjujejo in tvorno prispevajo h krepitvi razvoja številnih lokalnih okolij širom Slovenije.«

Mag. Olga Karba, županja občine Ljutomer, gostiteljica prvega srečanja mreže županj (v mandatu 2010–2014)

Mentorski dan s političarko

Politika se zdi ljudem, zlasti pa mladim, velikokrat odmaknjena in nezanimiva. Javna podoba politike je pri nas slaba, mediji pozornost praviloma usmerjajo na senzacije, tudi kultura političnega dialoga je običajno na nizki stopnji. Ker je delež žensk v politiki na najvišji ravni začel naraščati šele po letu 2011 (uveljavljeni zavezujoči zakonski ukrepi), je bilo tudi vzornic, s katerimi bi se poistovetile mlade ženske, malo.

»Dan s političarko je bila zame pomembna izkušnja. Kot bodoča kulturna in socialna antropologinja se zavedam pomembnosti 'terenskega dela'. Nikjer drugje namreč ne bi mogla tako podrobno in kompleksno spoznati dela žensk v politiki in se tako odprto pogovoriti o profesionalnih in zasebnih problemih, s katerimi se političarke dnevno srečujejo. [...] In prav ta moč je tista, zaradi katere bi se ženske morale številčnejše podati v politiko in soočiti našo družbo s problemi, za katere so kot ženske še posebej občutljive.«

Katarina Parovel, študentka (2011); dan preživela s poslanko mag. Andrejo Rihter

³⁹ Sofinanciran iz programov Norveškega finančnega in mehanizma in finančnega mehanizma Evropskega gospodarskega prostora.

Na pobudo strokovnjakinje s področja politične participacije žensk je Urad za enake možnosti v sodelovanju z Državnim zborom, Vlado RS ter študentkami treh univerz (Ljubljana, Maribor, Primorska) organiziral mentorski dan s političarko. Za politiko zainteresirane mlade ženske so 8. marec preživele z eno od uveljavljenih političark na visoki ravni (poslanka, ministrica, vodja kabineta predsednika Državnega zbora) ter jo spremljale pri njenih obveznostih.

»Ta mentorski dan s političarko je bil naporen in vsebinsko natrpan, videla sem, da je njihovo delo zahtevno in zelo odgovorno. Vesela sem, da sem se ga lahko udeležila in lahko rečem, da predstavlja nekakšno prelomnico v mojem življenju. Že od nekdaj me je politika zanimala, vendar se mi je zdela preveč oddaljena, nedosegljiva in tuja. S to izkušnjo pa sem spoznala, da je politično udejstvovanje lahko ena od mojih življenjskih poti.«

Sabina Pšajd, študentka (2011), dan preživel s poslanko Alenko Jera

Nagovor podpredsednika Državnega zbora na zaključnem dogodku Mentorskega dne, 2011

Mentorski dan na Ministrstvu za notranje zadeve in Policiji, 2011

»Projekt je pomemben tudi zato, ker statistika o vključenosti žensk v politiko in družbeno odločanje kaže, da smo ženske v Sloveniji slabo zastopane. V politiki in tudi sicer nas je premalo, zato so odločitve včasih slabše, kakor bi lahko bile. Kakor na vseh področjih je tudi v politiki pomembno, da so odločitve sprejete za čim širši krog ljudi, kar pa je mogoče le, če sta sorazmerno zastopana oba spola. Na nekatere probleme gledamo vsak s svojimi očmi in jih vsak po svoje tudi rešujemo.«

Alenka Jeraj, poslanka v Državnem zboru RS (2008–2011)

Povzetek uspešno izvedenega mentorskega dne, pri katerem je sodelovalo preko trideset političark in študentk, je pokazal koristnost takšnega pristopa: mlade ženske so dobile edinstveno priložnost vpogleda v vsakdan političark, v njihove konkretne naloge in delo, v dileme, s katerimi se soočajo na dnevni ravni in v pristope k reševanju izzivov, političarke pa so dobile priložnost spoznavati, kako njihovo delo skozi informacije, ki jih ponujajo mediji, vidi mlada generacija. Da je ta predstava precej daleč od realnosti, je pokazal najpogostejše izrečen stavek študentk: »Vašega dela si pa nisem tako predstavljala!«

»Zakaj tudi sama menim, da je bil to izvrsten dan? Predvsem zaradi možnosti, da se ene in druge – študentke in političarke – zrcalimo, soočamo in spoznavamo v realnih situacijah. Da razbijemo stereotipe, pogledamo v zakulisje in si odgovorimo na vprašanja, na katera ni vedno lahko najti odgovorov.«

Majda Širca Ravnikar, ministrica za kulturo (2008–2011)

X ODLOČANJE V GOSPODARSTVU

»Pred 20 leti se je začela nova doba. Države po vsem svetu so sprejele Pekinško deklaracijo in se zavezale k odpravljanju neenakosti med spoloma. Dekleta so se začela množično vpisovati na fakultete – in presenetile vse. Po 20 letih so v večini držav ženske bolj izobražene del prebivalstva, imajo izjemno finančno moč in odločajo o večini nakupov. Znanstvena fantastika za naše babice! Toda na ključnih mestih, kjer se krojijo usode in sprejemajo strateške odločitve – v podjetjih, znanosti ali državi –, so ženske še vedno redke ptice, pogosto potisnjene na obrobje. Dokler bo tako, bomo še vedno samo stali na pragu nove dobe in upali, da bodo naši otroci vendarle odrasli v svet, ki jih ne bo zaznamoval po spolu ali kaki drugi lastnosti, temveč jih bo sprejemal in ocenjeval po sposobnostih, srčnosti in zagnanosti. Tak svet ne bo nastal sam od sebe – naloga naše generacije je, da ga ustvarimo.«

Sonja Šmuc, izvršna direktorica Združenja Manager

Nekaj pomembnih nezakonodajnih mejnikov

1991	Pri Združenju Manager je ustanovljena sekcija managerk, ki si prizadeva za višji odstotek žensk na vodilnih položajih in spodbujanje ženskega menedžmenta v Sloveniji. Sekcija leta 2012 pripravi dokument Vključi. Vse – strokovne podlage za uresničitev enega izmed ciljev Zaveze Združenja Manager 15/2020: povečati delež menedžerk v vodstvih podjetij na 40 %.
	Sekcija managerk pri Združenju Manager prvič podeli priznanje Ženskam prijazno podjetje. Od leta 2002 se priznanje imenuje Managerkam prijazno podjetje – z njim želijo izpostaviti pomen in vlogo vodilnih in vodstvenih žensk, tako v podjetju kot v širši družbi. Podjetje mora imeti na vodilnih in vodstvenih mestih (generalna direktorica, članica uprave, izvršna direktorica) več kot 1/3 managerk, vsaj 40 zaposlenih, v zadnjih treh letih izkazovati trend rasti ter uspešne poslovne rezultate po kazalnikih, ki se uporabljajo v računovodskih izkazih podjetij.
2005	Združenje Manager podeli prvo priznanje Artemida. Namen priznanja je povečati prepoznavnost vodilnih menedžerk in poudariti njihovo vlogo v ustvarjanju dodane vrednosti v podjetju ali organizaciji. Artemida spodbuja ženske, da se odločijo za menedžerske izzive in stopijo na najodgovornejše mesto v organizaciji. Dobitnice priznanja lahko postanejo generalne direktorice, predsednice uprav v srednji ali veliki gospodarski družbi, ki so vodilno mesto prvič zasedle v preteklem letu, in direktorice na vodilnem položaju v pomembni negospodarski družbi.
2011	Urad za enake možnosti 800 največjih podjetij v Sloveniji pozove k sprejemu ukrepov za zagotovitev uravnotežene zastopanosti žensk in moških na mestih odločanja v gospodarstvu; podjetja, ki kotirajo na borzi, pa k podpisu Izjave o večji zastopanosti žensk v upravah evropskih podjetij, ki jo je pripravila Evropska komisija. Istočasno izvede raziskavo o stanju na področju uravnotežene zastopanosti žensk in moških na mestih odločanja v gospodarstvu v Sloveniji.
2012	Urad za enake možnosti ob 8. marcu pripravi tematsko novinarsko konferenco, na kateri izpostavi vprašanje, ali res izkoriščamo ves potencial, če je za polovico prebivalstva – ženske – zaradi številnih družbenih (npr. stereotipi) in organizacijskih (npr. stekleni strop, stekleni labirint in stekleno dvigalo) ovir – dostop do menedžerskih položajev težji.
2013	Sektor za enake možnosti pri MDDSZ v partnerstvu z Združenjem Manager ter Komisijo za preprečevanje korupcije uspešno kandidira na razpisu Evropske komisije in iz programa PROGRESS pridobi sredstva za izvajanje projekta Vključi.Vse. Poleg ozaveščanja o pomenu uravnotežene zastopanosti žensk in moških na mestih odločanja v gospodarstvu, so v projektu pripravljeni tudi konkretni ukrepi za doseg uravnoteženosti.

2015	Državnozborni Odbor za delo, družino, socialne zadeve in invalide ter Komisija za peticije ter za človekove pravice in enake možnosti na skupni seji Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti zavežeta k pripravi zakona, ki bo urejal vprašanje neuravnotežene zastopanosti žensk in moških na mestih odločanja.
	V okviru projekta Vključi.Vse sta izvedeni dve raziskavi – prva o razlikah med kariernimi potmi slovenskih menedžerk in menedžerjev ter druga o netransparentnosti pri kadrovanju na menedžerska mesta kot možni oviri za slabo zastopanost žensk.
2016	V normativni program dela Vlade RS je umeščena priprava zakona, ki bo urejal uravnoteženo zastopanost žensk in moških na mestih odločanja.

Ko naravni napredek ni napredek...

Tema uravnotežene zastopanosti žensk in moških na mestih odločanja v gospodarstvu je aktualna v Sloveniji in širše. Gre tako za vidik demokratičnosti kot poslovni oziroma ekonomski vidik. Poslovni argument (angl. *business case*) temelji na raziskavah,

ki so dokazale pozitivno povezavo med prisotnostjo žensk v upravah podjetij in poslovnimi rezultati teh podjetij – to lahko pripišemo predvsem dejstvu, da so z večjo raznolikostjo članstva (tako glede starosti, izobrazbe, spola ...) bolj celovite tudi sprejete rešitve. Če pa na to vprašanje pogledamo skozi prizmo demokracije, katere pomemben del je enakost spolov oziroma uravnotežena zastopanost žensk in moških na vseh področjih javnega in zasebnega življenja, potem ne moremo govoriti o doseženi družbeni pravičnosti: ženske namreč kljub povprečno višji izobrazbi in kljub dejstvu, da so skoraj v enaki meri kot moški udeležene na trgu dela, nimajo enakih možnosti dostopa do najvišjih mest odločanja. V Sloveniji je trenutno (2016) v največjih gospodarskih družbah, ki kotirajo na borzi, 10 % predsednic uprav – to sta zgolj dve ženski od dvajsetih oseb na tem položaju. V EU-28 jih je še manj, 7 %.

Ozaveščevalno gradivo, projekt Vključi.Vse (2015)

Ko je Evropska komisija leta 2003 vzpostavila podatkovno bazo o ženskah in moških na mestih odločanja, smo imeli v Sloveniji v 19 največjih podjetjih, ki kotirajo na borzi, 6 % predsednic in 20 % članic uprav. Deset let kasneje, leta 2013, pa 10 % predsednic in še vedno 20 % članic uprav. S takšno stopnjo tako imenovanega naravnega napredka, ko pustimo, da stvari tečejo svojo pot in da podjetja sama uvidijo pomen izrabe izobrazbenega in delovnega kapitala žensk, se bi uravnoteženi zastopanosti žensk in moških na mestih odločanja v gospodarstvu približali šele po letu 2080.

Če je enemu spolu otežkočen dostop do najvišjih mest odločanja, potem je naloga države, da se vmeša in ustvari okolje za odpravljanje ovir, ki temu spolu – v tem primeru ženskam – onemogočajo polno izrabo potencialov. Ovire so različne – od osebnih do organizacijskih in družbenih. Praksa drugih držav in tudi praksa na področju političnega odločanja kaže, da se stanje spremeni samo tam, kjer to predpiše zakonodaja.

Kaj menimo Slovenke in Slovenci?

Posebni Evrobarometer⁴⁰ o ženskah in moških na mestih odločanja kaže veliko naklonjenost slovenskega prebivalstva enakosti spolov na mestih odločanja: kar 95 % prebivalk in prebivalcev se strinja, da bi morale biti ženske ob enakih kompetencah enako udeležene na mestih odločanja v podjetjih. Zakonodajo, ki bi zagotavljala večjo uravnoteženost spolov, pod-

pira 80 % vprašanih – ženske (85 %) nekoliko bolj kakor moški (76 %). Slaba polovica (47 %) celo podpira denarno kazen za podjetja, ki kotirajo na borzi, ki ne bi dosegala uravnotežene zastopanosti.

Kakšna bi bila po vašem mnenju najbolj učinkovita sankcija, če podjetja, ki kotirajo na borzi, ne bi dosegla uravnotežene zastopanosti?

	Denarna kazen	Brez možnosti kandidiranja za javna sredstva	Izničenje odločitev uprave	Izničenje imenovanja člana nadzastopanega spola	Razpust podjetja
EU-28	49 %	30 %	28 %	28 %	10 %
Slovenija	47 %	19 %	31 %	38 %	11 %

Vir: Posebni Eurobarometer 376. 2012.

In kaj počnemo v praksi?

Urad za enake možnosti je leta 2011 pod drobnogled vzel stanje v največjih podjetjih v Sloveniji⁴¹. Od 253 sodelujočih jih je samo tretjina potrdila, da so že kdaj v zgodovini obstoja na najvišjem mestu odločanja imeli žensko (najpogosteje v finančnih in zavarovalniških dejavnostih), v dobri petini (22 %) organizacij pa je bila ženska na najvišjem mestu odločanja v času anketiranja. Med nižjim menedžmentom (vodje skupin, oddelkov, izmen), je imelo uravnotežen delež žensk in moških 14 % sodelujočih, med srednjim (vodje organizacijskih enot – npr. služb, sektorjev) 22 %. Samo 3 % organizacij je imelo sprejet interni akt ali ukrep za uravnoteženo zastopanost žensk in moških na vodstvenih in vodenjskih položajih. Najpogosteje izpostavljen glavni razlog, da takšnega akta nimajo, je, da o tem v organizaciji še niso razmišljali. Naklonjenost samourejevalnim ukrepom (30 % žensk na najvišjih menedžerskih položajih do leta 2015, 40 % do 2020) je majhna. Med glavnimi razlogi, da ne dosegajo uravnotežene zastopanosti žensk in moških na mestih odločanja, podjetja naštevajo, da gre za panogo, kjer je en spol zastopan izrazito številčneje (40 %), da celotno skupino najvišjega menedžmenta predstavlja samo ena oseba (29 %), še vedno pa so prisotni predsodki, da med ženskami ni dovolj izkušenih in primernih kandidatk (6 %), za moške tega ni menil nihče, in predsodek, da med srednjim menedžmentom med kandidatkami ni dovolj velike izbire za najvišja mesta (11 %).

Organizacije glede na to, ali so kdaj imele žensko na najvišjem mestu odločanja, delež

Da, že kdaj v zgodovini: 33 %

Da, v zadnjih petih letih: 29 %

Da, trenutno: 22 %

Vir: Uravnotežena zastopanost žensk in moških na mestih odločanja v gospodarstvu. 2012.

⁴⁰ Evropska komisija. 2012. Posebni Eurobarometer 376. Ženske na mestih odločanja.

⁴¹ Uravnotežena zastopanost žensk in moških na mestih odločanja v gospodarstvu. Analiza stanja. 2012.

Raziskava iz leta 2014⁴² je ugotavljala, v čem so karierne poti slovenskih menedžerk drugačne od karier-nih poti menedžerjev. Glavne ugotovitve so pokazale: moški so v povprečju prvo menedžersko funkcijo prevzeli prej (stari 29 let) kot ženske (pri 31 letih). Razlogi za počasnejše napredovanje žensk so različni, a je kot eden ključnih izpostavljen skrbstvena vloga žensk. Zamisel o menedžerski karieri je bila tako pri moških kot ženskah večinoma izključno njihova (moški 64 %, ženske 46 %). Nekoliko večji je delež žensk, ki so imele spodbudo nadrejenega (45 % žensk, 31 % moških). Neformalne stike s sodelavci moški ocenjujejo kot bolj pomembne za njihovo poklicno napredovanje kot ženske. Večina menedžerk meni, da bi ženske povečale možnosti doseganja najvišjih položajev, če bi spletale več neformalnih socialnih mrež tako z moškimi kot ženskami. Zanimivo je, da skoraj polovica moških meni, da ženskam mreženje ne bi koristilo, medtem ko tako misli četrtnina žensk. Moški pogosteje kot ženske menijo, da je očetom težje graditi menedžersko kariero kot moškim brez otrok, oboji pa so mnenja, da je materam težje graditi menedžersko kariero kot ženskam brez otrok. Skoraj vsi moški (97 %) menijo, da niso bili deležni strožjih standardov kot osebe nasprotnega spola, ko so drugi ocenjevali njihovo delo, medtem ko 61 % žensk meni, da so bile deležne strožjih standardov kot moški. Rezultat lahko razumemo kot odraz androcen-trične organizacijske kulture ter po spolu specifičnih kriterijev pri postopkih kadrovanja in napredovanja.

Anketirane menedžerke in menedžerji so ocenili, da so za manjše število žensk na najvišjih menedžerskih položajih v primerjavi z moškimi najbolj pomembni naslednji razlogi: družbeni stereotipi, ki ženskam preprečujejo doseganje vodilnih položajev, tudi ko imajo potrebne sposobnosti, obremenjenost žensk z materinstvom in skrbjo za družino, drugačna vzgoja žensk in moških, da v podjetjih ne poskrbijo za enakost pri napredovanju, pomanjkanje neformalnih zvez.

Enakost spolov na mestih odločanja v gospodarstvu. 2015.

Anketirane osebe ocenjujejo, da so moški in ženske v njihovi organizaciji enako obravnavani, moški se s tem strinjajo bolj kot ženske. Ženske bolj kot moški ocenjujejo, da morajo ženske na njihovem delovnem področju za enako priznanje delati več kot moški in da imajo menedžerji večji vpliv kot menedžerke pri sprejemanju pomembnih odločitev v njihovem podjetju. Večina žensk (83 %) meni, da je manjša udeležba žensk na najvišjih položajih odločanja v gospodarstvu problem, ki bi ga bilo potrebno reševati, medtem ko se večina moških (54 %) s tem ne strinja. Večina žensk (62 %) in slaba petina moških (18 %) meni, da bi v Sloveniji morali uvesti kvote za uravnoteženo udeležbo moških in žensk na mestih odločanja v gospodarstvu.

Raziskava o transparentnosti izbora menedžerskega kadra v organizacijah slovenskega zasebnega in javnega sektorja⁴³ je preverjala, kako transparentne so prakse izbora/imenovanja tega kadra in katere možne ovire za uravnoteženo zastopanost žensk in moških na menedžerskih položajih so zaznane. Stanje glede udeležbe žensk na najvišjih menedžerskih položajih je podobno kot v prvi analizi stanja iz leta 2012: v večini organizacij še nikoli niso imeli ženske na najvišjem mestu odločanja. Če povzame-mo ključne izsledke: sporne prakse imenovanja/izbora menedžerskega kadra so v povprečju pogostejše zaznane v zasebnem kot v javnem sektorju, pri čemer moramo upoštevati, da je javni sektor podvržen večjemu nadzoru (načrti integritete, informacije javnega značaja ...) in da so teme transparentnosti v tem sektorju posledično bolj vidne ter ozaveščenost najverjetneje višja. Netransparentni načini ka-drovanja menedžmenta močno ožijo možnost enakega dostopa tako do kandidiranja kot do izbora ter povečujejo možnost izbora po načelu 'več enakega', ko se ne spodbuja raznolikosti (niti po spolu niti po drugih osebnih okoliščinah).

⁴² KanjuoMrčela, Aleksandra, Tina Kogovšek, Maša Filipovič Hrast, Barbara Lužar, Tjaša Toni. 2015. Enakost spolov na mestih odločanja v gospodarstvu. Končno poročilo. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede. Raziskava je bila del projekta Vključi.Vse, ki ga je iz sredstev programa PROGRESS sofinancirala Evropska unija.

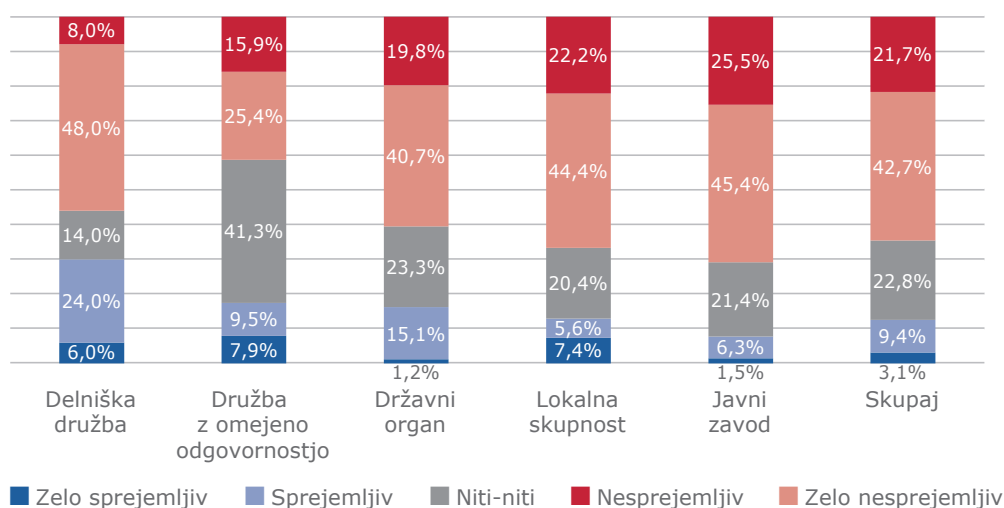
⁴³ Robnik, Sonja. 2015. Enakost spolov na mestih odločanja – pomen transparentnega kadrovanja. Končno poročilo. Ljubljana, MDDSZ. Raziskava je bila del projekta Vključi.Vse, ki ga je iz sredstev programa PROGRESS sofinancirala Evropska unija.

Hipotetičen primer kadrovanja:

V vaši organizaciji ste imeli interni razpis za delovno mesto vodja oddelka X. V ožji izbor prideta Marko in Mateja. Oba imata enako smer izobrazbe, ona ima zaključen znanstveni magisterij, on univerzitetno diplomu. Oba sta bila na letnih razgovorih s strani nadrejenega ocenjena odlično, oba sta teste opravila nadpovprečno dobro, Mateja nekoliko bolje od Marka. Mateja uživa nekoliko večjo podporo kolektiva. O njunem zasebnem življenju se ve, da je Marko star 45 let, ima dva polnoletna otroka, je poročen, rad se ukvarja s športom; Mateja je stara 33 let, ima enega 3-letnega otroka, želi še kakšnega, je poročena, je ambiciozna.

O tem, kdo bo vodja oddelka X, v končni fazi odloča vodja službe. Izbere Marka, kar utemelji s tem, da Mateja delu ne bi bila tako predana kot Marko, ker bo itak odšla na porodniško.

Kako bi bil takšen način izbora na splošno dojet v vaši organizaciji?

Vir: Enakost spolov na mestih odločanja – pomen transparentnega kadrovanja. 2015.

Ocena sprejemljivosti diskriminatornega in netransparentnega kadrovanja je pomemben pokazatelj normalizacije tovrstnih praks. Čeprav na podlagi teh ocen ne moremo ugotoviti, koliko je dejansko tovrstnega kadrovanja v praksi, pa lahko sklepamo, da obstaja in da ni samoumevno, da je dojeto kot sporno oziroma celo nezakonito.

»Čeprav se formalno položaj Slovenk nedvomno izboljšuje, se črno-beli prispevki k enakosti spolov ne izražajo dovolj učinkovito v vsakodnevnih praksah. Predvsem v luči finančne krize ostaja področje ženskega dela problematično, saj se brezposelnost, protikrizni ukrepi in nižanje plač žensk dotaknejo pogostejše. Hkrati ostaja zastopanost Slovenk na najvišjih položajih občutno nižja – statistično boljši izobrazbi navkljub. Tako lahko trdimo, da so v slovenskem prostoru – z besedami feministične teorije – stropi še vedno stekleni in tla lepljiva.«

Pina Sadar, antropologinja, raziskovalka na Univerzi v Durhamu (2015)

Kaj kaže statistika?

Mednarodna organizacija dela⁴⁴ je pripravila pregled stanja v 108 državah, zajela pa je vse položajne stopnje menedžmenta. Najvišji, skoraj 60-odstotni delež nižjih, srednjih in višjih menedžerk imajo na Jamajki. Med članicami EU se je s sedmim mestom najbolje odrezala Latvija, kjer je bil leta 2012 delež menedžerk 45,7 %. Na 24. mestu ji sledi Francija (39,4 % v 2012), na 26. pa Slovenija (39,0 % v letu 2012). Med zajetimi državami je stanje najslabše v Pakistanu (3,0 % v letu 2008).

⁴⁴ Vir: Mednarodna organizacija dela. 2015. Women in Business and Management. Gaining Momentum. Abridged Version of the Global report.

Mesto	Država	Leto	Ženske na vseh nivojih menedžmenta skupaj (nižji, srednji, višji) v 108 državah (zadnji dostopni podatki do leta 2012)
1.	Jamajka	2008	59,3 %
2.	Kolumbija	2010	53,1 %
3.	Sveta Lucija	2004	52,3 %
...			
26.	Slovenija	2012	39,0 %
...			
106.	Jordanija	2004	5,1 %
107.	Alžirija	2004	4,9 %
108.	Pakistan	2008	3,0 %

Vir: Women in Business and Management. Gaining Momentum. Abridged Version of the Global report. 2015.

Evropska komisija zbira podatke za največja podjetja, ki kotirajo na borzi: v EU-28 je takšnih 614, v Sloveniji 20. Tako na ravni EU-28 kot na ravni posameznih držav ne moremo govoriti, da sta deleža žensk in moških uravnotežena, pa naj gre za predsedniška ali članska mesta uprav, generalno-direktorska, izvršna ali neizvršna direktorska mesta. Slovenija se, kar se tiče uravnotežene zastopanosti žensk in moških na teh mestih, giblje nekoliko nad povprečjem EU-28: z dvema predsednicama uprav dosežemo 10 % delež, kar je nekoliko nad povprečjem EU-28.

Na nobenem od teh položajev ni v EU niti ene države, kjer bi bila spola uravnoteženo zastopana – še najbolj se temu cilju približujeta Slovaška (30 % predsednic uprav) in Francija (33 % članic uprav). Na drugi strani je cel niz držav, kjer v največjih gospodarskih družbah, ki kotirajo na borzi, ni niti ene predsednice uprave (npr. Češka, Danska, Estonija, Irska, Luksemburg, Malta, Nizozemska, Portugalska).

Ženske na mestih odločanja v EU-28, največje gospodarske družbe, ki kotirajo na borzi, stanje april 2015	EU-28 (614 podjetij)	Slovenija (20 podjetij)
Delež predsednic uprav	7 %	10 %
Delež članic uprav	21 %	22 %
Delež generalnih direktoric	4 %	15 %
Delež izvršnih direktoric	14 %	24 %
Delež neizvršnih direktoric	22 %	22 %

Vir: Evropska komisija, podatkovna baza o ženskah in moških na mestih odločanja

Nekaj akcij Vključi.Vse

Sektor za enake možnosti pri MDDSZ je leta 2013 skupaj z Združenjem Manager in Komisijo za preprečevanje korupcije uspešno kandidiral za sredstva na razpisu Evropske komisije (program Progress). Glavni cilji projekta so bili pridobiti vedenje o tem, kakšen je položaj in kakšne so karijerne poti menedžerjev in menedžerk, ali so netransparentni postopki kadrovanja lahko ovira za nizko zastopanost

žensk, priprava orodij za delodajalce, s katerimi bodo lahko izboljševali delež menedžerk, in splošna ozaveščevalna kampanja.

Združenje Manager je pripravilo Model 6 Vključi. Vse – šest ukrepov za iskanje in razvoj talentov z največ potencialna za vodilna in vodstvena mesta: 1. Kadrovanje – od treh, ki kandidirajo, vsaj ena ženska; 2. Izobraževalni programi in karierni načrt; 3. Karierno mentorstvo; 4. Upravljanje delovne uspešnosti; 5. Karierno sponzorstvo in 6. Določitev ciljnega deleža žensk v vodstvu podjetij. Medtem ko je mentorstvo že uveljavljen pristop, je sponzorstvo precej nov ukrep, ki po-

maga narediti ženske vidne – sponzor ali sponzorka namreč bodoči menedžerki omogoči, da se dokaže v organizaciji na tistih nivojih, kjer se sprejemajo pomembne odločitve. K vidnosti žensk pripomorejo tudi drugi ukrepi, npr. mreženje – tako je nastal seznam Vključene.

Pomemben del projekta je bila tudi medijska kampanja: najbolj odmeven je bil niz petih kratkih filmov – skritih kamer. Ljudje so bili postavljeni v absurdne situacije: od tega, da je bil več kakor trem ženskam hkrati omejen dostop do badminton igrišča, vstop v trgovino z oblekami pa dovoljen le ob določenih urah, ženskam ponujeno dražje avtomobilsko zavarovanje kakor moškim, moškim omogočen vstop v dvigalo, ženske pa so morale hoditi po stopnicah, do tega, da sta bili hrana in pijača v restavraciji za ženske dražji. Namen teh kamer je bil opozoriti na to, da je enako neumno ženskam onemogočati dostop do najvišjih mest v gospodarstvu. Odziv je bil izjemen: na Youtube si je filme ogledalo okrog 100.000 ljudi, na Forumu o enakosti spolov (Bruselj, 2015) jih je predvajala tudi Evropska komisija, veliko odziva je bilo tudi preko Facebook strani Enakost spolov.

»Ob zadnjih polemikah v zvezi z 96. členom predloga zakona o delovnih razmerjih, ki med odpovednimi razlogi za redno odpoved delovnega razmerja s strani delodajalca predvideva tudi osebni razlog, želimo izraziti svoje nestrinjanje s predlaganim razlogom.

Po predlogu zakona je osebni razlog za odpoved podan, če delavec zaradi svojega vedenja, pomanjkanja znanja ali zmožnosti ali zaradi neizpolnjevanja posebnih pogojev, določenih z zakonom, ni sposoben izvrševati pogodbenih ali drugih obveznosti iz delovnega razmerja. Sporen se nam zdi predvsem razlog neustreznost vedenja, kajti pod tem pojmom se lahko razume marsikaj, če ni natančno opredeljen. Kakšno je ustrezno vedenje, je po tem predlogu prepuščeno subjektivni presoji delodajalca, kar daje delodajalcu neomejene razloge za odpust.

Še zlasti smo zaskrbljene, kako bi takšna ureditev vplivala na položaj žensk na delovnem mestu in njihovo odpuščanje, saj delež žensk med brezposelnimi zadnja leta stalno narašča in že presega 50 %. Med novo prijavljenimi osebami na zavodih za zaposlovanje je tako bilo v letu 1999 med trajnimi presežki kar 55,9 % žensk, kar daje slutiti, da je eden izmed prikritih kriterijev pri določanju tehnoloških viškov tudi spol. To potrjujejo tudi številni klici žensk na brezplačni telefon Urada za žensko politiko, ki so jih že v času izrabe porodniškega dopusta in dopusta za nego in varstvo otroka ali takoj po vrnitvi na delo uvrstili med tehnološke presežke. Pri tako težko opredeljivem pojmu kot je neustrezno vedenje obstaja nevarnost, da se bo tudi v teh primerih upošteval spol, zlasti da bo eden od kriterijev pričakovano stereotipno mišljenje o podobi ženske in njeni vlogi.

Zato se ne moremo strinjati z vedenjem kot razlogom za redno odpoved delovnega razmerja v 96. členu predloga zakona.

Odziv Urada za žensko politiko ob predlogu, da bi bil v novi delovni zakonodaji kot možen razlog za odpuščanje naveden osebni razlog, 14. 8. 2000

Nekaj pomembnih nezakonodajnih mejnikov⁴⁵

1995	Urad za žensko politiko izvede posvet o položaju žensk na delovnem mestu in izda publikacijo Problemi žensk na delovnem mestu – opažanja sindikatov.
	Ustanovljena je Zveza kmetic Slovenije – nevladna organizacija, ki združuje kmečke in podeželske ženske in si prizadeva za njihove pravice ter za enakost med spoloma.
	Urad za žensko politiko se odzove na predlog za podaljšanje dopusta za nego in varstvo otroka na tri leta – raziskava Odnos delodajalcev do porodniškega dopusta in dopusta za nego in varstvo otrok pokaže, da delodajalci v primeru triletnega dopusta ne bi več zaposlovali žensk.
1997	Urad za žensko politiko izda zloženko in plakat o spolnem nadlegovanju na delovnem mestu. V ozaveščevalni akciji Kako reči šefu združijo moči Združena lista socialnih demokratov, Sindikat delavcev v zdravstveni negi, Sindikat zdravstva in socialnega varstva, Sindikat delavcev bank in hranilnic Slovenije, Sindikat vzgoje, izobraževanja in znanosti, Sindikat kovinske in elektroindustrije ter Urad za žensko politiko.
1998	Urad za žensko politiko izda publikacijo Ženske in moški v Sloveniji: zaposlenost, brezposelnost, plače – prva publikacija na to temo, ki prikaže številne kazalnike o položaju na trgu dela, razčlenjene po spolu.
	Urad za žensko politiko organizira javno razpravo o pokojninski reformi z vidika spolov ter izda publikacijo Pokojninska reforma in ženske.
	Urad za žensko politiko začne izvajati izobraževalno-ozaveščevalni projekt Odpiramo vrata ženskam – med drugim po območnih enotah Zavoda za zaposlovanje in v sodelovanju z Delovo borzo dela organizira delavnice Iskanje pravice za delavke, strokovne posvete z delodajalci in institucijami.

⁴⁵ Ker se področje trga dela prepleta s področjem usklajevanja zasebnega in poklicnega življenja, je veliko dejavnosti omenjenih pod poglavjem Družinsko življenje in partnerstvo, usklajevanje zasebnega in poklicnega življenja.

1999	Urad za žensko politiko izda priročnik Kako se spopasti s spolnim nadlegovanjem na delovnem mestu, prvi priročnik o tem pojavu v slovenskem jeziku.
2000	Urad za žensko politiko nasprotuje predlogu, da bi bil v novi delovni zakonodaji kot možen razlog za odpustitve naveden osebni razlog. To bi namreč pomenilo predvsem slabšanje položaja žensk, zlasti nosečnic in mater majhnih otrok, ki jih delodajalci zaradi starševskih odsotnosti pogosto dojemajo kot bolj tvegano delovno silo.
2001	Pri Zvezi svobodnih sindikatov je ustanovljen Odbor za enake možnosti. V okviru Akcijskega programa zaposlovanja in Programov aktivne politike zaposlovanja se izvaja program spodbujanja poklicnega uveljavljanja žensk. Rezultati: informacijsko središče za spremljanje in podporo uveljavljanju žensk na trgu dela, informacijski sistem za spremljanje položaja žensk na trgu dela, analiza položaja žensk na trgu dela, 30 usposobljenih promotork ženskega podjetništva. Ustanovljen je Zavod META, ki spodbuja razvoj ženskega in družinskega podjetništva. Ženske združuje v nacionalne in mednarodne poslovne mreže, ki pomagajo ženskam pri zagonu in razvoju podjetništva.
2003	Urad za enake možnosti organizira posvet o spolnem nadlegovanju na delovnem mestu in delodajalcem posreduje primer izjave o politiki proti temu pojavu v delovnih okoljih.
2004	Urad za enake možnosti opravi obširno analizo objav prostih delovnih mest z vidika uporabe obeh spolnih slovničnih oblik. Urad za enake možnosti leta 2004 izda zloženko o spolnem nadlegovanju na delovnem mestu, s katero ozavešča o pojavu in spodbuja delodajalce k sprejemu organizacijske politike proti temu pojavu. Urad za enake možnosti izda brošuro Moje pravice. Enaka obravnava žensk in moških v Zakonu o delovnih razmerjih – gre za pregled določb o enakosti spolov ter ukrepov za lažje usklajevanje družinskega in poklicnega življenja in možnih načinov pomoči. Programi aktivne politike zaposlovanja začnejo enakost spolov upajati kot horizontalni pristop – ženske so ena od ciljnih skupin, določen je delež žensk, ki morajo biti vključene v posamezni ukrep.
2005	Urad za enake možnosti izvede akcijo ozaveščanja o spolnem nadlegovanju na delovnem mestu Ne nadleguj(em)!
2006	Ob 8. marcu Urad za enake možnosti organizira posvet o partnerstvu žensk in moških na trgu dela.
2007	Zveza svobodnih sindikatov začne podeljevati Rožo mogoto, priznanje za izjemni dosežek na področju enakih možnosti žensk in moških. Priznanje podelijo 8. marca. Urad za enake možnosti organizira posvet Ženske na trgu dela – statistika in dejstva. Osrednja tema so prakse zaposlovanja, vloga kadrovskih služb pri večji enakosti spolov pri zaposlovanju, naloge in vloga inšpektorata za delo, sindikatov in delodajalcev.
2010	Javna agencija RS za podjetništvo in za tuje investicije ter Ministrstvo za gospodarstvo organizirata dogodka o podjetnicah ter njihovih uspehih Postani podjetnica! – namenjeni so spodbujanju ženskega podjetništva, odkrivanju možnosti svobodnega odločanja o lastni karieri in uspehu. Urad za žensko politiko, Združenje Manager in Fakulteta za družbene vede organizirajo konferenco Raznolikost med zakonodajo in prakso, na kateri teče razprava o vlogi menedžmenta pri oblikovanju nediskriminacijske organizacijske politike. Iz sredstev Operativnega programa razvoja človeških virov se financira projekt Dan za punce, ki ga izvaja Zdrženje delodajalcev Slovenije in GIZ Podjetnost – projekt omogoča osnovnošolkam vpogled v tipično moške poklice in jih spodbuja k vpisu v spolno netradicionalne srednje šole.
2015	Sektor za enake možnosti pri MDDSZ skupaj z Občino Bistrica ob Sotli organizira posvet o položaju kmečkih žensk in spolnih stereotipih glede delitve dela na kmetiji (projekt Uravnotežimo odnose moči med spoloma, Program Norveškega finančnega mehanizma, 2009–2014).

»V obdobju po osamosvojitvi se položaj žensk v Sloveniji ni izboljšal, na določenih področjih se je še poslabšal. Moški so v povprečju bolje plačani od žensk, ne glede na to, da so ženske v povprečju bolj izobražene od moških. Razlika med plačami po spolu je najvišja prav med najbolj izobraženimi (ob dokončani višješolski oziroma visokošolski izobrazbi so ženske v letu 2012 v povprečju zaslužile kar za 489 EUR manj kot moški z isto izobrazbo). Nevidni strop je ena izmed ključnih ovir pri napredovanju in uveljavitvi žensk tako v politiki kot v zasebnem in javnem sektorju. Eno izmed rešitev na področju enakosti vidimo v uvedbi kvot, po vzoru Nemčije, tako v nadzornih svetih in v upravnih odborih gospodarskih družb.«

Mag. Andreja Poje, izvršna sekretarka Zveze svobodnih sindikatov Slovenije

Vzponi in padci ...

Ženske so v Sloveniji na trgu dela tradicionalno prisotne, njihov delež se je povečeval od 1920-ih let dalje: leta 1955 je bila med zaposlenimi tretjina (33 %), leta 1991 pa že skoraj polovica žensk (47 %). Statistični podatki tudi kažejo, da v tako imenovanem obdobju tranzicije (pozna 1980-a do zgodnja 1990-a) ženske niso bile v slabšem položaju kakor moški, kar se tiče odpuščanja in težav pri iskanju zaposlitve. Se je pa položaj žensk na trgu dela začel slabšati v 1990-ih letih.

»Ekonomska neodvisnost žensk je predpogoj, da se lahko ženske samostojno in neodvisno odločajo o tem, kakšno življenje želijo živeti. In če se na Slovenskem 55 % zaposlenih žensk po neto plači uvršča v pet najnižjih decilov, 5 % moških pa v pet najvišjih, so ženske v naši družbi še daleč od dejanske in popolne ekonomske neodvisnosti. Takšno stanje zahteva politične in družbene spremembe.«

Metka Roksandić, Ženski lobi Slovenije

V Evropski uniji je veliko pozornosti namenjene zmanjševanju in odpravi plačne vrzeli (razlika med povprečnim bruto urnim zaslužkom moških in žensk). V Sloveniji se je plačna vrzel od leta 1995, ko razpolagamo s prvimi podatki, do leta 2013 znižala za 10,8 odstotnih točk. Že nekaj let je Slovenija država z najnižjo plačno vrzeljo v državah EU. Kljub temu pa 3,2-odstotna plačna vrzel pomeni, da moški v povprečju v primerjavi z ženskami v desetih letih zaslužijo za avto nižjega cenovnega razreda več denarja. Povedano z drugimi besedami: s to razliko bi lahko povprečno slovensko gospodinjstvo deset let plačevalo električno energijo.

»V Odboru Zveze svobodnih sindikatov Slovenije za enake možnosti, posvetovalnem telesu predsedstva ZSSS, smo se odločile delovati za doseganje enakih možnosti manj s pozivanjem države, naj ukrepa namesto nas, in bolj z lastnimi dejavnostmi. Sindikati namreč podpisujemo kolektivne pogodbe in imamo vpliv na trg dela. Korak za korakom smo začele so-ustvarjati orodja za enakost (npr. strokovne podlage za kolektivno pogajanje za enake možnosti, smernice za enake možnosti žensk znotraj lastne sindikalne organizacije, usposabljanje za sindikalne zaupnike, specialiste za enake možnosti, Certifikat družini prijazno podjetje, mediacija za reševanje sporov na delovnem mestu po mirni poti). Posebej me veseli priročnik, ki je nastal že po mojem mandatu, o enakem plačilu za enako delo ali delo enake vrednosti, ker nadaljuje tradicijo ustvarjanja novih orodij za enakost. S priznanjem Roža mogota smo pozornost usmerjale na izjemne dosežke za enake možnosti žensk in moških v sindikatu in družbi, ki nas navdihujejo. Svet spreminjajo majhni koraki v pravo smer!«

Lučka Böhm, izvršna sekretarka Zveze svobodnih sindikatov Slovenije

Napredek je, a podjetnost še ni ženskega spola

Podjetništvo je eno tistih področij, na katerem – ne le v Sloveniji, ampak tudi v državah EU – prevladujejo moški. Za razvoj ženskega podjetništva, zlasti za posebne programe promotorstva ženskega podjetništva, so v Sloveniji najbolj zaslužne posameznice in nevladne organizacije. Država se je leta 2000 na potrebe odzvala s Programom poklicnega uveljavljanja žensk, katerega namen je bilo ustvarjanje spodbudnih pogojev in okolja za žensko podjetništvo.

Po indeksu skupne podjetniške aktivnosti⁴⁶ je v Sloveniji leta 2002 1,37 % odraslega prebivalstva delovalo v podjetništvu zaradi pomanjkanja boljših priložnosti za zaposlitev, 3,26 % pa zaradi priložnosti. Podatek sicer ni razčlenjen po spolu, vendar pa lahko na podlagi podatkov, da smo leta 2013 v Sloveniji med vsemi nastajajočimi podjetniki/podjetnicami imeli 40 % takšnih, ki so se v podjetniške vode podali iz nuje⁴⁷, in da se je delež samostojnih podjetnic med samozaposlenimi ženskami močno povečal, posredno sklepamo, da je podjetništvo iz nuje in ne zaradi priložnosti, prevladujoča oblika novonastalega podjetništva pri ženskah.

Leta 2002 je bila povprečna oseba, ki se je v Sloveniji podala na podjetniško pot: moškega spola, stara med 25 in 34 let, z najmanj srednješolsko izobrazbo.

Global Entrepreneurship Monitor 2002

Statistični podatki o podjetnicah⁴⁸ kažejo, da je bil leta 2012 v Sloveniji nižji delež podjetnic kakor v EU-28: med vsemi osebami, ki se ukvarjajo s podjetništvom, je bilo v Sloveniji 29 %, v EU-28 pa 31 % podjetnic. Podjetnice so leta 2012 predstavljale 8 % žensk med aktivno delovno silo, moški 16 %. Slovenske podjetnice praviloma delajo s polnim delovnim časom (85 %), kar je več kot v EU-28 (70 %). V povprečju so bile tega leta podjetnice v Sloveniji mlajše od podjetnikov in bolj izobražene. V primerjavi z letom 2008 je delež podjetnic v Sloveniji narasel za 22, podjetnikov pa za 12 odstotnih točk.

Leta 2012 je bila povprečna podjetnica v Sloveniji nekoliko mlajša (največ podjetnic v skupini 25–49 let) od podjetnika ter nekoliko bolj izobražena (32 % žensk v primerjavi z 19 % moških je imelo najmanj višješolsko izobrazbo).

Statistical Data on Women Entrepreneurs in Europe

Kmečka ženska: veliko dela, redko gospodari

1. Države pogodbenice bodo upoštevale posebne probleme kmečkih žensk, kot tudi pomembnost vloge, ki jo imajo le-te v ekonomskem preživetju svojih družin, vključno z delom na gospodarskih področjih, kjer se ne ustvarja dohodek, in sprejele primerne ukrepe, da bi se določbe te Konvencije uporabljale tudi za ženske v podeželskem okolju.
2. Države pogodbenice bodo sprejele vse primerne ukrepe za odpravo diskriminacije kmečkih žensk, da bi jim na temelju enakosti moških in žensk zagotovile sodelovanje pri razvoju podeželja in uživanje koristi v zvezi s tem razvojem, zlasti pa, da bi jim zagotovile: a) pravico do sodelovanja pri izdelavi in izvajanju razvojnih načrtov na vseh ravneh; b) pravico do ustreznega zdravstvenega varstva, vključno z informacijami, nasveti in storitvami v zvezi z načrtovanjem družine; c) pravico do neposredne uporabe programov socialnega varstva; d) pravico do vseh vrst usposabljanja in izobraževanja - formalnega in neformalnega, v številni opismenjevanje, kot tudi med drugim, do vseh storitev v okviru skupnosti za povečanje njihovega splošnega tehničnega znanja; e) pravico do organiziranja skupin za samopomoč in kooperacij, da bi uveljavile enak dostop do gospodarskih dejavnosti z zaposlovanjem ali opravljanjem samostojne dejavnosti; f) pravico do udeležbe v vseh aktivnostih skupnosti; g) pravico do dostopa do kmetijskih kreditov in posojil, tržnih olajšav, ustrezne tehnologije in enake obravnave v zemljiški in agrarni reformi ter programih za ponovno naseljevanje; h) pravico do ustreznih življenjskih razmer, zlasti glede stanovanja, higienskih razmer, električne energije in preskrbe z vodo, prometa in zvez.

14. člen Konvencije Organizacije združenih narodov o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk

Kmečke ženske so se začele združevati v aktive v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja v okviru kmetijskih zadrug. Leta 1991 je bilo aktivov 266, šteli pa so 15.815 članic⁴⁹. Leta 1995 je bila ustanovljena

⁴⁶ Vir: Rebernik, Miroslav, Polona Tominc, Miroslav Glas in Viljem Pšeničny. 2002. Global Entrepreneurship Monitor 2002. The Slovenian Report. The Winding Road to Entrepreneurial Society.

⁴⁷ Vir: Rebernik, Miroslav, Polona Tominc, Katja Crnogaj, Karin Širec, Barbara Bradač Hojnik, Matej Rus. 2014 Pomanjkanje vitalnosti slovenskega podjetništva. GEM Slovenija 2014.

⁴⁸ Vir: Statistical Data on Women Entrepreneurs in Europe. Country Fiche. Slovenia. 2014. European Commission.

⁴⁹ Vir: Začetno poročilo RS o sprejetih ukrepih za odpravo vseh oblik diskriminacije žensk. 1993. Ljubljana, Urad za žensko politiko.

Zveza kmetic Slovenije kot nevladna organizacija, ki danes združuje okoli 80 društev oziroma približno 6.500 članic. Veliko terenskega dela je v pred- in poosamosvojitvenem obdobju opravila kmetijsko-gospodinjstva svetovalna služba, ki je – med drugim – na terenu svetovala o upravljanju gospodarskih dejavnosti, vodenju gospodinjstva, higieni, vzgoji otrok, skrbi za zdravje, negi bolnih in ostarelih ter ženske informirala o javnem delovanju in odločanju v kmetijski zadruzi, lokalni skupnosti in drugje. Danes svetovalke in svetovalci za kmečko družino in dopolnilne dejavnosti delujejo v okviru kmetijsko-gozdarskih zavodov.

Javno dostopni podatki o kmečkih ženskah so skopi, pogosto o njihovem življenju lahko sklepamo le na podlagi raziskav. Povprečna kmečka ženska v Sloveniji je bila leta 2010 stara 52 let, imela je dokončano osnovnošolsko izobrazbo in je na teden delala 8 ur več kakor deset let prej, 44 ur.

Povprečna kmečka ženska v Sloveniji	2000	2005	2010
Starost	50	50	52
Izobrazba	Osnovnošolska	Osnovnošolska	Osnovnošolska
Število ur dela/teden	36 ur	42 ur	44 ur

Vir: SURS

Leta 1991 je po anketi o Kmečki družini dobra polovica kmetic živela na kmetiji, kjer je bil lastnik nekdo drug (54 %), slaba petina je bila lastnic (18 %) in slaba tretjina (28 %) solastnic. Čeprav podatki niso neposredno primerljivi, lahko sklepamo, da se je delež gospodaric v zadnjih dvajsetih letih (1991–2013) povečal, je pa v zadnjem desetletju (2010–2013) opazen trend upadanja (4 o.t.), znižala pa se je tudi povprečna starost gospodarice, ki je bila leta 2013 stara 58 let.

	1991
Lastnica	17,5 % kmetij
Solastnica	28,2 % kmetij

Vir: Anketa Kmečka družina⁵⁰

	2000	2013
Delež gospodaric – upraviteljic	27,0 %	22,8 %
Povprečna starost	60	58

Vir: SURS

Kaj menimo Slovenke in Slovenci?

Odnos do ekonomske neodvisnosti žensk je merilo tudi Slovensko javno mnenje⁵¹. Leta 1993 je s trditvijo *Biti zaposlena je za žensko najboljši način, da doseže samostojnost* (močno) soglašala dobra polovica moških in dve tretjini žensk, leta 2003 pa dve tretjini moških in skoraj tri četrtine žensk.

Biti zaposlena je za žensko najboljši način, da doseže samostojnost	Moški		Ženske	
	(Močno) soglaša	(Sploh) ne soglaša	(Močno) soglaša	(Sploh) ne soglaša
1993	55,8 %	20,5 %	65,0 %	13,5 %
2003	67,9 %	14,4 %	73,1 %	12,7 %

Vir: Slovensko javno mnenje, 1993 in 2003

⁵⁰ Projekt Kmečka družina je v začetku 1990-ih izvajala Biotehniška fakulteta, Oddelek za agronomijo (A. Barbič)

⁵¹ Jogan, Maca. 2004. Spolna neenakost kot (ne)samoumevna značilnost sodobne slovenske družbe. V: Malnar, Brina in Bernik Ivan. S Slovenkami in Slovenci na štiri oči. Ljubljana, FDV.

Odmik od tradicionalnega razmišljanja, da je ženski mesto doma, pa zvedeni ob vprašanju, kakšno zaposlitev naj ima ženska, ko je v družini predšolski otrok. Leta 2003 je raziskava Slovenskega javnega mnenja (ibid.) pokazala, da so moški bolj naklonjeni temu, da ženska ostane doma – tako je menila dobra tretjina moških in slaba četrtnina žensk. Ženske so bile tudi bolj naklonjene delu s polnim delovnim časom (slaba petina moških in dobra četrtnina žensk).

Kakšno zaposlitev naj ima ženska, ko je v družini predšolski otrok	Moški	Ženske
S polnim delovnim časom	19,3 %	26,8 %
S skrajšanim delovnim časom	45,0 %	48,7 %
Ostane naj doma	35,7 %	24,5 %
Skupaj	100 %	100 %

Vir: Slovensko javno mnenje, 2003

In kaj počnemo v praksi?

»Analiza kaže, da bi bila uporaba horizontalnega načela enakosti spolov v politike in ukrepe sama nezadostna za doseganje enakosti spolov na trgu dela. Še vedno so potrebni ukrepi in politike, neposredno namenjeni nadaljnjemu zmanjševanju razlik po spolu (posebej glede segregacije na področjih dela in glede razmer pri delu, med temi tudi razlik v plačah). [...] Preobremenjenost žensk zaradi staranja prebivalstva in naraščajočo količino skrbstvenega dela je treba upoštevati pri nadaljnjem oblikovanju politik in ukrepov na področju enakosti spolov.«

Vrednotenje izvajanja Resolucije o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških, 2005–2013

Spolno nadlegovanje na delovnem mestu je Zakon o delovnih razmerjih prepovedal leta 2003. Raziskave slovenskega javnega mnenja so ga začele meriti že desetletje pred tem – prvič leta 1993⁵², ko je bilo postavljeno splošno vprašanje: *Včasih se ljudje na delovnem mestu znajdejo v položaju, ko so izpostavljeni nadlegovanjem, ponudbam ali namigom v zvezi s spolnostjo, s strani svojih sodelavcev ali nadrejenih. Taki poskusi vključujejo včasih fizični dotik, včasih pa le pogovore z namigi na spolnost. Ali se vam je že zgodilo kaj takega?* Pritrdilno je odgovorilo 25 % vprašanih – med njimi je bilo 54 % žensk. Ker se v začetku devetdesetih o pojavu⁵³ pri nas še ni (veliko) govorilo, je treba odgovore razumeti v tem kontekstu: ozaveščenost o pojavu je bila slaba, z njim se raziskovalno še nismo ukvarjali podrobneje, tudi ustrezne zakonodaje še ni bilo. Kasnejše raziskave – ki so podrobneje opredelile pojav in se ukvarjale tudi s storilci/storilkami ter odzivi na spolno nadlegovanje – so ugotovile, da so pojavu mnogo pogostejše izpostavljene ženske. Prva je to ugotovila že raziskava Slovenskega javnega mnenja leta 1998: po tej raziskavi je spolno nadlegovanje na delovnem mestu doživelo 10 % vprašanih – med njimi 66 % žensk. Povedano drugače: spolno nadlegovanje je doživela vsaka osma ženska in vsak štirinajsti moški. Leta 1999 je ista raziskava spolno nadlegovanje na delovnem mestu preučila podrobneje: med petnajstimi ponujenimi oblikami je vsaka tretja ženska doživela žvižganje, ocenjujoče ogledovanje, namige; 'slučajne' telesne dotike; dvoumne opazke o videzu, telesu. Moški so tovrstne oblike doživljali veliko redkeje, manj kakor ena petina. Vseh žrtev spolnega nadlegovanja je bilo po tej raziskavi 19 %. Najpogostejši nadlegovalci žensk so bili sodelavci – ženske so bile 6-krat bolj izpostavljene nadlegovanju s strani sodelavcev kot moški s strani sodelavk. Tretjina nadlegovalcev žensk so bili nadrejeni.

V okviru akcije Kako reči šefu ne (gl. poglavje Nekaj akcij) je bila izvedena telefonska anketa, v kateri je sodelovalo 439 zaposlenih žensk. Pokazala je nujnost ozaveščanja o pojavu, saj sodelujoče tako imenovanih blažjih oblik (npr. žvižganje, opazke, namigi, šale s spolno vsebino itd.) večinoma ne prepoznajo kot spolno nadlegovanje.

⁵² Vir: Jogan, Maca. 2000. Spolno nadlegovanje na delovnem mestu. Teorija in praksa, 37/3.

⁵³ Pojavu je dala ime ameriška profesorica prava Catharine MacKinnon leta 1976.

Našteti je nekaj pripetljajev na delovnem mestu, ki jih mnogi označujejo kot spolno nadlegovanje. Kako bi jih označili vi?	To je spolno nadlegovanje	To je v nekaterih primerih lahko spolno nadlegovanje	To ni spolno nadlegovanje
Grožnje o poklicnem nazadovanju ali izgube službe ob zavrnitvi spolnih odnosov	94,1 %	1,4 %	4,6 %
Zalezovanje, izsiljeni objemi ali poljubi	93,8 %	1,4 %	4,8 %
Obljube o poklicnem napredovanju in nagradah ob privolitvi v spolne odnose	91,8 %	1,6 %	6,6 %
Razkazovanje (eksibicionizem)	89,3 %	1,8 %	8,9 %
Povabila s seksualnimi namigi	82,2 %	5,5 %	12,3 %
Pogosti, na videz naključni telesni dotiki	72,0 %	9,3 %	18,7 %
Telefonski pogovori ali pisma z opolzko vsebino	71,8 %	5,9 %	22,3 %
Kazanje pornografskih slik na delovnem mestu	65,1 %	11,2 %	23,7 %
Opolzko govorjenje	52,2 %	14,4 %	33,5 %
Šale s seksualno vsebino	20,5 %	11,4 %	68,1 %
Žvižganje, opazke, namigi	19,1 %	7,3 %	73,6 %

Vir: Telefonska anketa projekta Kako reči šefu ne? 1997.

Urad za enake možnosti je leta 2007 izvedel raziskavo o tem pojavu v sodelovanju s številnimi sindikati. Verbalno (npr. nedobrodošlo osvajanje, spreminjanje službenih tem v spolne, zgodbe, šale s spolno vsebino, sugestivne pripombe, opazke, namigovanja, obscen jezik ...), neverbalno (spolno sugestivne geste, strmenje v dele telesa, e-sporočila s spolno vsebino ...), telesno (neželeno dotikanje, objemanje, poljubljanje, spolni napad ...), karierno spolno nadlegovanje (obljubljena ugodnost v zameno za dejanje spolne narave) ali nadlegovanje zaradi spola (fizična napadalnost, zastraševalno vedenje, obrekovanje, žaljenje, posmehovanje zaradi spola osebe) je doživel velik delež sodelujočih, med njimi prevladujejo ženske. Najpogostejši spolni nadlegovalci ženskih žrtev so sodelavci, sledijo jim nadrejeni. Tudi pri žrtvah moškega spola so najpogostejši nadlegovalci sodelavci – najpogosteje verbalnega spolnega nadlegovanja. Na takšna neželena ravnanja so se ženske najpogosteje odzivale s šalo ali umikom, enako moški. Če se je s šalo odzvala približno polovica žensk, je bil tak odziv pri moških višji – približno tri petine.

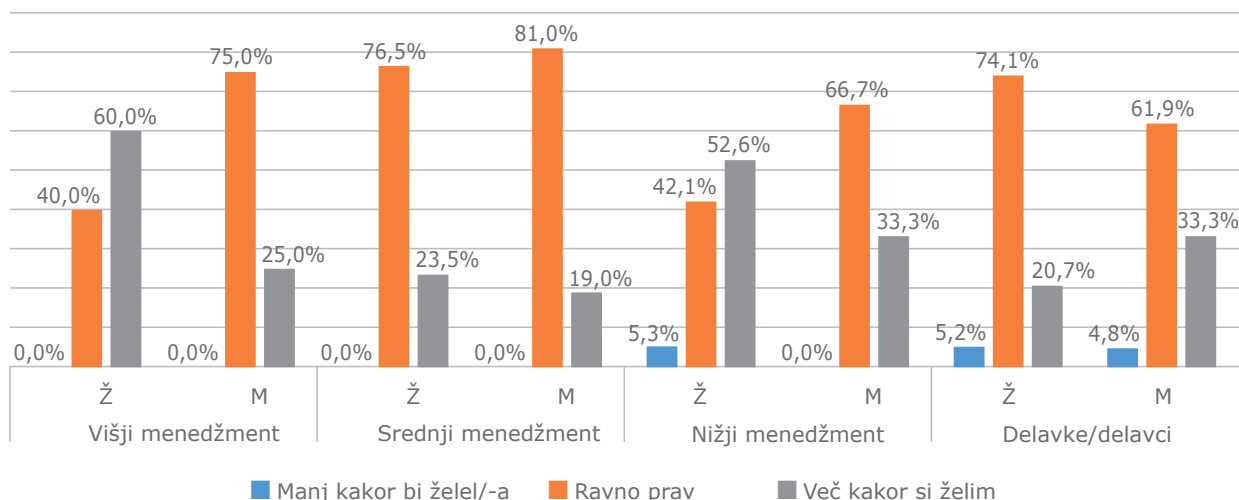
So doživeli v zadnjem letu N = 1820	Ženske	Moški
Verbalno spolno nadlegovanje	28,3 %	23,4 %
Neverbalno spolno nadlegovanje	16,9 %	9,3 %
Telesno spolno nadlegovanje	17,1 %	8,1 %
Karierno spolno nadlegovanje	1,1 %	0,5 %
Nadlegovanje zaradi spola	8,3 %	3,8 %

Vir: Spolno in drugo nadlegovanje na delovnem mestu. 2007.

Vdor službenih obveznosti v prosti čas je preučevala raziskava o enakosti spolov⁵⁴: približno tretjina moških in petina žensk tudi po službi dela od doma za službo. 7 % žensk in 12 % moških to počne (skoraj) vsak dan, 5 % žensk in 8 % moških pa nekajkrat tedensko. Najpogosteje (skoraj) vsak dan delajo po službi od doma za službo anketiranke z dokončano vsaj višjo šolo (20 %), pri moških pa je takšnih največ med tistimi z (ne)dokončano osnovno šolo (26 %). Tako pri ženskah kot pri moških je najpogostejši glavni razlog občutek odgovornosti za opravljeno delo (47 % pri obojih). Časovno obremenjenost z delom dojemajo ženske in moški različno – med ženskami so v povprečju višji deleži tistih, ki delajo več, kakor si želijo. Najvišji delež takšnih, ki se čutijo nadobremenjene, je pri ženskah med višjimi menedžerkami, pri moških pa med delavci.

⁵⁴ Robnik, Sonja. 2012. Enakost spolov v zasebnem življenju in v partnerskih odnosih. Ljubljana, MDDSZ.

Kako dojemate časovno obremenjenost z delom?

Vir: Enakost spolov v družinskem življenju in v partnerskih odnosih. 2012.

Kaj kaže statistika?

Stopnja delovne aktivnosti

Stopnja delovne aktivnosti žensk je nekoliko nižja od tiste pri moških, je pa v dveh desetletjih narasla za več kakor deset odstotnih točk in se je v drugem četrtletju leta 2013 približala 60 %.

Stopnja delovne aktivnosti žensk	1993/2	2003/2	2013/2
Ženske	46,9 %	46,7 %	59,2 %
Moški	58,5 %	59,3 %	66,5 %

Vir: SURS

Stopnja zaposlenosti (starost 20–64 let)

Slovenija je država, kjer je zaposlenost žensk tradicionalno visoka, nad povprečjem EU-28, vendar pa vseeno nižja od stopnje zaposlenosti moških. Primerjalno z EU-28 je stopnja zaposlenosti žensk nad povprečjem EU-28: leta 2003 je bila višja za 4,1 odstotno točko, leta 2015 pa še zgolj za 0,4 odstotne točke. Do leta 2008 je počasi naraščala, od leta 2009 pa zaznavamo trend upadanja, kar ni značilno za povprečje EU-28 – tam je namreč v zadnjih štirih letih zaznati rahlo, a opazno rast. Tudi pri moških smo od leta 2003 do leta 2008 v Sloveniji in EU-28 opažali rast in po letu 2009 upadanje. Je pa za stopnjo zaposlenosti moških značilno, da je od leta 2003 nekoliko pod povprečjem EU-28.

	2003		2009		2015	
	Ženske	Moški	Ženske	Moški	Ženske	Moški
EU-28	58,7 %	75,4 %	62,3 %	75,7 %	64,3 %	75,9 %
Slovenija	62,8 %	73,2 %	67,9 %	75,6 %	64,7 %	73,3 %

Vir: Eurostat

Stopnja brezposelnosti, letno povprečje

Do leta 2013 je bila stopnja brezposelnosti žensk v Sloveniji nižja od povprečja EU-28, leta 2013 je bila izenačena, od takrat dalje pa je višja. Čeprav od tega leta upada stopnja brezposelnosti žensk tako v EU-28 kot v Sloveniji, pri nas upada počasneje. Stopnja brezposelnosti moških je v Sloveniji vsa leta nižja od povprečja EU-28 in je tudi nižja od stopnje brezposelnosti žensk leta 2015 za 2,3 o.t.

	1996	2001	2006	2011	2015
EU-28 - moški	NP	8,0 %	7,6 %	9,6 %	9,3 %
Slovenija - moški	7,0 %	5,7 %	4,9 %	8,2 %	8,0 %
EU-28 - ženske	NP	9,5 %	9,0 %	9,8 %	9,5 %
Slovenija - ženske	6,7 %	6,8 %	7,2 %	8,2 %	10,3 %

Vir: Eurostat

Plačna vrzel

Slovenija je država z najnižjo plačno vrzeljo v EU-28. Leta 2013 so bile države z najvišjo plačno vrzeljo Estonija (29,9 %), Avstrija (23,0 %) in Češka (22,1 %), z najnižjo pa Slovenija (3,2 %), Malta (5,1 %) in Italija (7,3 %). Evropska komisija je leta 2012 prvič obeležila evropski dan enakega plačila – če bi ženske v EU-28 želele prejeti enako plačilo kakor moški, bi morale delati približno dva meseca več; v Sloveniji pa 12 dni.

	1995	2005	2013
EU	17 %* (EU-27)	15 %* (EU-27)	16,3 % (EU-28)
Slovenija	14 %	8 %**	3,2 %

* Ocenjena vrednost ** Začasen podatek

Vir: Eurostat

V Sloveniji se plačna vrzel zmanjšuje hitreje kakor v državah EU – pri nas se je v dobrih dvajsetih letih (1995–2013) zmanjšala za skoraj 11, v EU pa za slabo odsotno točko. Čeprav po statističnih podatkih Slovenija sodi med države, kjer je plačna vrzel najnižja in je bila leta 2013 'zgolj' 3,2 % (v EU-28 pa 16,3 %), podrobnejši podatki pokažejo drugačno sliko. Tako je npr. že splošna plačna vrzel v zaslužku⁵⁵ v Sloveniji 12,8 %, v EU-28 pa 41,1 %. Belgijsko predsedstvo je leta 2010 pripravilo podrobnejšo raziskavo o plačni vrzeli v državah EU⁵⁶. Podatki⁵⁷ kažejo naslednje: pri zaposlenih s polnim delovnim časom je razlika med povprečno mesečno bruto plačo ženske in moškega znašala 6 % (EU-24 20 %).

Na letni ravni je razlika med povprečno letno bruto plačo moškega in povprečno letno bruto plačo ženske v Sloveniji znašala 18 % (javni sektor 11 %, zasebni 13 %). V EU-24 je znašala 32 % (javni sektor 24 %, zasebni 30 %).

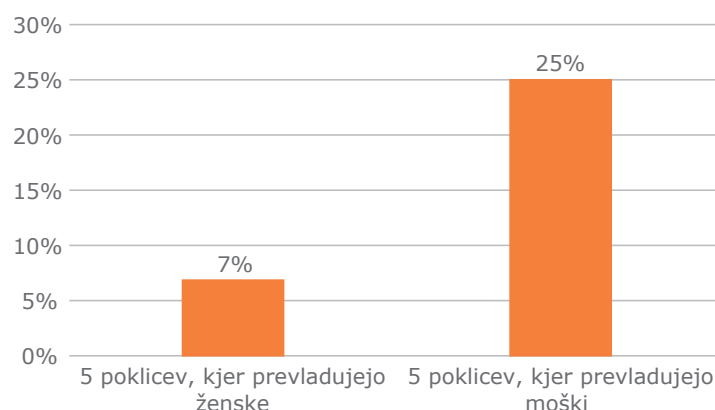
V petih poklicnih skupinah, kjer največji delež predstavljajo ženske, je bila leta 2006 v Sloveniji plačna vrzel 7 %, v petih poklicnih skupinah, kjer največji delež predstavljajo moški, pa 25 %.

⁵⁵ Skupna vrzel v zaslužku je sestavljen kazalnik, ki meri kombiniran vpliv na povprečne zaslužke vseh žensk v obdobju, ko lahko delajo (ne glede na to, ali so zaposlene ali ne) v primerjavi z moškimi: povprečni urni zaslužki, povprečno število plačanega dela mesečno (pred prilagoditvijo zaradi skrajšanega delovnega časa) in stopnjo zaposlenosti. Vir: Report on equality between women and men 2015. Evropska komisija.

⁵⁶ The Gender Pay Gap in the Member States of the European Union: Quantitative and Qualitative Indicators. Belgian Presidency Report.

⁵⁷ Metodologija, uporabljena pri tej raziskavi, je večinoma vključevala tudi javni sektor in podjetja z manj kakor 10 zaposlenimi, ki pri določanju splošne plačne vrzeli niso vključeni.

Plačna vrzel v petih poklicih, kjer prevladujejo ženske, in petih, kjer prevladujejo moški. 2006.

Vir: The Gender Pay Gap in the Member States of the European Union: Quantitative and Qualitative Indicators

Leta 2006 so v Sloveniji ženske, zaposlene s krajšim delovnim časom, na uro zaslužile 1,60 EUR bruto (26 %) manj, kakor ženske, zaposlene s polnim delovnim časom. Ženske, zaposlene s krajšim delovnim časom, so leta 2006 v Sloveniji zaslužile 1,65 EUR bruto na uro (26 %) manj, kakor moški, zaposleni s krajšim delovnim časom. Med moškimi, zaposlenimi s polnim delovnim časom in tistimi, zaposlenimi s krajšim delovnim časom, je razlika 0,32 EUR bruto na uro (5 %) v korist prvih. Ženske, ki so leta 2006 delale s krajšim delovnim časom, so zaslužile 1,97 EUR bruto na uro (30 %) manj kakor moški, ki so delali s polnim delovnim časom. Preračunano na 174-urno povprečno mesečno delovno obveznost (polni delovni čas), to pomeni 342,78 EUR manjši bruto mesečni dohodek žensk.

Pokojninska vrzel

Razlike med plačilom žensk in moških se prenašajo tudi v obdobje starosti – pokojninska vrzel je bila leta 2014 v EU-28 državah 40,2 %, v Sloveniji pa 17,4 %. Povprečje držav EU-28 je od leta 2008 relativno stabilno, giblje se nekoliko nad štiridesetimi odstotki. V Sloveniji pa se je pokojninska vrzel med leti 2008 in 2014 znižala za 11,3 o.t.

	2008	2011	2014
EU-28	40,1 %	40,6 %	40,2 %
Slovenija	28,7 %	25,9 %	17,4 %

Vir: Eurostat

Podjetništvo

Stopnja podjetništva (delež podjetnic/podjetnikov v aktivni delovni sili) je v Sloveniji nižja od povprečja EU-28 tako pri ženskah kot pri moških. V primerjavi z moškimi pa je v Sloveniji bil leta 2003 delež podjetnic v aktivni delovni sili skoraj trikrat, leta 2012 pa enkrat nižji.

	2003		2008		2012	
	Ženske	Moški	Ženske	Moški	Ženske	Moški
Slovenija	5 %	14 %	6 %	13 %	8 %	16 %
EU-28	10 %	19 %	10 %	19 %	10 %	19 %

Delež podjetnic/podjetnikov v aktivni delovni sili

Vir: Eurostat

Leta 2012 je bil delež podjetnic med vsemi, ki se ukvarjajo s podjetništvom v posameznem sektorju, najvišji na področju dejavnosti zdravja in socialnega dela (67 %), izobraževanja (62 %) ter namestitvev in storitev strežbe hrane (58 %), najnižji pa na področju prometa in skladiščenja (3 %) ter gradbeništva (6 %).

Nekaj akcij

Odpiramo vrata ženskam (1998)

Za uveljavljanje pravic je nujno njihovo poznavanje – kakor na številnih drugih področjih je tudi na področju pravic na trgu dela Urad za žensko politiko ugotavljal, da je ozaveščenost slaba. To je potrdila tudi telefonska raziskava (1998), ko se je od ene do treh petin anketiranih žensk strinjalo, da imajo ženske na številnih področjih na trgu dela enake možnosti kakor moški.

Ali imajo ženske enake možnosti kot moški pri:	Da	Ne
a) zaposlovanju (če za isto delo kandidirata moški in ženska z enakimi kvalifikacijami)	27,1 %	70,9 %
b) pri plači (ženska za enako delo dobi enako plačilo kot moški)	41,2 %	55,4 %
c) pri strokovnem napredovanju	55,8 %	40,5 %
d) pri zasedanju vodilnih položajev	28,0 %	68,6 %

Vir: Telefonska anketa, Urad za žensko politiko (ČZP Delo - Stik, 1998, N=439)

Urad je zato z založenko in delavnicami Odpiramo vrata ženskam opozarjal na osnovne pravice in na načine njihovega uveljavljanja. Založenka je nastala na osnovi izkušenj žensk, ki so doživljale diskriminacijo na delovnem mestu ali pri iskanju zaposlitve in poiskale nasvete na brezplačni in anonimni telefonski številki Urada. Na podlagi zapisov telefonskih razgovorov je bilo mogoče ugotoviti, da se ženske srečujejo s problemi, ki jih lahko razvrstimo v tri osnovne sklope: probleme pri iskanju zaposlitve, sprejemu v službo in probleme na delovnem mestu. Večina jih je bila povezana z nosečnostjo in otroki. Primeri diskriminacije so se dogajali tako v zasebnih podjetjih kot tudi v državnih ustanovah.

Nediskriminatorna objava delovnih mest (2003–2004)

Leta 2003 je začel veljati zakon o delovnih razmerjih, ki je določil, da delovna mesta ne smejo biti objavljena samo za ženske ali samo za moške, objava delovnega mesta tudi ne sme nakazovati, da daje delodajalec pri zaposlitvi prednost enemu spolu. Izjema od tega pravila velja, kadar je določen spol nujen pogoj za opravljanje dela (npr. ženska za žensko gledališko vlogo, moški za predstavitev moške modne kolekcije...) Urad za enake možnosti je najprej sistematično teden dni spremljal objave prostih delovnih mest v treh največjih slovenskih dnevnikih. Med 93 komercialnimi oglasi je bilo 62 oziroma 88 % takšnih, ki niso spoštovali zakona.

	Moška oblika		Ženska oblika		V obeh oblikah oz. nevtrarno		Naziv v moški, v nadaljevanju obe obliki		Skupaj	
	Število	Delež	Število	Delež	Število	Delež	Število	Delež	Število	Delež
Mali oglasi	44	24,7 %	28	15,7 %	12	6,8 %	1	0,6 %	85	47,8 %
Komercialni oglasi	59	33,2 %	3	1,7 %	21	11,7 %	10	5,6 %	93	52,2 %
SKUPAJ	103	57,9 %	31	17,4 %	33	18,5 %	11	6,2 %	178	100,0 %

Vir: Analiza oglasov za zaposlitve v dnevnikih Delo, Dnevnik in Večer, 24. 2.–1. 3. 2003

Analiza je bila ponovljena leta 2004, in sicer z enomesečnim spremljanjem komercialnih oglasov za delovna mesta v treh največjih slovenskih dnevnikih. Med 392 oglasi je bilo 290 (75 %) takšnih, ki so kršili obvezno nediskriminatorne objave. Med njimi je bilo 154 zasebnih družb in 49 javnih ustanov. Vse kršiteljice in kršitelji so bili opozorjeni na pravilno oglaševanje, sočasno pa so podjetja, javne ustanove, sindikati, študentski servisi, stanovska združenja ter društva kadrovske delavk in delavcev prejela predloge za nediskriminatorne oglase za zaposlitev. Posebej so bili na pravilnost oglasov opozorjeni tudi oglasni oddelki šestih največjih slovenskih časnikov. Ponovljena analiza (dober mesec kasneje) je pokazala znatno manj kršitev: med 230 oglasi je bilo 27 % kršitev, med njimi 50 zasebnih družb in 13 javnih ustanov.

leta 2004 izdal zloženko in organiziral odmeven posvet o tem pojavu, leta 2005 pa je ob pomoči Zbornice zdravstvene nege Slovenije – Zveze strokovnih društev medicinskih sester, babic in zdravstvenih tehnikov Slovenije, centrov za socialno delo in drugih javnih ustanov ozaveščal o pojavu.

Posvet o kmečkih ženskah (2015)

Na posvetu ob mednarodnem dnevu kmečkih žensk⁵⁸ je bilo izpostavljeno, da je večina prevzemnikov kmetij moških. Eden od razlogov je tudi stereotip, da ženske niso primerne gospodarice in tako v veliko primerih kmetijo prevzame zet in ne hči; da ženske na kmetijah opravljajo vedno več tradicionalno moških opravil, trend pa v obratni smeri ni tako izrazit, saj moški tradicionalno ženskih opravil ne prevzemajo v tolikšni meri; obstaja tudi velik problem samskih mladih moških, saj se ženske ne odločajo za tak način življenja in zelo malo žensk pride na kmetijo iz mestnega okolja. Te ugotovitve je potrdila tudi raziskava o odnosih na kmetijah⁵⁹ (2010). Med drugim je pokazala, da je delitev gospodinjstskih opravil še vedno zelo tradicionalna – moški v večji meri kakor ženske skrbijo za plačevanje računov in finance, manjša popravila v stanovanju, ženske pa za nakupovanje hrane, pripravljanje obrokov, sesanje, pomivanje ter skrb za ostarele in bolne, oblačenje otrok in skrb, da so primerno oblečeni, da gredo v posteljo, pomoč otrokom pri domačih nalogah, igranje z otroki ter vožnjo otrok v šolo, vrtec ali na prostočasne dejavnosti.

»Menim, da se je v zadnjem obdobju veliko delalo na ozaveščanju in se je stanje precej izboljšalo. Položaj žensk na podeželju je bil slab. Ženske so bile brez pravic, redke so bile lastnice kmetij. Naložena so jim bila mnoga dela, a njihovo delo je bilo neopazno in neplačano. Menim pa, da trenutno slabšanje položaja na kmetijah ponovno nakazuje kratenje pravic ženski populaciji. Varčevanje se je v preteklosti vedno pričelo pri ženskah, zato se bojim, da bo tudi sedaj tako.«

Irena Ule, predsednica Zveze kmetic Slovenije

⁵⁸ Projekt Uravnotežimo odnose moči med spoloma, sofinanciran iz Programa Norveškega finančnega mehanizma, 2009-2014; posvet je Sektor za enake možnosti organiziral skupaj z Občino Bistrica ob Sotli.

⁵⁹ Vir: Knežević Hočevar Duška in Majda Černič Istenič, 2010. Dom in delo na kmetijah. Raziskava odnosov med generacijami in spoloma. Založba ZRC, ZRC SAZU.

XII IZOBRAŽEVANJE IN ZNANOST

Država vlaga v izobrazbo žensk in moških – ko njihovega izobrazbenega kapitala trg dela ne uporabi, to pomeni, da je ta vložek neizrabljen. In ne, to ne pomeni, da moramo ženske spet poriniti v sfero skrbstvenega in neplačanega dela. Ampak to pomeni, da moramo vzpostaviti razmere, ko bo ta potencial enakovredno prispeval h gospodarskemu in družbenemu razvoju. Vzpostavljanje razmer ne pomeni, da pustimo času čas, ker bo že tako imenovani 'naravni' razvoj prinesel napredek. Vprašati se je treba, ali imamo res čas čakati pol stoletja in več, da 'naravni' napredek doseže tisto točko, ko bo lahko mlada ženska na trg dela vstopila z zavedanjem, da so stekleni stropi, labirinti in lepljiva tla samo še zgodovinska dejstva iz časov mladosti njene babice?»

Martina Vuk, državna sekretarka MDDSZ (iz nagovora na konferenci Lepotica in zver: Ne podcenjujte moči talentov, Ljubljana, 2015)

Nekaj pomembnih nezakonodajnih mejnikov

1994	Urad slovenske nacionalne komisije za UNESCO organizira prvo okroglo mizo o ženskah v znanosti in raziskovanju.
1996	Urad slovenske nacionalne komisije za UNESCO financira prvo večjo raziskavo o položaju žensk v znanosti v Sloveniji. Izsledki pokažejo, da obstajajo številne organizacijske in družbene ovire za enakost spolov v znanosti in raziskovanju – od negativnih predsodkov do pomanjkanja podpore, nadobremenjenosti žensk z administracijo in skrbstvenim ter gospodinjskim delom ...
1998	Urad slovenske nacionalne komisije za UNESCO organizira evropsko regionalno konferenco o ženskah v znanosti in raziskovanju.
1999	Ministrstvo za znanost in tehnologijo imenuje nacionalno koordinatorico za ženske v znanosti.
2001	Ministrstvo za znanost in tehnologijo ustanovi Komisijo za uveljavitev vloge žensk v znanosti.
2006	L'Oreal in UNESCO prvič podelita štipendije iz programa Za ženske v znanosti – namenjene so znanstveno-raziskovalnim projektom raziskovalk naravoslovnih znanosti, medicine in biotehnike v okviru slovenskih znanstvenih institucij.
2007	Urad za enake možnosti organizira posvet Ženske v znanosti in raziskovanju, katerega namen je spregovoriti o težavah, s katerimi se na tem področju soočajo ženske. Na posvetu je izpostavljeno tudi vprašanje nizke zastopanosti žensk v Slovenski akademiji znanosti in umetnosti.
2008	V okviru predsedovanja Slovenije Svetu EU Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo organizira mednarodno delavnico Družinam prijazne znanstvene kariere – k integriranemu modelu. Namen je prispevati k evropski razpravi o raziskovalnem prostoru in razvoju znanstvene kariere.
2013	Na podlagi izsledkov številnih konferenc Komisije za ženske v znanosti nastane manifest Za enake možnosti žensk v znanosti, v katerem so izražene zahteve za enako zastopanost v reprezentativnih organih ter organih odločanja in upravljanja, enake možnosti odločanja o dodeljevanju raziskovalnih sredstev in enak dostop do njih, enake pogoje za napredovanje in pridobivanje najvišjih nazivov, dosledno spolno občutljivost v rabi jezika, enake delovne pogoje (oprema, delovni prostor, strokovna pomoč), refleksijo o številnih virih diskriminacije pri oblikovanju znanstvenih politik ...
2013	Komisija za ženske v znanosti pripravi knjigo Ženske v znanosti, ženske za znanost: znanstvene perspektive žensk v Sloveniji in dejavniki sprememb, v kateri je podanih nekaj odgovorov na vprašanje, zakaj obstajajo tako očitne razlike med ženskami in moškimi, ki delujejo v znanosti.

Vse bolj izobražene, a ...

»Osamosvojitve Slovenije ni spremenila dejstva, da imajo ženske, ki rojevajo otroke, vsaj v določenem obdobju drugačne življenjske naloge kot moški. Če jih takrat domače in delovno okolje v njihovih željah ne podpira in ne opogumlja, se ne podajo (več) na zahtevnejše karijerne poti, ki od žensk zahtevajo več dela in dokazovanj. Tako so ženske izrazito slabše zastopane na vodstvenih mestih, kjer so pomembna tudi neformalna povezovanja, ki so izrazito (morda celo vedno bolj) naklonjena moškim.«

Dr. Marija Bešter-Rogač, predsednica Komisije za ženske v znanosti pri Ministrstvu za izobraževanje, znanost in šport

Če je bila povojna generacija Slovenk še slabše izobražena od moških, se je to v zadnjih dvajsetih letih močno spremenilo: ženske danes v starostni skupini 30–34 let prevladujejo med tistimi, ki imajo diplomno terciarno izobrazbo (53 % žensk, 31 % moških), na letni ravni pa so med tistimi, ki pridobijo to stopnjo izobrazbe približno tri petine žensk. Če se vrnemo nekoliko dlje v zgodovino, potem sta pomembna dva podatka: do leta 1918 je visokošolski študij končalo le dvanajst Slovenk in prva promocija v doktorski naziv na Univerzi v Ljubljani je leta 1920 pripadla ženski. V dvajsetih letih se je delež doktoric znanosti opazno dvignil in je dosegel polovico vseh, ki pridobijo ta naziv. Kljub temu pa še ni sorazmeren z deležem univerzitetnih diplomantk. Razloge za takšen razkorak gre – poleg osebnih, kot je npr. motiviranost za študij – iskati tudi v dejstvu, da so ženske v tem starostnem obdobju, ko se odločajo za nadaljevanje študija, bolj kakor moški obremenjene s skrbstvenim delom. Ta obremenitev se odraža tudi na področju znanosti – za karierni razvoj žensk je namreč starševstvo večja ovira kakor za karierni razvoj moških.

Kaj pravi statistika?

V zadnjih dvajsetih letih se je v Sloveniji skoraj trikrat povečalo število tistih, ki so zaključili terciarno stopnjo izobraževanja. Ženske prevladujejo med tistimi, ki so zaključili katerokoli od stopenj terciarnega izobraževanja (od višje strokovne do doktorske). Najbolj se je v dvajsetih letih (1994–2014) povišal delež magistric znanosti in specializantk, za kar 22 o.t. in je leta 2014 že presegel delež, ko lahko govorimo o uravnoteženi zastopanosti žensk in moških (najmanj 40 % vsakega spola). V primerjavi z letom 1994 se je obrnilo stanje na doktorski stopnji: če so leta 1994 tam prevladovali moški (64 %), danes prevladujejo ženske (60 %). Manj pa se spremenilo nesorazmerje med univerzitetnimi diplomantkami in doktoricami znanosti: leta 1994 je bilo diplomantk 60 %, doktoric 36 %, leta 2014⁶⁰ pa je bilo diplomantk 64 %, doktoric pa 50 %.

	1994	2004	2014
Vrsta izobraževanja – SKUPAJ	57,7%	60,4%	59,9%
Višje strokovno		50,4%	44,9%
Višješolski (stari)	59,4%		
Visokošolsko strokovno (prejšnje)		62,5%	47,4%
Visokošolsko strokovno (1. bolonjska stopnja)			61,1%
Visokošolsko univerzitetno (1. bolonjska stopnja)			63,1%
Visokošolsko univerzitetno (prejšnje)	59,8%	63,8%	64,8%
Magistrsko (2. bolonjska stopnja) – enovito magistrsko			70,9%
Magistrsko (2. bolonjska stopnja) – po končani 1. bolonjski stopnji			63,6%
Magisterij znanosti (prejšnji) in specializacija (prejšnja)*	44,4%	54,4%	66,2%
Doktorsko (prejšnje)	36,3%	40,6%	59,8%
Doktorsko (3. bolonjska stopnja)			44,6%

Vir podatkov: SURS

⁶⁰ Združeni podatki za visokošolsko univerzitetno (prejšnje), magistrsko (2. bolonjska stopnja) enovito in po končani 1. bolonjski stopnji na eni strani, ter združeno doktorsko prejšnje in 3. bolonjska stopnja na drugi strani.

»Kljub temu, da smo v 21. stoletju, se še vedno soočamo z nevidnostjo žensk v informacijskih tehnologijah. Tisti, ki nam je mar, smo se odločili, da se o tem ne bomo le pogovarjali in čakali, da se kaj zgodi, ampak da bomo sami začeli spremembo, ki bi jo radi videli. Bili smo prijetno presenečeni nad odzivom žensk na delavnica programiranja. Zbudili smo zanimanje, zdaj gremo naprej.«

Dr. Mateja Verlič, CodeCatZ

Izbira smeri šolanja je v Sloveniji še vedno spolno stereotipna: v šolskem letu 1990/1991 so dijakinje prevladovali na področju usnjarskih, tekstilnih, kemijskih, farmacevtskih, ekonomskih, zdravstvenih, pedagoških, družboslovnih smeri, dijaki pa na področju gozdarstva, lesarstva, gradbeništva, elektrotehnike, računalništva, metalurgije, strojništva, rudarstva, geologije in notranjih zadev.

Delež dijakinj (%)	1990/1991
Agroživilstvo	49,1
Gozdarstvo	0
Usnjarsko predelovalna industrija	73,2
Tekstilna usmeritev	96,3
Kemija, farmacija, gumarstvo, nekovine	71,1
Lesarstvo	10,7
Gradbeništvo	15,4
Gostinstvo in turizem	58,4
Ekonomija	82,7
Tisk in papir	54,1
Elektrotehnika in računalništvo	3,8
Metalurgija in strojništvo	4,6
Promet in zveze	48,8
Rudarstvo in geologija	4,7
Zdravstvo	87,5
Pedagoška usmeritev	86,0
Družboslovje	88,7
Kultura	65,3
Naravoslovje, gimnazije in osebna nega	62,0
Notranje zadeve	0
SKUPAJ	50,4 %

Vir: SURS

Leta 2013, dobrih dvajset let kasneje, je slika podobna: dijakinje močno prevladujejo na področju vzgoje, fotografije, oblikovanja, aranžerstva, administracije, konfekcije, steklarstva, veterine, frizerstva, kozmetike, farmacije, nič ali zelo malo pa jih je bilo na stereotipno moških smereh šolanja: kamnoseštvo, računalništvo, tehnika, strojništvo, metalurgija, elektrotehnika, telekomunikacije, projektiranje, popravila motornih vozil in kmetijske mehanizacije, lesarstvo, gradbeništvo, rudarstvo, gozdarstvo...

Delež dijakinj	2013
Vsa področja - SKUPAJ	48,8%
Gimnazijsko izobraževanje/izidi (splošno)	60,8%
Gimnazijsko izobraževanje/izidi (strokovno)	52,1%
Izobraževanje vzgojiteljev predšolskih otrok (podrobneje neopredeljeno)	90,6%
Avdiovizualne tehnike in (multi)medijska proizvodnja (podrobneje neopredeljeno)	49,4%
Tiskarstvo, knjigoveštvo, založništvo	20,2%
Fotografija, film, televizija, video	79,1%
Oblikovanje (podrobneje neopredeljeno)	73,5%
Aranžerstvo	84,1%
Kamnoseštvo	0,0%
Poslovne in upravne vede (podrobneje neopredeljeno)	63,9%
Prodaja (trgovina) na debelo in drobno (podrobneje neopredeljeno)	58,3%
Tajniško in administrativno delo (podrobneje neopredeljeno)	74,1%
Računalniške vede (podrobneje neopredeljeno)	30,0%
Računalništvo in informatika	16,7%
Računalniško programiranje in programski jeziki	3,2%
Tehnika (podrobneje neopredeljeno)	0,4%
Strojništvo in obdelava kovin (podrobneje neopredeljeno)	0,9%
Metalurgija	0,0%
Strojništvo in obdelava kovin (drugo)	2,5%
Elektrotehnika in energetika (podrobneje neopredeljeno)	0,4%
Elektrotehnika	0,0%
Elektroenergetika	0,0%
Telekomunikacije	0,6%
Projektiranje, izdelava in servisiranje računalnikov	2,4%
Kemijska tehnologija in procesno inženirstvo (podrobneje neopredeljeno)	49,5%
Izdelovanje, vzdrževanje in popravila motornih vozil	0,5%
Izdelovanje, vzdrževanje in popravila kmetijske mehanizacije	0,0%
Živilska tehnologija (podrobneje neopredeljeno)	57,2%
Pekarstvo in slaščičarstvo	66,5%
Mesarstvo	0,0%
Konfekcijska tehnologija	92,7%
Tekstilna, konfekcijska, čevlarska in usnjarska tehnologija (drugo)	0,0%
Lesarstvo	1,3%
Steklarstvo in porcelanarstvo	100,0%
Rudarstvo in drugo pridobivanje rudnin (podrobneje neopredeljeno)	0,0%
Rudarstvo	0,0%
Geodezija in kartografija	14,9%
Gradbeništvo (podrobneje neopredeljeno)	12,0%
Operativna gradnja	0,0%
Zaključna dela v gradbeništvu	2,0%
Gradbeništvo (drugo)	0,0%

Delež dijakinj	2013
Poljedelstvo in živinoreja (podrobneje neopredeljeno)	18,5%
Poljedelstvo in živinoreja (drugo)	35,9%
Hortikultura (podrobneje neopredeljeno)	68,5%
Cvetličarstvo	94,8%
Gozdarstvo	0,0%
Veterinarstvo (podrobneje neopredeljeno)	70,1%
Zdravstvena nega (podrobneje neopredeljeno)	69,6%
Zobozdravstvo (podrobneje neopredeljeno)	64,5%
Očala, leče, slušni pripomočki	59,3%
Zdravstvena laboratorijska tehnologija	84,5%
Farmacija in lekarništvo (podrobneje neopredeljeno)	79,4%
Hotelirstvo in gostinstvo (podrobneje neopredeljeno)	32,8%
Hotelirstvo in gostinstvo (drugo)	61,0%
Dimnikarstvo	12,5%
Frizerstvo in kozmetika (podrobneje neopredeljeno)	91,0%
Kozmetika, kozmetična masaža, lepotičenje	98,6%
Pomorski in rečni promet	8,5%
Transportne (prevozne) storitve (drugo)	32,5%
Nadzor nad onesnaževanjem okolja (podrobneje neopredeljeno)	54,6%
Naravno okolje in divje živali (podrobneje neopredeljeno)	50,8%
Varovanje oseb in premoženja	18,4%

Vir: SURS

Med vzgojiteljskim in učiteljskim kadrom v pred-, osnovno- in srednješolskem izobraževanju prevladujejo ženske. Delež moških se je v skoraj četrt stoletja na področju predšolskega izobraževanja zvišal za vsega 1,4 o.t. in na osnovnošolskem za 3,6 o.t. Višje je zvišanje na področju srednješolskega izobraževanja – 13,3 o.t. v dobrih dvajsetih letih.

Delež žensk	1990/1991	2006	2013
Vrtci	99,1 %	98,8 %	97,7 %
Osnovne šole	84,3 %	87,3 %	87,9 %
Srednje šole	52,9 %	65,4 %*	66,2 %*

* Podatek za leto 2008

Vir: SURS

Ženske prevladujejo tudi med vodstvenimi kadri na vseh teh ravneh izobraževanja, vendar pa se njihov delež niža z višjo stopnjo izobraževanja in ni sorazmeren njihovi siceršnji udeležbi na posamezni stopnji: vrtce je leta 2013 vodilo 96 %, osnovne šole 74 % in srednje šole 54 % ravnateljic.

Vodstveni kadri	2006	2013
Vrtci	94,4 %	96,3 %
Osnovne šole	67,0 %	73,9 %
Srednje šole	52,2 %*	54,0 %

* Podatek za leto 2008

Vir: SURS

Na področju znanosti je slika drugačna. Kakor že rečeno, se delež doktoric znanosti sicer povečuje, ni pa jih sorazmerni delež med raziskovalkami (leta 2003 jih je bilo 34 %), še manj jih je med pedagoginjami.

Moški prevladujejo na vseh ravneh pedagoškega kadra: največ jih je na delovnih mestih rednih profesorjev, kar tri četrtine. Med vodstvenimi kadri je delež žensk v slabih desetih letih (2007–2014) narasel za dobrih deset odstotnih točk: leta 2007 je bilo v visoko- in višješolskih zavodih na vodstvenih mestih 33 %, leta 2014 pa 45 % žensk.

Delež žensk	2014
Redne profesorice	25,0%
Izredne profesorice	33,7%
Docentke	44,1%
Višje predavateljice	47,5%

Vir: SURS

Glede na področje opravljenega doktorata se slovenske doktorice znanosti ne razlikujejo bistveno od doktoric v EU-28. Še največje razlike so med tistimi, ki so leta 2012 pridobile doktorski naziv na področju družbenih ved, ekonomije in prava ter kmetijstva, veterine in storitev – na teh področjih je Slovenk za približno po 10 o.t. več kakor je povprečje v EU-28. V slabih desetih letih (2003–2012) se v Sloveniji tudi niso zgodili bistveni premiki glede tega, na katerem področju prevladujejo doktorice in na katerem doktorji znanosti: najvišji deleži žensk (dve tretjini) so na področju kmetijstva in veterine, moških pa na področju strojništva, proizvodnje in gradbeništva (dve tretjini). V primerjavi z letom 2003 je leta 2012 opazno povišanje deleža žensk, ki so doktorat pridobile na področju družbenih ved, ekonomije in prava, strojništva, proizvodnje in gradbeništva ter kmetijstva in veterine.

	2003		2012	
	EU-28	Slovenija	EU-28	Slovenija
Delež doktoric znanosti				
Vzgoja in izobraževanje	60,5 %	60,0 %	63,3 %	58,3 %
Humanistične vede in umetnost	51,4 %	63,0 %	54,5 %	60,9 %
Družbene vede, ekonomija in pravo	43,1 %	37,7 %	50,9 %	63,8 %
Naravoslovje, matematika in računalništvo	40,0 %	44,8 %	41,9 %	39,0 %
Strojništvo, proizvodnja in gradbeništvo	21,9 %	19,3 %	28,4 %	28,3 %
Kmetijstvo in veterina	49,6 %	36,4 %	56,0 %	67,9 %
Zdravstvo in sociala	51,1 %	52,0 %	58,6 %	60,9 %
Storitve	/	/	42,4 %	54,5 %

Vir: She Figures 2006 in 2015

96 % vsega članstva Slovenske akademije znanosti in umetnosti, od leta 1938 najvišje nacionalne znanstvene in umetnostne ustanove, so moški. Med 481 članicami in člani je od leta 1938 zgolj 18 žensk.

Vir: SAZU, Abecedni seznam članov SAZU (2016)

V Sloveniji je Ministrstvo za znanost in tehnologijo leta 1999 imenovalo nacionalno koordinatrico za ženske v znanosti, leta 2001 pa je ustanovilo Komisijo za uveljavitev žensk v znanosti. Komisija si vsa leta prizadeva za odpravo diskriminacije na številnih področjih: od neuravnotežene zastopanosti žensk v odločevalskih telesih v znanosti ter spolno uravnoveženega nagrajevanja do vprašanj usklajevanja zasebnega in poklicnega življenja ter odprave plačne vrzeli.

»Prizadevanja Komisije za ženske v znanosti, ki deluje kot ekspertno telo ministrstva od leta 2001, še niso dosegla vseh zastavljenih ciljev. Pravni okviri so v grobem postavljeni in o vprašanju vloge žensk v znanosti se danes pogosteje razpravlja. Zdaj so na vrsti strukturne spremembe za modernizacijo upravljanja s človeškimi viri in delovnega okolja, kar lahko dosežemo le z dejavnim sodelovanjem vodstev univerz in javnih raziskovalnih zavodov.«

Dr. Andreja Umek Venturini, sekretarka Komisije za ženske v znanosti (2001–2013),
Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport

XIII ZDRAVJE IN REPRODUKTIVNE PRAVICE

Nekaj pomembnejših nezakonodajnih mejnikov

1996	V šolskem letu 1996/97 je ponovno ustanovljena Babiška šola (posebna smer v okviru Visoke šole za zdravstvo), ki je bila leta 1981 po šolski reformi ukinjena.
1997	Ustanovljeno je združenje Europa Donna, katerega cilj je vsem ženskam v Sloveniji zagotoviti enake možnosti za zgodnje odkrivanje in takojšnje učinkovito zdravljenje raka dojk. Sprejet je državni program za zmanjšanje obolevnosti in umrljivosti za rakom materničnega vratu.
2002	Formalno je ustanovljen Državni program zgodnjega odkrivanja raka materničnega vratu – ZORA.
2008	Izvajati se začne sistematičen presejalni program za rak dojk – DORA.
2011	Urad za enake možnosti ob boku javni razpravi o ukinitvi nekaterih porodnišnic organizira posvet Reprodukativno zdravje žensk na prepihu. Namen je opozoriti, kaj bi predlagana strategija pomenila z vidika dostopnosti in kakovosti zdravstvenih storitev reproduktivnega zdravstvenega varstva žensk.

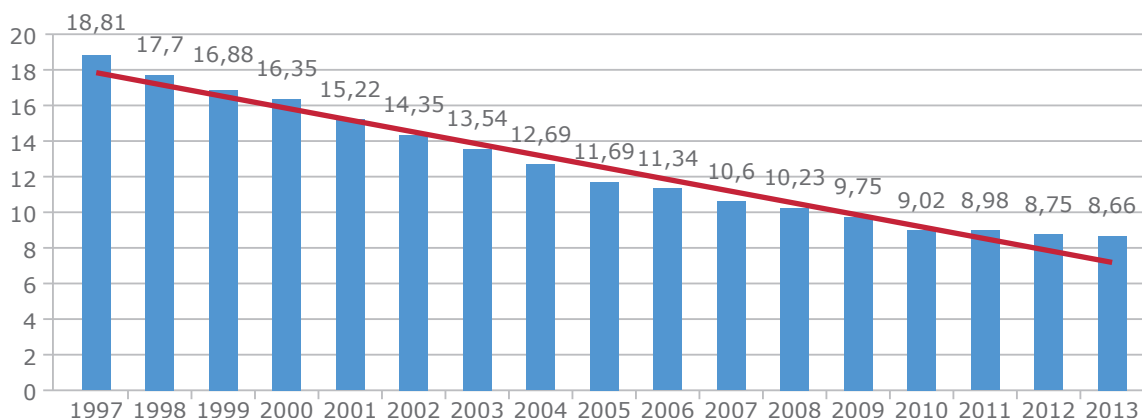
»Žal ugotavljam, da se na temo odnosa do telesa za ženske v dvajsetih letih ni kaj dosti spremenilo na bolje - seveda se o problematiki idealiziranja in postavljanja vitkosti kot prevladujočega ideala lepote in uspešnosti več govori, a še vedno se mediji prepogosto obnašajo kot služabniki kapitalizma in potrošništva, ki kuje dobičke iz večnega nezadovoljstva žensk s svojim telesom in njihovim pehanjem za idealom pretirane, skoraj najstniške vitkosti. Žal tudi nevladne organizacije včasih nimajo več potrebne kritičnosti do družbe. Za aktivizem, ki bi res opozarjal na problematike žensk, in za programe, ki bi se res odzivali na potrebe uporabnic, pa zaradi vedno bolj zbirokratiziranih in financerjem všečnih postopkov pogosto zmanjka časa.«

Ana Ziherl, strokovnjakinja s področja motenj hranjenja

Ko ozaveščanje in dostopnost kažeta rezultate

Slovenija sodi med države, kjer število dovoljenih splavov upada že od leta 1983: leta 1982 je bilo takšnih splavov 19.744, leta 1991 jih je bilo 14.023, leta 2001 jih je bilo 7.799, leta 2011 pa 4.263. Pomemben je tudi podatek, da upada število dovoljenih splavov v skupini mladostnic: leta 1982 jih je bilo v starostni skupini do 19 let 1.749, leta 1991 jih je bilo 1.425, leta 2001 jih je bilo 696, leta 2011 pa 309. V dobrih dvajsetih letih (1991 – 2011) je v Sloveniji splavnost v splošni populaciji upadla za trikrat, med mladostnicami pa za skoraj petkrat. Takšno upadanje je posledica celega sklopa dejavnosti: od dobre dostopnosti kontracepcijskih sredstev, pravice do izbire osebnega ginekologa/ginekologinje do umestitve vsebin o spolnosti v slovenske srednje šole itd.

Dovoljena splavnost na 1.000 žensk 15–49 let

Vir: NIJZ

Ženske živijo dlje, a ...

Pričakovano trajanje življenja ob rojstvu se je v zadnjega četrta stoletja povišalo tako za ženske kot za moške. Čeprav je pričakovana življenjska doba žensk ob rojstvu višja od tiste pri moških – za rojene leta 1990–1991 je bila pri moških 69,5, pri ženskah pa 77,4 leta; za rojene leta 2011 pa za moške 76,6, za ženske pa 82,9 leta – in se razlika med spoloma niža (leta 1990–1991 7,8, leta 2014 pa 5,7 let v korist žensk), lahko ženske pričakujejo manj zdravih let življenja. Medtem, ko so se pričakovana leta življenja rojenih leta 2005 v primerjavi z rojenimi leta 2013 pri moških zvišala za dobro leto, so pri ženskah upadla za dobrega pol leta. Preračunano: ženska, rojena leta 2013, lahko pričakuje, da bo 71 % svoje pričakovane življenjske dobe preživela brez oviranosti, torej brez omejitev pri običajnih dejavnostih zaradi zdravstvenih težav. Moški, rojen istega leta, lahko pričakuje, da bo tako preživel 75 % svojega pričakovanega življenja.

Zdrava leta življenja			2005	2013
Moški	Ob rojstvu	Zdrava leta življenja (število let)	56,4	57,6
		Zdrava leta življenja (kot % pričakovanega trajanja življenja)	76,3	74,6
		Pričakovano trajanje življenja (število let)	73,9	77,2
Ženske	Ob rojstvu	Zdrava leta življenja (število let)	60,1	59,5
		Zdrava leta življenja (kot % pričakovanega trajanja življenja)	74,3	71,2
		Pričakovano trajanje življenja (število let)	80,9	83,6

Vir: NIJZ

Pri nekaterih vzrokih smrti zasledimo precejšnje razlike med ženskami in moškimi na eni strani in precejšnje razlike skozi čas na drugi. Čeprav so tako moški kot ženske leta 2003 in 2014 med izbranimi diagnozami (gl. tabelo spodaj) najpogosteje umirali zaradi ishemičnih bolezni srca in možganske kapi, so ženske zaradi teh bolezni umirale redkeje. Pri ženskah se je standardizirana stopnja umrljivosti v dobrih desetih letih pri ishemičnih boleznih srca, brohinitisu, emfizmu in astmi, cirozi jeter, transportnih nezgodah ter samomoru praktično prepolovila, zvišala pa se je pri raku pljuč. Pri moških se je prepolovila pri brohinitisu, emfizmu in astmi ter cirozi jeter, za tretjino se je znižala pri ishemičnih boleznih srca, možganski kapi in samomoru, za skoraj dve tretjini pa pri transportnih nezgodah.

Standardizirane stopnje umrljivosti po nekaterih izbranih diagnozah vzrokov smrti (zaokrožene vrednosti)														
	Ishemična bolezen srca		Možganska kap		Rak pljuč		Bronhitis, emfizem, astma		Ciroza jeter		Transportne nezgode		Samomor	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
2003	140,0	62,9	96,2	66,8	74,0	18,1	49,8	14,4	49,3	16,2	22,0	4,9	41,9	10,0
2014	86,3	34,5	64,6	46,5	61,9	23,9	19,7	6,1	29,1	8,2	8,3	3,0	27,6	4,6

Vir: NIJZ

Med tistimi, ki uživajo prepovedane droge, je petina žensk, ne glede na to, ali gre za prve, ponovne ali neprekinjene uživalke. Tudi skozi čas (2009–2014) ni opaznih razlik med spoloma.

Uživanje prepovedanih drog		Prvi	Ponovni	Neprekinjeni	Skupaj	Delež
2009	Spol – SKUPAJ	477	426	2229	3132	
	Moški	383	348	1775	2506	80,0 %
	Ženske	94	78	454	626	20,0%
2014	Spol – SKUPAJ	110	301	2702	3113	
	Moški	87	237	2158	2482	79,7 %
	Ženske	23	64	544	631	20,3%

Vir: NIJZ

Moški na splošno živijo spolno bolj tvegano življenje kakor ženske: leta 2001 je bilo pri moških novo-diagnosticiranih 15, pri ženskah pa 1 primer okužbe s HIV, 5 primerov AIDSA pri moških in nobenega pri ženskah. Dobro desetletje kaseje, leta 2013, je bilo pri moških novo diagnosticiranih 39 primerov okužbe s HIV in 10 z AIDS, pri ženskah pa 5 s HIV in 1 z AIDS.

Prijavljeni primeri spolno prenosljivih okužb		2001	2013
Okužba s HIV *	Skupaj primerov	16	44
	Moški (%)	94 %	89 %
	Ženske (%)	6 %	11 %
AIDS	Skupaj primerov (število)	5	11
	Moški (%)	100 %	91 %
	Ženske (%)	0 %	9 %

Vir: NIJZ (lasten preračun %)

Rodnostno vedenje

»Razveseljivo je, da so premisleki o nasilju nad ženskami v družini in dejavnosti, povezane s prizadevanji za razreševanje te problematike, postali sestavni del rednega dela različnih državnih ustanov, del 'mainstreama'. Še vedno pa je (pre)malo osvetljena problematika discipliniranja in nadzorovanja ženske kot matere in kršenja človekovih pravic ženske tudi v zdravstvenih ustanovah, ki bi ju v njuni ekstremni obliki morali poimenovati institucionalno nasilje nad ženskami. Ženske so v primerjavi z moškimi zaradi posebnih vidikov starševstva, zaradi nosečnosti, poroda in dojenja bolj ranljive in bolj izpostavljene, zato bi za zagotavljanje enakih možnosti obeh spolov potrebovale posebno skrb.«

Dr. Zalka Drglin, vodja programov, Združenje Naravni začetki

Ženske v Sloveniji v povprečju rojevajo vedno starejše, tako prvega otroka kot vse ostale. V slabih dvajsetih letih (1992–2011) se je povprečna starost matere ob rojstvu otroka zvišala za dobra štiri leta, starost matere ob rojstvu prvega otroka pa se je (1995–2011) zvišala za skoraj štiri leta. Po drugi strani je bilo leta 2013 v Sloveniji samo 1,9 % mater ob rojstvu prvega otroka mlajših od 20 let (v EU npr. 5,4 %) in 1,4 % starejših od 40 (v EU 2,8 %).

	1992	2002	2011
Ob rojstvu	26,2	28,8	30,4
Ob rojstvu prvega otroka	25,0*	27,3**	28,8

* Podatek je za leto 1995. // ** Ø 2001–2005 // NP - ni podatka

Vir: SURS, Eurostat

V Sloveniji je bila stopnja rodnosti, ki zagotavlja obnavljanje generacij (2,1 otroka na žensko v rodni dobi), nazadnje dovolj visoka leta 1980 (2,11), po tem letu beležimo upadanje do najnižje vrednosti leta 2003 (1,20) in potem nekoliko večji poskok leta 2008 (1,53). Od takrat se stopnja rodnosti giblje okrog te vrednosti.

	1990	2000	2010	2013
Stopnja rodnosti	1,46	1,26	1,57	1,53

Skupna stopnja rodnosti
Vir: SURS

V Sloveniji je število žensk, ki so rodile prvič, v dobrih desetih letih (2002–2013), naraslo za skoraj 2.000, zvišali sta se tudi števili tistih, ki so rodile drugič, pri tretjem porodu ali več pa razlika ni bistvena.

	2002	2013
Vsi porodi	17278	20509
1. porod	8441	10291
2. porod	6367	7683
3. porod	1850	1899
4. porod	438	427
5. porod in več	182	209

Vir: NIJZ

Očetje so pri porodu lahko prisotni od konca 1970-ih let⁶¹. V dobrih desetih letih (2002–2013) se je delež prisotnih očetov zvišal za 16,1 o.t.: leta 2013 so porodu prisotnovali dobre tri četrtine očetov. Največ, 90 %, jih je bilo prisotnih v Zasavski statistični regiji, najmanj, 53 %, pa v Pomurski.

Prisotnost očeta pri porodu po statističnih regijah													
	SLOVENIJA	Pomurska	Podravska	Koroška	Savinjska	Zasavska	Spodnjeposavska	Jugovzhodna Slovenija	Osrednjeslovenska	Gorenjska	Notranjsko-kraška	Goriška	Obalno-kraška
2002	60,7	41,8	51,7	32,1	54,3	65,8	41,3	44,3	77,4	68	60,8	73,1	64,9
2013	76,8	52,9	59,3	63,3	74,9	89,8	69,5	64,1	87,5	84,6	88,9	87,1	83,0

Vir: NIJZ

Obiskovanje šole za starše je v Sloveniji dobro uveljavljena oblika priprave na starševstvo, tako za bodoče matere kot očete. Delež bodočih mater, ki obiskujejo to šolo, narašča tako med vsemi porodnicami skupaj kot med tistimi, ki bodo rodile prvič. V dobrih desetih letih (2002–2013) je delež porodnic, ki so obiskovale starševsko šolo, narasel za skoraj petino, enako velja za ženske, ki so rodile prvič.

Delež porodnic, ki so obiskovale materinsko šolo		
Vse porodnice skupaj	2002	59,3
	2013	66,9
Prvorodke	2002	77,6
	2013	83,4

Vir: NIJZ

⁶¹ V kranjski porodnišnici je prvi oče prisostvoval porodu že konec 1960-ih, v ostalih so to prakso uvedli kasneje.
Vir: <http://mama.si/nosecnost/porod/ocka-v-porodni-sobi>

Nekatere akcije

Referendum o spremembah in dopolnitvah zakona o zdravljenju neplodnosti in postopkih oploditve z biomedicinsko pomočjo (2001)

Državni zbor je leta 2001 sprejel dopolnitve k Zakonu o zdravljenju neplodnosti in postopkih oploditve z biomedicinsko pomočjo, ki je upošteval naprednejše rešitve nekaterih tujih držav in dal pravico do postopkov oploditve z biomedicinsko pomočjo tudi ženskam brez partnerja ter parom, v katerih sta oba neplodna, po drugi strani pa z vzpostavitvijo komisije nudil možnost strokovno usmerjene pomoči pri taki odločitvi. Slovenska javnost se je ob tej noveli razdelila na dva tabora: na tiste, ki so podpirali uveljavitev zakona, ter na tiste, ki so zagovarjali omejevanje osebne odločitve žensk za materinstvo. Za zakon je glasovalo 26 %, proti pa 72 % volivk in volivcev.

»Na naknadnem zakonodajnem referendumu se bomo v Sloveniji ukvarjali z vprašanjem, ki zadeva zelo majhen, čeprav enakovreden del ženske populacije. Celotna diskusija, ki je potekala doslej, se je kljub obširni in kompleksni problematiki, ki jo vsebuje zakon o zdravljenju neplodnosti in postopkih umetne oploditve z biomedicinsko pomočjo, nazadnje zožila na en sam problem in ustvarila razmere, v katerih se o občutljivih etičnih in strokovnih vprašanjih medstrankarsko obračunava. Nič čudnega torej, da se določene skupine žensk čutijo prizadete in celo diskriminirane. Vsakršno razlikovanje pa je v nasprotju z načelom enakih možnosti in ustavno enakostjo pred zakonom. Po drugi strani razvnanje razprave na temo samskih žensk in umetne oploditve ter zlasti izražanje dvoma v tehtnost oziroma premišljenost odločitve ženske za otroka prispevata k poglobljanju predsodkov do žensk nasploh in postavljata pod vprašaj njihovo integriteto in dostojanstvo.«

Sporočilo za javnost Urada za enake možnosti, 8. 5. 2001

Reproduktivno zdravje žensk na prepihu (2011)

Leta 2011 je potekala javna razprava o predlogu Strategije razvoja in celostne ureditve ginekološko porodniške službe, ki je, med drugim, predvidela ukinitvev nekaterih porodnišnic. Urad za enake možnosti je zato pripravil javni posvet na temo, kaj bo predlagana strategija pomenila z vidika dostopnosti in kakovosti zdravstvenih storitev reproduktivnega zdravstvenega varstva žensk, na osnovi pomisleka, ali je majhno število porodov zares dovolj dober kriterij za ukinitvev porodnišnic in ali so ostale porodnišnice pripravljene na večje število porodov. Ker se je pod okriljem racionalizacije posegalo na področje, kjer so ženske (in otroci) ranljiva skupina, je posvet želel dobiti odgovore o širših posledicah takšne racionalizacije: ali se tudi na ostalih področjih zdravstva predvideva tovrstna racionalizacija - ali se bodo določeni oddelki bolnišnic ukinjali oziroma prestrukturirali po enakih kriterijih, torej po strokovni in ekonomski upravičenosti na osnovi števila posegov oziroma storitev na leto; se v regijah, kjer je predlagana ukinitvev porodnišnic, razmišlja o vzpostavitvi drugačnih oblik ginekološko-porodnih storitev, npr. porodnih centrov za nekomplikirane porode; ali sta problematika maternalne umrljivosti in sprejem potrebnih ukrepov za njeno zmanjšanje vključena v predlagano strategijo razvoja in celostne ureditve ginekološko-porodne službe; problem učinkovitega izvajanja preventivnih programov, predvsem presejalnih programov za preprečevanje raka materničnega vratu in raka dojke ter preventivnih programov za mladostnice in mladostnike.

Večina razpravljajočih se je strinjala, da bo strategijo potrebno dopolniti z natančnejšimi podatki in ekonomsko študijo. V razpravi so mnogi izpostavili nujnost vključitve uporabnic: predvsem je bil izpostavljen vidik dostopnosti storitev, odsotnost nebolnišničnih prostorov za rojevanje in pravica žensk do izbire. Izpostavljena je bila kadrovska podhranjenost ginekološke stroke in v zvezi s tem se je nekaterim zastavilo vprašanje dostopnosti storitev, drugi pa so opozorili, da bi bilo več pristojnosti potrebno tudi v praksi prenesti na babiško stroko. Pomemben vidik, na katerega je opozorilo kar nekaj sodelujočih, so preventivni programi: izražena je bila skrb, da bi se dostopnost do teh programov (npr. presejalnih programov za rak materničnega vratu in raka dojke) zmanjšala. Nekaj razpravljajočih je opozorilo na problem stopnje maternalne umrljivosti, ki je v Sloveniji med najvišjimi v EU, in v zvezi s tem izrazilo skrb, da bi lahko ne dovolj domišljena organiziranost ginekološko-porodniške službe to stopnjo še povečala.

Mreža porodnišnic je leta 2011 ostala nespremenjena.

XIV ODPRAVA STEREOTIPOV O ŽENSKAH IN MOŠKIH

Nekateri pomembni nezakonodajni mejniki⁶²

1991	Ustanovljen je Mirovni inštitut – Inštitut za sodobne družbene in politične študije. Med drugim deluje tudi na področju spola in človekovih pravic.
1994	Sprejet je Slovenski oglaševalski kodeks, ki določa, da oglaševanje ne sme nasprotovati samoumevni enakopravnosti med spoloma. Ustanovljeno je MODRA – Društvo za raziskovanje in uresničevanje psihosocialnih potreb žensk.
1996	Ustanovljeno je Mest žensk, Društvo za promocijo žensk v kulturi. Društvo – med drugim – opozarja na neuravnoteženo udeležbo in zastopanost žensk v umetnosti in kulturi.
1997	Ministrstvo za notranje zadeve v šolskem letu 1997/98 omogoči vpis na Srednjo policijsko šolo tudi dekletom.
1998	Ustanovljen je Pravno-informacijski center nevladnih organizacij – PIC. Na področju diskriminacije in enakosti spolov si prizadeva za kakovostne normativne rešitve ter ozavešča, predvsem o razlikah med formalno in dejansko enakostjo. Ustanovljeno je Društvo Evropska mreža za enakost spolov - Regionalna pisarna za Južno Evropo, ki – med drugim - razvija predloge strankarskih politik za specifične teme enakosti spolov ter organizira mednarodne kampanje solidarnosti za preprečevanje zniževanja že dosežene ravni človekovih pravic žensk.
1999	Uporabljati se začne Standardna klasifikacija poklicev, ki uvaja poimenovanje poklicev v obeh slovničnih spolnih oblikah.
2002	Poslovnik Državnega zbora določi, da se morata v besedilu členov smiselno uporabiti ženski in moški spol v tistih prvih členih oziroma poglavjih predloga zakona, ki določajo temeljne subjekte, v nadaljnjem besedilu pa se uporabi moški spol.
2003	Ustanovljeno je Društvo za uveljavljanje enakosti in pluralnosti Vita Activa, ki si prizadeva za uveljavljanje enakosti, človekovih pravic in temeljnih svoboščin ne glede na različne osebne okoliščine, med njimi spol.
2008	Slovenija v prvi polovici leta predseduje Svetu EU – ključna tema na področju enakosti spolov je odprava spolnih stereotipov. Na to temo so sprejeti Sklepi Sveta, ki spolne stereotipe označijo za enega najbolj trdovratnih vzrokov za neenakost žensk in moških na vseh področjih in fazah življenja. Na to temo Urad za enake možnosti v okviru predsedovanja organizira tudi mednarodno konferenco Odprava spolnih stereotipov: Misija (Ne)mogoče?
2009	Ustanovljeno je Društvo Ženski lobi Slovenije (kot neformalna koordinacija ženskih organizacij je ustanovljeno leta 2006). Združuje civilnodružbene ženske organizacije in posameznice, ki si prizadevajo za pravice žensk, za enake možnosti tako na nacionalni kot nadnacionalni ravni.
2012	Oddajati začne spletna postaja Metina lista, ki si prizadeva tudi za podiranje in odpravo stereotipov o ženskah in moških.

⁶² Na tem izpostavljam tudi letnice ustanovitve civilnodružbenih organizacij, ki delujejo na širšem področju enakosti spolov in bi jih zato težko umestili pod zgolj en vsebinski sklop.

2013	Na mednarodni dan žensk, 8. marca, je na festivalu Rdeče zore podeljena prva bodeča neža, s katero opozarjajo na prikriti in odkrite seksistične izjave, ki po objavi večinoma ostajajo nereflimirane in nekritizirane. Ideja nastane v krogu feminističnih iniciativ, skupin in posameznic, podeljujejo jo v sodelovanju s portalom spol.si.
	Sektor za enake možnosti pri MDDSZ uspešno pridobi sredstva iz programa Finančnega mehanizma Evropskega gospodarskega prostora in Norveškega finančnega mehanizma ter do leta 2016 izvaja projekt Uravnотеžimo odnose moči med spoloma. Projektni partner je KS, norveško Združenje lokalnih in regionalnih oblasti. Cilj projekta je krepitev znanja, sposobnosti in ozaveščenosti o družbenih strukturah ter odnosih moči, ki vplivajo na neenakosti med ženskami in moškimi. Velik del projektnih dejavnosti je usmerjen v odpravljanje spolnih stereotipov, zlasti na področjih političnega in gospodarskega odločanja ter usklajevanja zasebnega in poklicnega življenja.
2014	Oddajati začne spletni portal spol.si, ki se analitično odziva na neenakosti spolov, pojave seksizma in reprodukcijo stereotipov na različnih področjih. Vprašanja, povezana s spolom, obravnava v okviru aktualnih družbenih, političnih in ekonomskih razmer ter v odnosu do drugih osebnih okoliščin.

Ženske in moški v vseh obdobjih svojega življenja naletijo na najrazličnejše predstave o tem, kako bi kot ženska ali kot moški morali delovati, se obnašati ali bili videti. Spolni stereotipi so eden najmočnejših zaviralcev razvoja enakosti spolov, saj so mnogokrat tako zakoreninjeni v naša vsakdanja ravnanja, da jih niti ne opazimo. Zmanjševanje in odprava spolnih stereotipov sta zato pomembni nalogi politike enakosti spolov na vseh področjih.

»Medsebojna prepletenost in celovitost narave stereotipov se upira vsakršnim spremembam, zato je njihovo preseganje med poglavitnimi nalogami za vzpostavitev konkurenčnega, dinamičnega in na znanju temelječega evropskega gospodarstva, torej inovativne družbe, ki bo znala polno izkoristiti človeški kapital ter zmožnosti žensk in moških.«

Tanja Salecl (direktorica Urada za enake možnosti), Marjeta Cotman (ministrica za delo, družino in socialne zadeve) in Vladimir Špidla (komisar za zaposlovanje, socialne zadeve in enake možnosti)

Konferenca Odprava spolnih stereotipov: Misija (ne)mogoče?, predsedovanje Slovenije Svetu EU, 2008

Ko govorimo o preseganju stereotipov, ki so jim bolj izpostavljeni moški, kaj hitro pridemo do skrbstvenega dela. Dosedanja politika enakosti spolov je bila dejavna zlasti na področju dejavne(jše)ga vključevanja moških v nego in vzgojo mlajših otrok (gl. poglavje Družinsko življenje in partnerstvo, usklajevanje zasebnega in poklicnega življenja). Da bi izpostavili tudi druge vidike, je Sektor za enake možnosti pri MDDSZ leta 2015 organiziral mednarodno konferenco Enakost spolov – kaj imajo moški s tem?⁶³ Na njej so domači in tuji strokovnjaki ter strokovnjakinje razpravljali, zakaj se enakost spolov tiče tako žensk kot moških; katera so področja, kjer so v neenakem oziroma slabšem položaju moški; kako se lahko moški angažirajo za odpravo neenakosti spolov in kako okrepiti vlogo moških na področju vključevanja v skrb za otroke in pomoči potrebne družinske člane in članice ter na področju odprave in preprečevanja nasilja nad ženskami.

Mednarodna konferenca Moški in enakost spolov

Foto: Tjaša Barbo

⁶³ V okviru projekta Uravnотеžimo odnose moči med spoloma, sofinanciranega iz programa Finančnega mehanizma Evropskega gospodarskega prostora in Norveškega finančnega mehanizma.

Posvet je imel tudi povsem konkreten rezultat, saj se je zaključil z napovedjo vzpostavitve platforme moških za enakost spolov kot iniciative, v okviru katere se bo odpiral prostor za nadaljnje razprave o vlogi moških kot zaveznikov in nosilcev sprememb pri ustvarjanju družbe, v kateri bomo imeli tako ženske kot moški enake možnosti in priložnosti za razvoj svojih potencialov, pri čemer spol ne bo ovira. V okviru platforme se moški vidijo kot dejavni akterji, ki bodo po zgledu podobnih tujih in mednarodnih iniciativ oziroma organizacij prispevali k preseganju tradicionalističnih in patriarhalnih razumevanj moškosti ter s tem k odpravi neenakosti v družbi.

»Bodimo samokritične in si priznajmo, da se velikokrat moški v teh razpravah o enakosti spolov omenjajo skoraj izključno v negativnem kontekstu. Nastopajo zgolj kot privilegirani nosilci moči in oblasti, ki predstavljajo oviro na poti do polnega udeležanja enakosti spolov. Zato se mnogi moški že v izhodišču čutijo izključeni. Pri tem ženske nemalokrat pozabljamo, da tako kot ženske, tudi moški niso neka homogena skupina. Pozabljamo tudi, da neenakosti med spoloma negativno vplivajo ne samo na ženske ali določene skupine žensk, ampak tudi na moške. In da pritiski družbe ter njihove negativne posledice, spolni stereotipi in predsodki ne zadevajo samo deklice in žensk, ampak tudi dečke in moške.«

*Mag. Maruša Gortnar, vodja Sektorja za enake možnosti pri MDDSZ
(iz nagovora na konferenci Moški in enakost spolov, Ljubljana, 2016)*

Pomemben člen tako pri odpravi na eni strani kot pri ustvarjanju in krepitvi stereotipov na drugi, so mediji. Zaradi ustavne pravice svobode medijev lahko poseganje v njihovo delovanje, vključno z načini poročanja, hitro pomeni grožnjo demokraciji. Po drugi strani pa poročanje, ki ne upošteva načela enakosti spolov, prispeva k ogrožanju tega temeljnega načela demokratične družbe. Kje torej najti kompromis med tema dvema stebroma demokracije? Na posvetu Dajmo enakost spolov v medije⁶⁴ (2016), na katerem najdemo med sodelujočimi tako predstavnice in predstavnike medijev, oglaševalskih agencij kot domačih in tujih strokovnjakinj in strokovnjakov za medije, je bilo posebej izpostavljeno, da morajo postati mediji glavni pobudnik idej in predlogov konkretnih rešitev za spremembe v smeri večje enakosti spolov.

»Mediji niso dežurni krivec za neenakost spolov v družbi, vendar pa imajo to moč, da lahko spremembe v družbi bodisi pospešujejo bodisi zavirajo. Razmere v lokalnih in nacionalnih medijih se razlikujejo, vsem pa je skupna vrzel spolne neenakosti. Za preseganje neenakosti je pomembna tako uravnotežena zastopanost žensk in moških na vseh nivojih vodenja, ozaveščanje in občutljivost za enakost spolov med zaposlenimi v medijih kot tudi pri ustvarjanju vsebin. Ob tem ne gre pozabiti na pomembnost spolno občutljive rabe jezika v medijih in širše.«

Dr. Živa Humer, Mirovni inštitut

⁶⁴ Projekt Uravnotežimo odnose moči med spoloma (Program Norveškega finančnega mehanizma 2009–2014)

XV KAKO NAPREJ?

»V času, ko se pod pretvezo reševanja gospodarske krize človekove pravice zapostavlja ali celo namerno krši, je usoda boja za enakost spolov v nezavidljivem položaju. Prepogosto se pod vprašaj postavljajo pravice za ženske, ki smo si jih priborile v zadnjih sto letih. Dokler bodo znotraj Slovenije in širše Evrope obstajali ljudje in organizirane skupine, ki bodo pod vprašaj postavljali pravico do splava, plačljivost kontracepcije, vključevanje žensk na najvišje položaje v gospodarstvu, tolerirali nasilje nad ženskami in podpirali prostitucijo, bomo morale biti še glasnejše. Nobena pravica ni varna pred (konservativno) politiko, ki zaradi krize razsaja po celi Evropi. Slovenija ni izjema – vse, kar je bilo za ženske pridobljeno, lahko z enimi volitvami izgine.«

Mag. Mojca Kleva Kekuš, poslanka v Evropskem parlamentu, 2011–2014, in aktivistka za pravice žensk

Področje enakosti spolov je eno tistih področij, kjer se stanje nenehno spreminja: nove oblike dela in zaposlovanja, razvoj novih tehnologij, odmikanje od tradicionalne delitve dela med moškimi in ženskami itd. spreminjajo vsakodnevne prakse delovanja in življenja žensk in moških, posledično pa tudi njihova pričakovanja ter potrebe. Zato ni nujno, da je nek zakonski ukrep, ki je bil sprejet pred desetletjem ali dvema, danes še aktualen (npr. prepoved nočnega dela žensk); in obratno: zaradi novih načinov našega delovanja, se pojavljajo področja, o katerih pred desetletjem ali dvema nismo niti razmišljali (npr. nasilje na svetovnem spletu). Krovni zakon o enakosti spolov, Zakon o enakih možnostih žensk in moških, je bil sprejet pred skoraj petnajstimi leti. V praksi se je pokazalo, da ga bo potrebno posodobiti: vanj vnesti nekatera nova določila in spremeniti tista, ki so se v praksi izkazala za pomanjkljiva.

Slovenija uporablja strategijo integracije načela enakosti spolov – tako vsa ministrstva na svojih področjih skrbijo za napredek in približevanje dejanski enakosti med ženskami in moškimi. Resolucija o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških, 2015–2020, je dokument, v katerem ministrstva opredeljujejo ključne izzive na osmih prednostnih področjih (enaka ekonomska neodvisnost; usklajevanje poklicnega in zasebnega oziroma družinskega življenja; družba znanja brez spolnih stereotipov; socialna vključenost; zdravje; uravnotežena zastopanost žensk in moških; nasilje nad ženskami; enakost spolov v zunanji politiki in mednarodnem razvojnem sodelovanju). Za naslednje petletno obdobje so med ključnimi izzivi tako zakonodajni (npr. na področju odločanja v politiki in gospodarstvu) kot takšni za odpravljanje stereotipov in ozaveščanje (npr. na področju delitve gospodinjskih in skrbstvenih opravil, nasilja nad ženskami) in takšni za izboljšanje položaja tiste skupine, ki je v izrazito slabšem položaju (npr. zmanjšanje tveganja revščine starejših žensk, ki živijo same, in dodeljevanje otrok ob razvezah).

Čeprav ima Slovenija številna zakonska določila, ki se nanašajo na enakost spolov, obstajajo področja, ki zakonsko še niso urejena. Posledično je napredek tam počasen. Eno takšnih področij je vprašanje uravnotežene zastopanosti na mestih odločanja v gospodarstvu, kjer se stanje kljub številnim ozaveševalnim akcijam in argumentom za vzpostavitev dejanske enakosti spolov, izboljšuje prepočasi. Zato je ena pomembnih nalog politike enakosti spolov priprava zakona, ki bo pospešil razvoj in odpravil ovire za uravnoteženo zastopanost žensk in moških na teh položajih.

Uvod

Pred letom 1991 so prizadevanja za družbeno enakost spolov potekala primerljivo s spremembami v skandinavskih državah. S samostojno državo je bil uveden kapitalistični ekonomski sistem ob vzporednem ideološkem zavračanju vseh pridobitev socializma. Splošno poslabšanje socialne varnosti večine prebivalstva, ki se krepi že tretje desetletje, je bolj prizadelo ženske, saj je »tranzicijo« spremljala težnja po redomestikaciji žensk.

Napredek

V takšnih razmerah se je postopno krepila organizirana skupna aktivnost žensk v boju za ohranjanje pravic (do razpolaganja z reproduktivnimi zmogljivostmi – 1991 in kasneje, npr. 2007; do enakih možnosti na trgu delovne sile – ob večkratnih poskusih podaljševanja porodniškega in starševskega dopusta v devetdesetih, kar postaja spet aktualno, itd). Kot kažejo podatki empiričnih raziskav, se do zdaj krepi enakostna zavest pri ženskah in moških.

Napredek (zlasti v novem stoletju) je tudi v institucionalno potrjeni večji občutljivosti do različnih oblik nasilja (na delovnem mestu, v družini), prikrite diskriminacije (v znanosti in raziskovanju) in v nekaterih primerih usklajevanja plačanega in skrbstvenega dela.

Nazadovanje

Ob krepitvi kapitalistične potrošniške kulture se v vseh občilih vedno bolj odkrito pojavlja pornografizacija (glavno orodje je seksualizirano žensko telo), z e-sredstvi pa se nenadzorovano širijo androcentrični (patriarhalni) stereotipi o ženskah.

Mirovanje

Javno otroško varstvo ni bilo razkrojeno, temveč je ohranjeno in se krepi.

Izzivi

Glede na moč nekaterih strank, ki se navdihujejo ob potrebah lastnikov kapitala in/ali v doktrini RKC (in njene opredelitve »naravnega« spolnega reda v družbi), se stalno pojavljajo – in se bodo tudi v prihodnje – raznoliki novi izzivi. Za ohranjanje dosežene ravni ženskih človekovih pravic je treba biti stalno »na preži«, to pomeni: raziskovati pojavnost diskriminacije, seznanjati vse plasti javnosti z odkritji, ustrezno dopolnjevati zakonsko ureditev in krepiti vse institucije, ki nadzirajo uresničevanje.

Dr. Maca Jogan, zaslužna profesorica Univerze v Ljubljani

Dosedanja praksa kaže, da so akcije ozaveščanja nujne in smiselne, pa čeprav spremembe na bolje niso vidne takoj. Boj s stereotipi je namreč tek na dolge proge, ki zahteva veliko vloženih naporov in časa, da vidimo tudi rezultate. Ti so najbolj vidni, ko primerjamo današnje stanje s stanjem izpred dvajsetih ali več let. Če smo si v Sloveniji še pred dvajsetimi leti težko predstavljali, da bodo očetje vedno bolj dejavni pri negi majhnih otrok, je to danes realnost marsikaterere družine. Enako velja za npr. nasilje nad ženskami. Skoraj trideset let je že, odkar je bila ustanovljena prva nevladna organizacija na tem področju – v vseh teh letih bolj ali manj sistematičnega ozaveščanja o pojavu je napredek velik: ne le, da imamo zakonodajo, tudi storitve so vedno bolj prilagojene dejanskim potrebam žrtev in tisti, ki odgovornost za preživetje nasilje pripisujejo žrtvi, ne storilcu, postajajo manjšina. Čeprav so prvi odzivi javnosti na opozarjanje na področja, kjer je zaradi stereotipov enemu ali drugemu spolu onemogočeno polno udeležanje potencialov, pogosto posmehljivi ali začudeni, se s sistematičnim opozarjanjem na škodljivost stereotipov praksa vendarle spreminja.

»V Sloveniji so ženske bolj izobražene od moških, a jih je na položajih odločanja mnogo manj kot moških. Tako družba izgublja dragocene zmogljivosti, hkrati pa spolno monotoni organi odločanja oblikujejo okolje, ki nagrajuje ukrepanje, ki ga kot uspešnega prepozna predvsem en spol. Četudi politike enakih možnosti že kažejo rezultate, pa vrednota enakosti med spoloma še ni čvrsto vpeta v slovenski prostor. Če bi bila, ne bi kriza udarila bolj po ženskah, saj je njihova brezposelnost po letu 2010 naraščala hitreje kot pri moških. Razsežnost spolov moramo še naprej vključevati v vse vidike življenja, kajti naloga še ni zaključena.«

Dr. Romana Jordan, poslanka v Evropskem parlamentu, 2004–2014

Veliki koraki so bili v zadnjega četrto stoletja narejeni tudi na področju raziskav, analiz in samega zbiranja podatkov. Če je bil v začetku devetdesetih let velik izziv, kako dobiti podatke, razčlenjene po spolu, je danes to veliko lažje. Ni pa še povsem samoumevno – zato bo tudi na tem področju še potrebno vlagati napore v to, da se podatki ne zbirajo, ampak tudi obdelujejo razčlenjeno po spolu. In – kadar je to smiselno – tudi po drugih osebnih okoliščinah, npr. starosti, izobrazbi.

Končni cilj politike enakosti žensk in moških je dejanska enakost obojih. Tega cilja verjetno ne bomo dosegli v tem stoletju, morda niti ne v naslednjem. Vendar pa vsak – še tako majhen – korak šteje, saj pomeni približevanje cilju. Pomeni, da družba vedno bolj postaja družba, v kateri lahko vsak, ne glede na spol, polno udejanja vse svoje potenciale na vseh področjih družbenega življenja.

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA DELO, DRUŽINO,
SOCIALNE ZADEVE IN ENAKE MOŽNOSTI

uravnotežimo
odnose moči
med spoloma

